

tv-15 naš TOVARIS

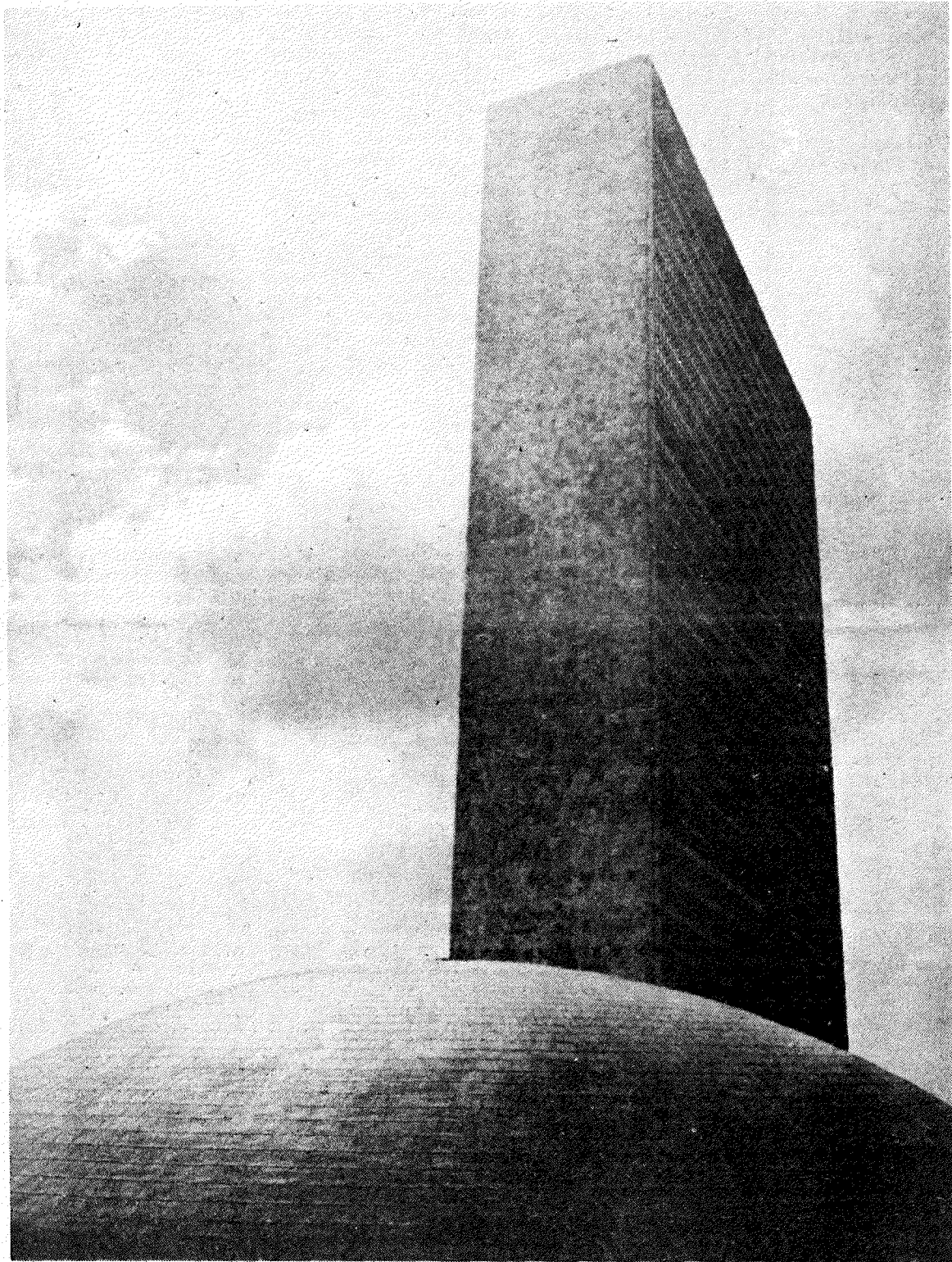
Št. 38

26. septembra 1985

Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Jubilej v skupščini Združenih narodov

Vsak tretji torek v septembru se na sedežu Združenih narodov začne redno letno zasedanje Generalne skupščine Združenih narodov. Letošnji udarec velikega zvona ni naznanil samo začetka zasedanja, temveč je simbolično poudaril alarmantno stanje zaradi splošnih razmer, ki dajejo pečat današnjemu svetu. Alarmantna podoba se kaže skozi grožnje, krivice, napetosti, strah in lakoto. Kljub vsej zapleteni kompleksnosti drži, da svetovna skupnost narodov ne pozna druge univerzalne organizacije ali nekih boljših načel in ustanovnih listin, kot so načela ter Ustanovna listina Združenih narodov. Letošnje redno jesensko zasedanje je spričo štiridesetletnice svetovne organizacije toliko bolj pomembno, kajti na sedežu Združenih narodov se bodo zbrali številni šefi držav in vlad, da bodo obeležili jubilej, hkrati pa našli priložnost za medsebojno izmenjavo mnenj o malodane vseh aktualnih enigmah sodobnega sveta in o predlogih za njihovo rešitev.

Po najnovejših napovedih naj bi se jubilejne obeležitve konec oktobra udeležilo kar 95 šefov držav in vlad. Med njimi pa ne bo Reagana in Gorbačova, kajti sovjetska stran ni za to, da bi prišlo do prvega srečanja na ameriških tleh, pač pa se je odločila za nevtralni teren. Na tako velik odziv voditeljev posameznih držav je nedvomno vplivala aktualna problematika, značilna za današnje razmere v svetu. Pri tem so v ospredju številna krizna žarišča, mednarodne gospodarske razmere, ki zlasti pestijo države v razvoju, oboroževalna tekma, ki se seli v vesolje, vztrajanje pri kolonialni politiki na afriški celinii in podobno.

Skupina predstavnikov latinskoameriških držav si je za sestanek svojih šefov držav in vlad izbrala prav palačo Združenih narodov. Na njem bodo preučili problem dolgov, ki pestijo države zelene celine. Na tradicionalnem srečanju (podobna se vrstijo vse od leta 1970 se bodo sešli tudi predstavniki neuvrščenih držav, ki bodo potrdili naloge in smeri nadaljnjih skupnih akcij, še zlasti tistih za revitalizacijo načel in dela svetovne organizacije.

Generalni sekretar NZ Perez de Cuellar je na enem minulem zasedanju izjavil, da živimo v obdobju, ko so svetovne vrednote, ki veljajo za današnjo diplomacijo, hudo skrhanje zato tudi mednarodne ustanove ne delujejo tako, kot določajo sprejete resolucije in pravila mednarodnega prava. V lanskem rednem poročilu je med drugim opozoril na dvojje ključnih vprašanj, ki se postavljata pred ZN. Prvi zadeva splošno tendenco v svetovni politiki, da bi opustili multilateralna dogovarjanja in se vse bolj naslonili na bilateralno reševanje mednarodnih problemov, drugi pa je problem same organizacije, ki ima opraviti z množičnim neuresničevanjem številnih sprejetih resolucij. Problemi iz preteklosti ostajajo bolj ali manj v veljavi, zato bosta oba problema v ospredju pozornosti družine neuvrščenih, ki se zavzema za dejavno svetovno organizacijo in njeno učinkovito vlogo v svetu.

Takšno javno zavzemanje za oživitev Združenih narodov je tolikanj večjega pomena, če vemo, da ostajajo mnoge akcije in priporočila, ki jih sprejemajo Generalna skupščina in druga telesa svetovne organizacije, le mrtve črke na papirju – v prvi vrsti zaradi veta ene ali druge velike sile. Potreba po preprečevanju polarizacije, ki se nanaša na Združene narode in njihove članice, je toliko nujnejša, kajti še danes številne ameriške visoke politične osebnosti (med njimi bivši zunanji ministri) menijo, da so Združeni narodi instrument za izvajanje ameriške zunanje politike.

Letošnjemu zasedanju Generalne skupščine prihod sovjetskega zunanjega ministra Ševardnadzeje ne bo vtisnil takšnega pečata, kot ga je lanski prihod Andreja Gromika po »sahalinski krizi«. Za svetovno organizacijo nista bila nikoli vprašljiva sporazumevanje in obnova dialoga med velesilama. Združeni narodi so jima vselej namenjali vso pozornost. Zavedali so se namreč, da imata velesili posebno vlogo in odgovornost, ko gre za oboroževalno tekmo za krizna žarišča v svetu, vendarle ob tem spoznanju niso nikoli slepili z iluzijami, da se lahko največji svetovni problemi izključno prepustijo pogajanju med velesilama.

Združeni narodi ne smejo postati sestavni del mednarodnih problemov, temveč nujni posrednik pri njihovem odpravljanju. To bo mogoče doseči samo z doslednim spoštovanjem in izvajanjem mednarodno sprejetih obveznosti. Na tak način bo mogoče odgovoriti tistim, ki s svojimi nastopi pojasnjujejo zgolj svoja stališča in opravičujejo zgolj svoje lastne interese.

Miha Lamprecht

Pohod po gorskih poteh nekdanjih kurirjev

Vrsti priljubljenih planinskih in rekreativnih pohodov se pridružuje še eden. Kurirji pri krajevni organizaciji zveze borcev v Dovju-Mojstrani so skupaj s planinci, športniki, učenci osnovne šole in predstavniki drugih organizacij uredili pot, ki vodi mimo štirih nekdanjih kurirskih javk. Lani so organizirali prvi pohod (282 pohodnikov) in sklenili, da bo odslej tradicionalen. Z njim želijo ohranjati spomine na junaška dejanja kurirjev med NOB ter krepiti zdravo športno rekreacijo in gibanje v naravi. Letošnji 2. pohod bo v soboto, 28. septembra, nadejajo pa se precej večje udeležbe kot lani.

Trasa je izjemno zanimiva, saj poteka skozi gozdove, prek jas in čez gorske pašnike z lepimi pogledi na Karavanke, Julijske Alpe in Gornjesavsko dolino. Pot

je dolga 40 kilometrov in poteka iz Mojstrane preko Dovjega v Karavanke, do Mlince in prek Belega polja čez Savo na Mežakljo in nazaj v Mojstrano. Za pohod je predvidenih 9 ur hoje. (Poleg najdaljše smeri se udeleženci lahko odločijo tudi za dve krajši.) Letos se bodo poleg kurirjev in borcev na pot podali tudi številni učenci osnovnih in srednjih šol. Na pohod vabijo kajpak tudi ljubitelje rekreacije in planinskih tur iz drugih krajev. Udeleženci bodo odšli na pot izpred hotela Triglav v Mojstrani. Za varno hojo bodo skrbeli člani GRS iz Mojstrane.

Tudi zadnja septembrska sobota bo lep, sončen jesenski dan – še ena priložnost za tkanje vezi med sedanjostjo in spomini.

R. J.

Mladinska poletna politična šola v Mariboru skozi oči sodelavcev

Ali je zamisel dosegla svoj namen?

V nedeljo se je v Mariboru končala letošnja tridnevna mladinska poletna politična šola. Delo je potekalo deloma na plenarnih zasedanjih in deloma po skupinah, ki so imele obravnavati petero vsebinskih sklopov: od priprav na volitve v ZSMS prek razmisleka o prvi »dokončani« generaciji usmerjencev ter o znanstveno-tehnološki revoluciji do problemov kmetijstva na eni in mladinskega prostovoljnega dela na drugi strani. Če pridodamo še tematiko mladinskih organizacij in gibanj v Evropi, pa štipendiranje in dolgoročno kadrovske planiranje, pa razpravo o delovnem gradivu za 12. kongres ZSMS, ki bo aprila prihodnje leto, lahko zatrdimo, da so bile teme za letošnjo poletno šolo izbrane s pretanjenim poslušom, pač glede na to, kar mlade v tem trenutku najbolj zanima, najbolj tare in jih obenem podžiga k aktivnosti. Kajti mladi pravijo: »To je naš čas in ta čas moramo ustvarjati. Če pa to hočemo, moramo probleme sproti odkrivati ter iskati rešitve.« In mladinska poletna politična šola je eden od načinov iskanja

poti. Koliko je uspela, je v tem trenutku težko reči. Tri dni je le premalo za tako obsežen sklop vprašanj. Kdor je prišel v to šolo z namenom, da bo dobil konkretne odgovore ali rešitve, je morda pričakoval preveč. Veliko je ostalo nedorečenega in samo nakaznega. Razprava se bo razvila pozneje, v okviru občinskih konferenc. Vrednost in uspeh politične šole bo torej pokazal šele čas.

Nismo se natančneje poglobljali v posamezne vsebinske sklope poletne politične šole, pač pa nas je zanimalo, kakšna pričakovanja so s seboj prinesli njeni udeleženci in kako so se jim ta pričakovanja uresničila. Slišati smo hoteli za njihovo mnenje o mladinski poletni politični šoli. Sogovornike smo izbirali med srednješolci, ki jih najbolj zadeva usmerjeno izobraževanje, med mladimi delavci, med mladinskimi funkcionarji, med strokovnjaki, ki so bili povabljeni, da bi odgovarjali na vprašanja, pa tudi med našimi novinarskimi kolegi, ki so sledili razpravam, malo tu, malo tam.

Igor Parkelj je prišel iz Litije. Pridružil se je skupini, ki je razpravljala o usmerjenem izobraževanju. To ga je še posebej zanimalo zato, ker je bil tudi v predsedstvu občinske konference mladine zadolžen za vzgojo in izobraževanje. Sicer pa pravi, da je to njegova prva politična šola v republiškem merilu; doslej se je udeleževal le občinskih in regijskih. In kaj meni o tej?

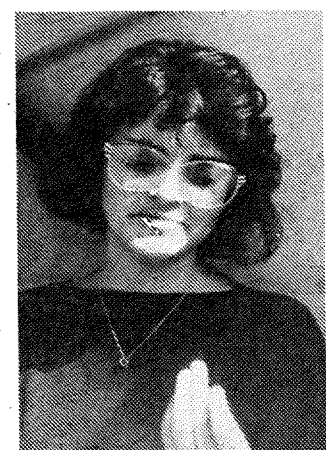
»Politična šola nakaže nekaj problemov, osvetli vidike o stvareh, ki jih zaznamo preko drugih medijev. Kaj posebnega tu res ne moremo reševati, prav pa je, da strokovnjaki, ki so bili povabljeni med nas, slišijo tudi glas mladih o stvareh, ki zadevajo prav nje same. Tako, na primer, o usmerjenem šolstvu. Menim, da je takšnih debat nasploh premalo, zato je preveč razhajanja med tistimi, ki šolske programe načrtujejo, in tistimi, ki jih morajo izvajati. Širša demokratizacija šolstva z večjim vključevanjem tako dijakov in študentov kot učiteljev in profesorjev bi gotovo pripeljala do rešitev prej kot ankete, ki zaostajajo za časom in stvari ne rešujejo.

Nasploh pa mislim, da so bile letošnje teme za poletno politično šolo dobro izbrane. Izbira predavateljev – strokovnjakov je seveda težja stvar. Boljši bi bili nevtralni, takšni, ki ob svojem predavanju dajo mladim veliko prostora za razmišljanje in jih ne utesnjujejo z dokončnimi dejstvi.

Suzana Peternel je dijakinja 4. letnika srednje naravoslovne šole v Idriji. Iz občinske konference ZSMS so jo poslali kot predstavnico šolskega centra, predvsem zavoljo problemov usmerjenega izobraževanja. »Učenje to zanima,« pravi. »Veliko se pogovarjamo. Izoblikovali smo tudi svoja stališ-

ča. Menimo, da bi morali v tej reformi nekaj stvari spremeniti. Predvsem bi morali poslušati glas dijakov. Prišla sem sicer, da bi izvedela kaj novega. Konkretnih odgovorov s seboj v Idrijo ne bom odnesla, vsekakor pa bomo imeli še veliko snovi za debato.«

Kaj vse obsega ta snov? Vrsto vprašanj, ugibanj in ugotovitev, ki jih je premlevala skupina ob uvodničarju Petru Winklerju, direktorju Zavoda za šolstvo SRS. Prva generacija usmerjencev se že (uspešno ali manj uspešno) vpisuje na višje in visoke šole, nekateri od njih pa vstopajo v organizacije združenega dela, oziroma ostajajo na njihovem pragu. Strokovne institucije, ki se ukvarjajo z vprašanji reforme, so pripravile nekaj analiz – o uspešnosti in manj uspešnosti. Ugotovili so, da so cilji, tako v materialnem kot v kadrovskem in strokovnem pogledu zastavljeni previsoko. Dogovoriti se bo treba, ugotavljajo skupaj mladi in strokovnjaki, kaj v nekem obdobju lahko realno razrešimo pa tudi izpeljemo. Treba bo v drugo smer: programi naj bodo veliko bolj okvirni, seveda s postavljenimi temeljnimi cilji, izpeljava pa je stvar učitelja,

ki je za to tudi bolj odgovoren. In če hoče biti odgovoren, mora biti strokovnjak na svojem področju. Razpravljalci so se še spraševali, v kolikšni meri lahko izobraževalni proces revolucionira proizvodni proces. Dosedanje izkušnje povedo, da skuša šola pripravljati »industrijski produkt«, ki naj bi smel takoj poprijeti za delo. Moralo pa bi biti drugače: šola naj bi dala čimveč znanja, ki ga bo vsak lahko po potrebi prilagajal in uporabljal... Beseda je tekla še o horizontalni in vertikalni prehodnosti ter o zatikanju, do kakršnega ob tem prihaja, pa o tem, kdaj naj učenec

izbira poklic in kako naj poteka obveščanje o potrebah, kar zadeva poklice. Odgovarja Peter Winkler: »Prehodnost znotraj programov je omogočena. Vendar je treba podreti vizijo, da se lahko brez nadomestila razlik svobodno sprehajaš po sistemu vertikalno in horizontalno. Zato obstajajo diferencialni izpiti. Mora pa sistem omogočati, da so te razlike čim manjše in prehodi tehnično izpeljivi.«

Miran Lesjak je novinar-urednik aktualno političnega področja radia Študent.

Do poletne politične šole je zelo kritičen. »Ko sledim vsem tem razpravam,« pravi »ugotavljam, da smo vsi zelo formalni in nevsebinski. Ostajamo pri političnem jeziku, ki smo ga že vsi vajeni. Mislim, da je šola elitistična, predvsem zaradi svoje strukture. Tu so se zbrali mladi, ki prihajajo iz političnih forumov, vsaj iz občinskih konferenc mladine. Manjka pa mladinska baza. Res, teme so precej aktualne in politična šola lahko tudi v

enem dnevu veliko da, če je prav zastavljena. Pristop do posameznih vprašanj pa se mi ne zdi primeren. O usmerjenem izobraževanju, na primer, ni povedano nič novega, same banalne pripombe. Ko so govorili o volitvah, so postavili v ospredje lik mladince, ki pa je prava utopija. Zahteve so ideološke, neuresničljive. Če pa si priključimo v zavest še to, da je ta politična šola predhodnica mladinskega kongresa, si približno lahko predstavljamo, kakšen bo. Bati se je, da bo sledil vzorcu poletne politične šole.«

Željko Cigler je član sveta za družbeno-ekonomske odnose pri RK ZSMS. O poletni šoli je povedal: »Ta politična šola nima pedagoškega namena. Tu ne dobiš receptov za reševanje stvari,

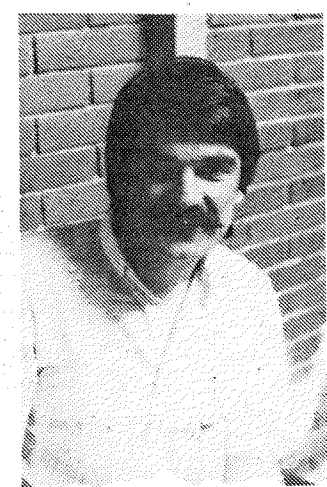

čeprav se kdaj pa kdaj spreobrne tudi v to. Njen prvenstveni namen je, da seznanja udeležence z dogodki doma in v svetu ter da začnemo skupaj razmišljati o najbolj žgočih vprašanjih. Odpirajo

se širše dimenzije. Mladi iz posameznih občin Slovenije prinašajo svoje izkušnje in jih dajejo v razmislek drugim mladincem. Gre morda za stvari, o katerih doslej sploh niso razmišljali. Hkrati pa nudi spoznanja. Skratka, politična šola ima dvojno obeležje: vsakemu nekaj da in vsak udeleženec ji prispeva tudi kaj svojega.

Še posebej je pomembno, ker poteka poletna politična šola v času priprav na kongrese. Tu lahko ugotavljamo, ali nam je v teze za pripravo mladinskega kongresa uspelo vpeti ključne mladinske probleme, ki pa so obenem tudi ključni družbeni problemi. Gre za globalen pristop. Največji poudarek dajemo gibanjem. To je način, s katerim se današnji mladi rod politično aktivira.

Tone Anderlič iz republiške konference ZSMS... Ker je sodeloval v skupini, ki je razpravljala o vsebin-

skih, kadrovskih in organizacijskih pripravah na volitve v ZSMS, smo tudi naša vprašanja usmerili v to problematiko. Namreč – kako in koliko lahko politična šola prispeva k izvolitvi mladih ljudi na odgovorna mesta. Na volitve so se začeli v mladinski organizaciji pripravljati že konec lanskega leta, na politični šoli v Mariboru pa so sklenili:

»Treba bo zavirati rokave, saj je kadrovska baza, iz katere bi lahko takoj izbrali mlade ljudi za odgovorna mesta, zelo pičla. Mladi se za takšne naloge težko odločajo. Dogovorili smo se, da volitve ne bodo vezane na mladinski kongres, pač pa jih bomo po statutu in pravilniku izvedli jeseni šestinosemesetega. Kongres bo spomladi, čas po njem pa bo namenjen intenzivnim pripravam na volitve.«

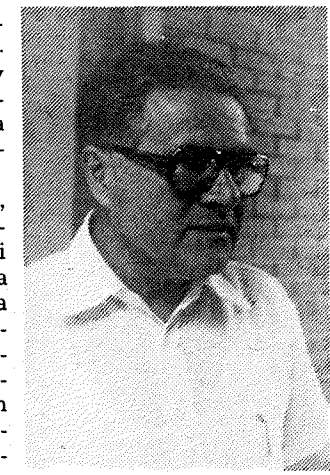
Vmes je tekla beseda še o vrsti težav, ki bremenijo učinkovitost dela mladinske organizacije. Mladinci se za-

vedajo, da pri tem niso osamljeni, saj imajo težave tudi socialistična zveza, sindikati in druge organizacije, kar pa ni in ne sme biti zadovoljiv odgovor. Stvari je treba razreševati in se ne prepuščati apatiji.

»Dogovorili smo se,« pravi Tone Anderlič, »da bomo analizirali svoje dosedanje delo. Odgovoriti si moremo na vprašanje, ali rešujemo probleme tam, kjer so, ali pa ostajamo v kalupih. Če bi se dokopali do odgovora, zakaj ne dobimo mladih ljudi na odgovorna mesta, bi bilo že veliko storjenega.«

Peter Winkler je direktor republiškega Zavoda za šolstvo. Na politično šolo so ga povabili kot človeka, ki se s šolstvom ukvarja strokovno. Kakšen je njegov vtis o poletni politični šoli?

»Vsaka takšna šola je omejena le na določen čas,« pravi – »in ne more izčrpati vseh možnih tem. Skupina, v kateri sem sodeloval (o usmerjenem izobraževanju), je na eni strani omogočila sproščeno izmenjavo mnenj in informacij, na drugi pa predstavljala dovolj reprezentativen vzorec mladih ljudi, ki so jasno povedali, kako oni doživljajo reformo in s kakšnimi problemi se srečujejo. Zato bo moral imeti njihov glas pri popravkih organizacijskih rešitev svojo težo. Prenatranost programov, prerazdrobljena mreža, materialna stiska, ki onemogoča šolam, da bi izkoristile strokovne kabine, te, pa nezadovoljni učitelji, ki reforme niso vzeli za svojo in tega tudi pred dijaki ne skrivajo – vse to in še veliko drugega so problemi, s katerimi se udeleženci usmerjenega šolstva vsakodnevno

srečujejo in zato seveda oblikujejo tudi svoje mnenje, svoj prav...»

Mislim, da je takšna šola z načinom okroglih miz, razprav in izmenjave misli izredna spodbuda za premišljanje in izražanje mnenj, česar na vseh področjih pri nas manjka. Mladi so pokazali, da znajo biti sproščeni in prihajajo do tehtnih spoznanj, ki jih velja upoštevati.

Mladi ljudje odpirajo temeljna vprašanja svojega časa. To je čas, ki jim ne prizanaša. Dostikrat so njihove želje na enem in njihove možnosti na drugem bregu. Kako premostiti reko, ki teče mimo in se samo dotika obeh bregov? Bo to samo krhka brv, ali bo trden most – to je odvisno od njihove volje in uspešnosti, pa ne le pri njih samih, v vrstah mladega rodu, pač pa tudi in predvsem v družbenem prostoru.

Pripravnica: Živa Drole

Razgovor o problematiki usmerjenega šolstva je bil najbolj živahen

Okviri jubilejnega zasedanja

Ko se je v torek začelo v New Yorku redno zasedanje Generalne skupščine ZN, je bil simbolično napovedan tudi alarm zaradi splošnega premika odnosov na svetu. Nekako se uresničuje opozorilo, po katerem stvari uberejo slabo pot, če je mogoče izbrati med slabim in še slabšim. Živimo v senci gesel, ki pravijo: položaj je kritičen, ni pa brezizhoden, ali pa: položaj je brezupen in se uspešno slabša. Na svetu je veliko odkritih spopadov, še več pa je groženj; veliko je krivic, vendar pa tudi lakote in strahu. Mednarodna skupnost pa pri vsem tem nima druge univerzalne organizacije, nima nekih boljših načel in boljše ustanovne listine, nima nobene druge opore v boju za mir.

Čar letošnjega zasedanja Generalne skupščine je v tem, da letos slavimo tudi 40-letnico ustanovitve svetovne organizacije. To bo poseben jubilej, s tem se vsi strinjamo. Vendar se tudi zavedamo, da to ne sme biti jubilej zaradi proslav in proslavljanja, temveč zaradi pospeševanja dialoga ter večjega razumevanja pri reševanju perečih problemov in pri učinkovitem reševanju neposrednih kriz in sporov. V tem trenutku je bistvenega pomena ohraniti in zavarovati vse dosedanje pridobitve in reafirmirati temeljna načela ustanovne

listine ZN. Na teh osnovah je edinole mogoče graditi upanje v boljše dni. Brez tega je težko pričakovati tudi izrazitejši zasuk v sovjetsko-ameriških odnosih, katerih voditelji so zamudili veliko politično priložnost, da bi se srečali in se dogovarjali v okviru letošnjega, jubilejnega zasedanja ZN.

Na splošno se uveljavlja trditev, da so odnosi med SZ in ZDA kritični in da ni osnove za pretirani optimizem. Vse tako kaže (do napovedovanega in težko pričakovanega srečanja v Ženevi sta le še dva meseca), da izbirajo za razgovor teme, o katerih se bodo predvsem prepirali, ne pa iskali razumevanje in poka za krepitev miru na svetu. V tak klopčič zakritih intencij se pogajanja je zelo težko vplesti domnevno spodbudne izjave, kot denimo: ni nujno, da se imamo radi, moramo pa živeti drug ob drugem. Po tej logiki je bistveno, da do sestanka v Ženevi pride. Komu bo koristil, je že drugo vprašanje.

Na tiskovni konferenci so ameriški komentatorji poskušali opozoriti predsednika Ronalda Reagana, da ga sovjetski partiski voditelj Mihail Gorbačov v bistvu premaguje v njegovi lastni, to je Reaganovi propagandni vojni, pred ženevskim srečanjem. »Medtem ko SZ govori o miru in predlaga jedrske

moratorije,« je dejal novinar, »pri nas preizkušamo uničevalna sredstva.« Mihail Gorbačov v takšnih razmerah lahko izbira taktiko, ki mu najbolj ustreza. S tem se je strinjal tudi predsednik Reagan, vendar se je vrnil k misli, da se bosta z Gorbačovom v Ženevi vsekakor srečala in resno dogovarjala. Po mnenju nekaterih opazovalcev je tudi Mihail Gorbačov zadovoljen s takšnim razvojem. Pritegnil je oblikovalcem vzdušja pred Ženevo in dejal: »Ali smo drug drugemu všeč ali ne, dejstvo je, da lahko le skupaj živimo, ali pa izginemo s površja Zemlje. Ni torej naključje, če se pri tem vse bolj vsiljuje vprašanje: kako je mogoče brezskrbno živeti v razmerah, ko se krepi ne le propagandna vojna na svetu, pač pa se intenzivno razraščajo tudi priprave na vojno samo?

Na resnost položaja nas opozarja tudi dejstvo, da te dni iraško-iranska vojna vstopa v šesto leto in se že spreminja v eno najdaljših vojn v tem stoletju, če odštejemo vietnamsko. Zalivska vojna je že postala politični vsakdan sodobnega sveta. Postala je dogodek, s katerim je menda treba računati, pa čeprav je terjala že več kakor 200.000 mrtvih ter pogoltnila nekaj deset milijard dolarjev, na katere so se menda navadili že tako tisti, ki se vojskujejo, kakor

tudi ves ostali svet. Morda ni bolj mučne stvari v nesmiselnem plazu zalivske vojskovanja, kakor je rutina, s katero se je vojna zagrizla v zavest vojskujočih se narodov in sveta.

Zalivska vojna je običajna na črepinjah povsem napočnih ocen, ki se zdaj napajajo z izgovorom, da vojna koristi, če že drugemu ne, vsaj islamski duhovščini. Zavedamo se tudi nemoci sveta, da bi ustavil nepotrebno pobijanje in razdejanje, ob katerem je nevtralnost sicer res preprečila svetovni spopad supersil, ni pa čisto zaprla vrat za sodelovanje oziroma prikrito zavezništvo. Dokaze za te trditve bi težko iskali v Washingtonu in Moskvi, na nižjih ravneh pa bi jih prav gotovo našli dovolj.

Večkrat je bilo omenjeno indijansko poletje, vendar ne v zvezi z britansko-sovjetsko vohunsko vojno, čeprav bi bila primerjava z dogajanjem v zgodovini nastajanja ZDA kar dobra. Sedanje vojaško-diplomatsko ozračje kvarno vpliva na druga vohunstva se ni od davne preteklosti sem še nič spremenilo. Če se nekdo pripravlja na vojno in si pri tem prizadeva načrtovati in proizvajati nova orožja, svoje dosežke pri krepitvi udarne moči. Potencirana vohunska dejavnost pomeni po tej logiki potencirane priprave na vojno in je zaradi trenutka, v kakršnem se razpleta, rahel posmeh dejavnosti svetovne organizacije.

Florjan Lajmiš

V letošnjem lepem septembru – enem najlepših, kar jih pomnimo – so prišli v karseda izdatni meri na svoj račun tudi ljubitelji planin. Med mnogimi pohodi in srečanji je bil tudi letošnji dan slovenskih planincev na pohorski Rogli, kjer je zbranim spregovoril Ivan Goddec. Iz njegovega govora povzemamo:

Kaj je tisto kar vleče človeka v planine? Ali so dovolj odgovori, da gre: za uživanje v miru in lepota narave, za beg pred vsakodnevnimi težavami, za iskanje sreče v višavah? Odgovorov bi lahko bilo še več.

Različno doživljamo planine. Nekomu je dovolj, da obide bližnji hrib, drugi ima visoke cilje. Različni smo in preko sto tisoč nas je, organiziranih v mnogih krajih in delovnih organizacijah. Dejavnost tolikšne množice ljudi, ki seveda ni sama sebi namen, ampak je njena naloga predvsem varovati planinsko naravo in jo ohranjati prihodnjim rodovom, pa mora biti še boljše organizirana. V hribih niso samo lepote in užitki, tam so tudi nevarnosti in težave. Čemu je

bilo potrebno, da je že letos ugasnilo življenje sedmim ljudem v hribih? Ali smo storili dovolj za vzgojo novih, mladih, dostikrat neugnanih občeudovalcev gora?

Naloga planinskih društev, šol in drugih je vzgajati in usposabljanje nove rodove tako, da bodo sicer pogumni, a vendarle razsodni planinci.

Ob koncu pa še tole? Če je res, da se marsikdo od planincev konec tedna umakne vsakodnevnemu drendanju je pa zagotovo še bolj res, da se vrača v dolino okrepljen in notranje bogatejši, ponovno pripravljen za spopadanje s težavami in sposobnejši za delo. Tako planinarjenje ni zgolj zabava, ampak je tudi resna dopolnilna rekreativna družbena aktivnost.

Na razvpiti, pa vendar odmaknjeni reki Tari II.

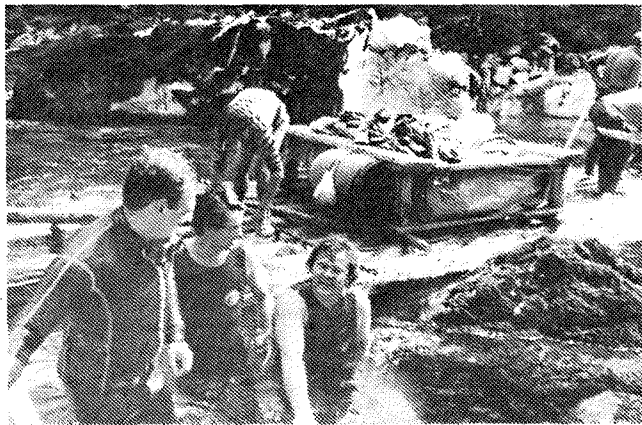
Vse je »naše« – razen smeti in odpadkov

Včasih, ko je bilo vsega naravnega na pretek in ni bilo prehitevanja, bruhanja in penečih se industrij, so tudi v naravnih parkih umirale živali in rastline – naravno. Drevesa, ti simboli moči in ponosa vsake pokrajine, nam na Tari še vedno kažejo takšen obraz. Umirajo stoje. Veje se jim oklestijo, prebičajo jih zime, slabo vreme in visoke, narasle vode, drevesa pa stoje kljubujejo do smrti in še po njej. Tako vsaj smo jih srečevali od poti po reki navzdol.

Potem pa smo s tremi vrlemi možmi iz beograjskega centra za podvodna raziskovanja pogledali še reki »pod krilo«. In bilo je kaj videti! Vsaka naša prodajalna z avtomobilskimi gumami in dobršen del vseh takšnih prodajal skupaj ne premore tako pester izbiro kot sinja Tara na dveh izrazito izpostavljenih zavojih, kjer se zaradi vodne sile in skalnih sten kopiči vse, kar je po nesreči ali namenoma zašlo v to vodo. Deli tovornjaka, veljanske gume nekakšnih gozdarskih nakladačev, celo deli železnih traverz in jeklenih vrvi (od kdovekaterih meritev in sondiranja v kanjonu) se prepadajo med prelepim okroglim kot drago kamenje zbrusenim prodom.

Nekako pol ure vožnje do našega tabora, ko se je po malem že večerilo, smo na peščenem jeziku sredi reke srečali zdravnika iz Foče, strega ribiča in poznavalca teh krajev. Tako kot nekate-

ri splavarji na začetku poti nam je tudi on govoril o ribah. »Pred petimi leti (!) jih je bilo še toliko, da je vse mrgolelo in je še tak nepoznavalec in laik lahko potegnil ven plen vsakič, ko je pomočil v vodo trnek. Danes pa se dogajajo čudne reči. Rib je očitno vedno manj, pa tudi nekakšna, prej neznan vrsta rib se je pojavila,« za tisto pravijo domačini tam naokrog, da je križanka med dvema znanima vrstama... Takšna opažanja in

takšni znaki so nas takoj spomnili na rudnik in flotacijo cinka ter svinca pri Mojkovcu v Črni gori (ob Tari tako rekoč). Tam so sicer skupali globoke usedalnike blata, kamor naj bi se usedale težke kovine. Vsaki dve leti, tako pravijo, pa spustijo vodo iz jam, medtem ko se blato nabira naprej. Koliko jim z vodo »uide«, je težko reči, ker takšne natančne raziskave še niso opravili. Se-

veda smo vsi, ki smo sodelovali na splavarski ekspediciji, odslej bolj sumnjičavo zjemali rečno vodo za žejne požirke.

Zaradi zastajanja na nekaterih brzicah, potem ko smo morali poskakati v ledeno vodo in pomagati dvigovati nemočno »živalco«, da je spet sedla na modre valove, smo izgubili precej dragocene časa in smo končno srečno pripluli v naš prvi tabor sredi črne noči. Ognji so že goreli, na eni strani trate

glà, umazanija pa nas je čakala kar korak od šotorov... Kaže, da vsi tisti vrli turisti, ki so pred nami na tem koncu vzdihovali o prelepi reki in o tem, da mora res ostati takšna, kakršna je, niso pozabili pustiti (morda kakšnim arheologom bodočnosti) še svojih neuničljivih ostankov civilizacije. Tetrapake, srebrno folijo, konzerve in steklenice vseh vrst je sicer nekdo že »očistil«, vendar samo s trate v grmovje. Še malo zaspani smo začeli vleči vso to šaro skupaj in povabili k akciji še druge turiste. Toda tem se je očitno zdelo, da bi moral čistiti smeti kakšen posvečen smetar. Niso se zganili, čeprav sta naša splavarja glasno pripominjala, da imajo nekateri tuji turisti s seboj velike vreče, da ves čas vanje odlagajo smeti, potem jih pa odpeljejo s seboj...

... Beograjski fotoreporter nam je pravil, kaj se mu je primerilo, ko je bil nekoč na Triglavu (ob Telekovski akciji 100 žensk na Triglav: »Vržen tako prazno vrečko od soka prek rame in hočem naprej, pa me pocukne planinec in pokaže, da sem nekaj izgubil« ...

Kanjon je po prvem postavku in v vročem sončnem dnevu še lepši kot prej. Plujemo bolje in hitreje. Na nekem ovinku nas pričaka šumeči pritok, še naprej na enkratni prizor: Brajloviča siga, previsna sigasta stena, po kateri kaplje v vodo na tisoče iskrih se

kapljic. Tam se ustavimo in se kot radovedni skavti zaženemo v skale, ker pravijo, da je gori – jezero.

Po desetih minutah plezanja in hoje smo res pred volino, od koder prihaja bobnenje. Podzemsko jezero v pol odprti kapniški dvorani je dolgo nekaj nad sto metrov, na koncu pa pada v kaskadah k Tari in pride na dan v tistih curkih po sigi. Tam nekje pri sigi so lani potapljači potegnili z dne Tare pravcat top iz druge svetovne vojne in nekaj čelad. Kajti, tudi teh krajev vojna ni čisto obšla.

V taboru Brštenovica, na prostoru, malo dvignjenem nad reko, ki ga je Unisuturist kupil za svoj turistični »travnik«, smo spet postavili šotore, naložili suhljad na ogenj in ugibali, če nas morda vendarle obišče »glavni« iz narodnega parka Durmitor, Mihailo Brajlovič-Bebo, ki je srečanje z novinarji obljubil že za prejšnji dan. Ta večer je bilo že pozno, pa smo si rekli, morda pride

zjutraj... Ni ga bilo. Koga naj torej vprašamo, kam gre denar od nabrane takse, kaj storijo v nacionalnem parku, da bi Taro ohranjali čisto? Z odgovori ni bilo tolikrat nič. Morda le odsev na naše negodovanje: novinarja iz Titograda, ki se nam je pridružila le za en dan, nam je pravila, da se je še pred časom »zapičila« v nekatera vprašanja okrog Tare in je bil učinek tak, da je prejela ob mesecu »priškrnjeno plačo«, češ da dela ni opravila v skladu z dogovorjenim.

»Škoda, škoda, da tako malomarno delamo z našim naravnim bogastvom,« je tarnal skrbnik Preljub,« obnašamo se tako, kot da je vse naše, razen smeti in odpadkov...« Marljivi možakar je ljubitelj narave in entuziast. Saj nam je vsem skupaj vse bolj jasno, da je za zdaj v vsej tej turistični ponudbi Unis turista največji delež prispevala zagnanost nekaterih posameznikov.

B. Ž. J.
(nadaljevanje prihodnjic)

Po prevratu na Tajskem

Tajske oblasti so po neuspelem poskusu vojaškega prevrata pred nepolnimi štirinajstimi dnevi uvedle izredno stanje in temeljito preiskavo proti generalom. Medtem so aretirali pet visokih tajskih častnikov, štiri sindikalne voditelje in še dvajset drugih oseb osumljenih, da so sodelovale pri spodleteljem državnem udaru.

Generálni direktor tajске policije Mohanond je v iskovnem sporočilu med drugim dejal, da so med aretiranimi tudi nekdanji premier, voditelj demokratske stranke in član parlamenta Kriangsak, bivši vrhovni poveljnik tajске vojske general Serm, njegov namestnik in še dva generala letalskih sil. Čeprav so bile novice ob prevratu več kot skope, se je kot pravilna izkazala domneva, da so za pučisti tudi tokrat stali t. i. »mladoturki«, mlajši generali, ki so bili nezadovoljni z razmerami v vojski in še zlasti s socialnimi in gospodarskimi razmerami v 50-milijonski eksotični kraljevini Tajski.

Morda se ob tem ne bo odveč spomniti nekaterih zgodovinskih dejstev, ki so vtisnila pečat sodobni Tajski. Od leta 1932, odkar so mladi častniki, šolani na Zahodu, brez kaplje krvi prevzeli oblast v državi in ukinili absolutno monarhijo, so v državi izvedli ali poskušali izvesti še 14 udarov. Množične demonstracije študentov leta

1973. so samo spodbudile padec maršala Tanoma. Nadaljnja tri leta so državo vodili voljeni civilni politiki. Oktobra 1979 je vojska po kratkem postopku končala spogledovanje z demokracijo in za predsednika vlade ustoličila desničarskega voditelja Tanena. Tri leta kasneje ga je zamenjal vplivna vojaška osebnost Kriangsak, ki je na temeljih nove ustave predvidno vrnil institut parlamentarnih volitev, leto kasneje pa je zaradi kritik na račun ekonomske politike odstopil s položaja ministrskega predsednika.

Kriangsaka je zamenjal armadni poveljnik Prem Tinsulanonda, ki je, kot kaže, uspešno previharil politične viharje, vstevši tudi poskus državnega udara aprila leta 1981. Lani se je po štirimesečni odsotnosti zaradi bolezni vrnil v kabinet in se spoprijel s krizo, ki jo je spodbudila 15-odstotna devaluacija tajске valute-batha. Sočasno so se stopnjevala namigovanja o Premovem nasledniku ter kritike na njegov račun. Vladna kriza

je prenehala, ko je general Artit odstopil od zahtev za vladne spremembe in za vrnitev vrednosti tajski moneti.

Ob splošnem pretresu gospodarskih in socialnih razmer v državi zasledimo, da se letni dohodek na prebivalca giblje v bližini 800 dolarjev; vrednost tajске valute glede na dolar se je prepolovila; dolgov tujini so lani narasli na 12 milijard dolarjev, stopnja inflacije pa je le 5-odstotna. Čeprav so pučisti v svojih izjavah 9. septembra poudarjali, da so vzrok

prevrata zaostrene razmere v tajskem gospodarstvu, vse kaže, da je resnica vendarle drugače.

Tajska namreč v svoji novejši zgodovini doživlja kronične razprtije tako v vojaških krogih kot na političnem prizorišču. Prav zaradi razdrobljenosti in heterogenosti političnih sil prevladuje v državi politična nestabilnost, ki je vojsko že večkrat spodbudila k temu, da se je vmešala v tok političnih dogodkov. Razmere so se dodatno zapletale spricho dejstva, da so bili visoki oficirji v preteklosti nosilci interesov nazadnjaške zemljiškoposessniške oligarhije, sčasoma pa se je njihov vpliv razpasel tudi v industriji, bančništvu in poslovnih krogih, kar je imelo za logično posledico tudi okre-

pljeno besedo vojske v nekaterih političnih strankah.

Poskus prevrata je bil poleg tega, da so njegovi akterji izkoristili odsotnost premiera in vrhovnega poveljnika, zlasti presenetljiv z vidika šestletne vladavine Prema Tinsulanonde, ki je veljala za eno najstabilnejših. Ob tem se porajajo vprašanja, ali nemara dogodki v Bangkoku niso predhodno znamenje širšega nezadovoljstva na Tajskem pa celo na celokupnem območju Jugovzhodne Azije. Ne gre namreč prezreti dejstva, da živi bar tri četrti kmečkega prebivalstva v revščini, medtem bo korupcija na vsakem koraku pogloblja socialna nasprotja.

Poskus prevrata opozarja, da se tajska kriza pogloblja in da vprašanja delitve oblasti med civilisti in generali niso razrešene. Poskus puča je opozorilno znamenje, da so tradicionalne oligarhične vezi civilnih politikov, vojakov in buržoazije resna ovira za gospodarsko in politično prenovo države. To, med drugim, potrjujejo besede starejšega vojaškega strokovnjaka. Dejal je namreč, da poskus prevrata ni ničesar razčistil in da rivalstvo ostaja tudi v prihodnje.

Miha Lamprecht

Tržaški župan prepovedal dvojezično razstavo v Trstu

Po nastanku meščanske Liste za Trst se je politična ost na Tržaškem krepko premaknila na desno. Lista je bila že z vsega začetka pred desetimi leti izrazito protislovenska in protijugoslovanska, nastala pa je kot politična reakcija proti vladajoči Krščanski demokraciji, češ da je z osimskimi sporazumi »prodala« bivšo cono B Jugoslaviji. S časom pa je to navidezno navzkrižje splahnelo in obe politični grupaciji sta našli skupni imenovalec v patološko zagrizenem in nacionalistično obarvanem apriorističnem odkljudanju sleherne oblike sožitja in sodelovanja s slovensko narodnostno skupnostjo kot enakopravnim subjektom. To »ljubimkanje« med partnerjema je prišlo tako daleč, da Krščanska demokracija in Lista za Trst skupno upravljata tržaško občino oziroma bolje povedano skupno podpirata upravni odbor, za katerega je značilen popolni imobilizem in diskriminatorski odnos do Slovencev prav v tem ključnem trenutku za uzakonitev globalne zaščite.

Dejanje, ki je zadnje dni razburilo ves demokratični Trst, pa presega vse meje strpnosti. Tržaški župan demokristjan Ricchetti je namreč z nezaslišanim avtoritativnim posegom prepovedal fotografsko razstavo o bombnih napadih na Trst leta 1944, ki jo je po poprejšnjem dovoljenju občine in pod pokroviteljstvom letovišcarske ustanove skrbno pripravil Odbor za mir od Sv. Jakoba, Pončane in Magdalene. Organizatorji so pod kakih 140 zelo zanimivih fotografij postavili italijanske in slovenske podnapise, kar je župan označil kot »hudo provokacijo«, ker je palača Costanzi, v kateri so pripravljali razstavo, v središču mesta in del stavbe županstva. Stvar očitno ne potrebuje komentarja, saj je takšna odločitev v nasprotju s vsakršno kulturo sožitja, demokracije in sodelovanja med dvema narodoma. To je dokaz, kolikšno stopnjo je v Trstu dosegla nacionalistična gonja, saj se je raznim desničarskim skupinam »za obrambo italijanstva« pridružila celo občinska uprava v osebi samega župana. Ricchetti je sicer predlagal, naj bi kompromisno dodali italijanskim in slovenskim podnapisom še angleško in nemško besedilo, kar le dokazuje, kako je slovenščina trn v peti. Organizator je tak »nasvet« odločno odklonil in za zdaj odpovedal razstavo, ki jo bodo skušali čimprej pripraviti v kaki zasebni dvorani v središču mesta.

Tržaška demokratična javnost je ogorčeno reagirala na tako nezaslišano početje. Protežna pisma so med drugimi odposlali Slovenska kulturno-gospodarska zveza, Združenje bivših aktivistov, sindikalna organizacija CGIL in Slovenska skupnost, ki je sicer soudeležena v koaliciji pri upravljanju tržaške občine.

Ogorčen protest je poslalo tudi združenje bivših borcev deportirancev in političnih preganjancev. Na obisku pri partizanski družini

Boris Simoneta

Prijateljstvo s pridihom tekmovalnosti

Tudi na Kitajskem so v minulih dneh in tednih v večjem in manjšem obsegu, vedno pa zelo prizadeto, premišljali o koncu druge svetovne vojne. Na dan, ko je Japonska podpisala kapitulacijo, to je 2. september, so na trgu Nebeškega miru v Pekingu položili vence k spomeniku padlim junakom, čez kakšen dan pa je bilo v Dvorani narodov zborovanje, ki se ga je udeležilo najmanj 10 000 ljudi. V vojaškem muzeju in tudi v drugih kitajskih muzejih so priredili razstave o japonski invaziji na Kitajsko, ki se je začela julija 1937 s spopadom na mostu Marca Pola pri Pekingu.

Znanstveniki so se vključili v javne razprave o vojni, natisnili so poštne znamke v spomin na osvoboditev izpod japonske okupacije, na mnogih srečanjih so peli pesmi, ki so bile zelo popularne in mobilizacijske v hudih časih vojne z Japonci. Tudi v drugih krajih države so polagali vence k spomenikom in govorili o pomenu boja za svobodo.

Mlada Kitajka se danes odziva tako silovito, kot da bi ji človek predlagal kaj nesramnega. Pri vsem tem pa je hotel neuki tujec zvedeti od nje le to, če ni morda Japonka. Čeprav je premlada, da bi se spominjala vojnih časov in japonske okupacije, je zanjo takšno vprašanje najhujša žalitev! Ganjena išče pravo besedo, da bi odgovorila, nato pa najde eno samo, vendar odločno: »Nikakor!«

Odklonilno stališče do Japonske in Japoncev pa kitajskega vodstva ni motilo, ko je v minulih letih začelo postopno normalizacijo odnosov z nekdanjim krutim sovražnikom. Prijateljstvo

med obema azijskima sosedama je že nekaj let tako pristno, da je začelo motiti nekatere druge države. Japonci nimajo zdaj samo na široko odprtih vrat na kitajsko tržišče, temveč se jim pogosto odpirajo vrata tudi za stike z najvišjimi političnimi in državnimi predstavniki Kitajske. Če ima kitajsko vodstvo za svoje ljudi kakšno senzacionalno novico, potem ljudje zvedo zanjo šele potem, ko so se o njej japonski diplomati na široko razgovorili.

Medsebojna sprava ima tudi na Kitajskem svoje meje. To je bilo mogoče dodobra spoznati iz vsebine letošnjih praznovanj zmage v drugi svetovni vojni. Ni bilo dneva, ko ne bi najuglednejši kitajski časopisi odstopili kakšnega stolpca uglednemu vojnemu veteranu, da je obujal spomine na vojno z Japonci. O zmagi med drugo svetovno vojno so na Kitajskem predvajali filme, prirejali so razstave in simpozije, tiskali so posebne znamke in podobno. Vrhunec prireditve je bila parada na trgu Tian-An-Men, kjer je več kakor 10 000 Kitajcev položilo vence v počastitev padlih.

Znani obisk predsednika japonske vlade Nakasoneja v templju Jašukuni v Tokiu, kjer so vpisana tudi imena japonskih vojnih zločincev, obsojenih po vojni na smrt in tudi usmrčenih, je Kitajce še dodatno prizadel! Komentar uradne časopisne agencije Nova Kitajska očita japonski vladi, da hoče s takšnimi dejanji opogumiti tiste sile v državi, ki se hočejo izogniti očitkom krivde in ki želijo molčati o grozovitostih, ki so jih Japonci počeli med vojno na Kitajskem.

V angleščini izhajajoči dnev-

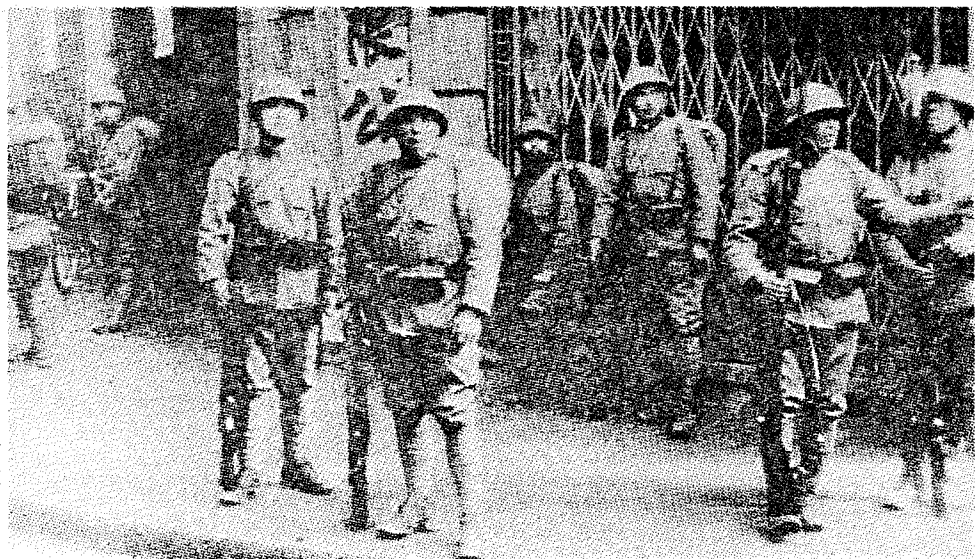
nik China Daily je objavil komentar, v katerem pravi, da ves svet sočustvuje z žrtvami Hirošime in Nagasaki. Tisto, kar so Japonci naredili na Kitajskem, je bilo veliko bolj grozovito, kakor obe ameriški bombi! V Nankingu so uredili spominski tempelj, v katerem so razstavili lobanje, kosti udov in fotografije o pohabljenih – žrtvah japonskega divjanja. »S tem nočemo buditi nikakršnih protijaponskih čustev«, je dejal direktor muzeja v svojem otvoritvenem govoru. Da pa je bilo v teh dneh ogorčenje nad Japonci močnejše kakor želja po medsebojni spravi, je povsem razumljivo.

Po kitajskih podatkih so Japonci decembra 1937. sanoi v Nankingu pobili 300 000 civilistov, poslili 20 000 žensk in izropali 12 000 trgovin. Število žrtv cenijo Kitajci na 21 milijonov mrtvih in ranjenih. »Če zdaj opozarjajo na te strahote, Kitajci nočejo okrniti prijateljstva

med kitajskim in japonskim narodom«, je dejal predstavnik agitpropa kitajske partije!

»Že sto let odnosi med Kitajsko in Japonsko niso bili tako dobri, kakor so zdaj«, je ugotovil prejšnji pekinški župan Peng Zhen, potem ko je pred nedavnim kot predsednik stalne komisije kitajskega parlamenta obiskal Japonsko. Pobotanje je odvisno tudi od tega, da Kitajci ne čutijo do Japoncev samo zamere, temveč tudi marsikatero priznanje. Iskreno občudujejo napredek, ki ga je Japonska dosegla v minulih 40 letih.

Kitajci imajo za svoje sosedse nič koliko pridevkov, med katerimi je Xiao Riben, to je majhni Japončki, še najmilejši. Kitajci so mnena, da je treba Japoncem priznati, da znajo upravljati zdravo pamet. Če pa se Kitajci kdaj znova spomnijo na japonsko medvojno divjanje, potem to ni le spominjanje na dogodke pred 40 leti,

Marsikdaj se še prebudijo spomini na čase, ko sta bili Kitajska in Japonska smrtni sovražnici. Osem let je trajala japonsko-kitajska vojna, preden je Japonska 2. septembra 1945. podpisala kapitulacijo. Na sliki: japonska okupacijska vojska na Kitajskem.

Ob spominu na Zofijo Likar

Oživimo partizansko Vojsko

Devetega septembra je minilo leto dni, ko so na Vojskem pospremili na zadnjo pot Zofijo Likar. Tu na Vojskem se je naša Zofka, znana daleč naokoli kot prijazna in zanimiva oseba, rodila pred prvo svetovno vojno v veliki domačiji pri Felku. Sem med svoje ljudi, med visoke, tihe smreke se je dokončno vrnila, samo tu zgoraj, v tem prelepem planinskem naselju, najvišjem v Posočju, se je Zofka počutila srečno. Ob obletnici se ob njej vračamo v spominu tudi na Vojsko, tisto partizansko Vojsko, ki kljub številnim pomnikom iz NOB vse prehitro in preveč tone v pozabo. V najhujših dneh te za slovenski narod tako strahotne vojne je Zofka pisala partizansko vaško kroniko, hranila zapiske, brošure in drugo ilegalno literaturo v lesenem kovčku. V dneh zadnjega najhujšega sovražnikovega divjanja po Vojskarski planoti ga je zagrebla pod neznano in žal nikoli najdeno drevo. Živela je z modrim spoznanjem, da je tudi v težavah treba obdržati glavo pokonci, misli obračati na bolj vesele stvari, četudi te tepejo nadloge. Teh nadlog pa Zofka posebno v povojnem času ni manjkalo, tudi krivice je prenašala pokončno, saj njena človeška simpatična osebnost ni nikomur naredila nič zalega.

Slovenska beseda
in pesem

Ko se spominjamo Zofke še iz predvojnih dni, tako prijazne sredi gostov v domači gostilni, se pred nami poraja čas, ki primorskemu človeku ni bil naklonjen, toda vzdržal je in ohranil narodno zavest zahvaljujoč se tudi takim družinam, kot je bila Likarjeva na Vojskem. Tu pri Felku je bilo središče dogajanja. V tem vaškem družabnem središču so gojili slovensko besedo in pesem.

Iz Idrije so prihajali na Vojsko planinci, smučarji, lovci, idrijski rudarji, da bi si tu v tej trdni slovenski postojanki dali duška svojemu slovenstvu, ki ga je fašizem vedno bolj živčno preganjal. In Likarjeva družina je ostala takšna, gostoljubno slovenska in protifašistična tudi med vojno. V njej so bili mitingi, sestanki in tudi partijska šola. Z rednim poukom so začeli 27. 10. 1943. Šele četrty tečaj so Nemci odkrili, padla sta dva tečajnika, drugi so se umaknili h Gačniku. Partizani so zaupali Vojskarjem, ne le vsaka hiša, tudi ruševine (veliko jih je na Vojskarski planoti) imajo svojo zgodovino. Ko je 22. junija 1943 skupina Borcev Gregorčičeve brigade napadla v Razorih pri Mrzli Rupci italijanski policijski avtobus in ubila 15 fašistov, je

sledilo strahotno maščevanje. Fašisti so 22. in 23. junija požgali več kot 30 domačij, pobili tri vaščane, 24 pa jih odgnali v zapor. Žalostni 23. junij so si Vojskarji izbrali svoj dan.

Na Vojskarje se vedno
lahko zaneses

Vojsko se je po kapitulaciji Italije iz dneva v dan spreminjalo v močnejši partizanski center. Kmalu so v gozdovih okrog Mrzle Rupe in Hudega polja začeli graditi postojanke SVPB Pale, bolnišnice, ki je zdravila nad 1.000 borcev. Žal so bili ti tako dragoceni bolniški objekti ob zadnji ofenzivi podrti, toda drugi mogočen spomenil iz NOB – Partizanska tiskarna Slovenija – še stoji. Prostor za tiskarno, ki je nekaj edinstvenega v vsem evropskem oporniškem gibanju, je v skoraj nedostopnem kraju, imenovanem V studencih, pokazal domačin Peter Kogoj iz vojskarskega zaselka Ogalle. Na Vojskarje si se pač lahko zanesel, vedno in povsod. Tako piše o njih v svojem dnevniku tudi dr. Pavla Jerina.

Vojskarski kmet se je moral v vojni oskrbovati sam. Dokler je imel, je dajal tudi borcem, delil z njimi zadnji grizljaj. Ko je po aprilski ofenzivi 1944 okupator bombardiral Vojsko in Gorenjo

Trebušo in samo iz ledinskega področja odgnal 100 glav živine, je moralo v idrijskem okrožju, ki je bilo med primorskimi najrevnejše, že 170 družin prositi podporo. Nastopila je lakota. Pa tudi takrat, ko so bili Vojskarji lačni, se je v akciji »posojilo

Zofka Likar

svobode» najbolje odrezalo požgano Vojsko. O vsem tem in še o marsičem mi je pripovedovala Zofka in če se je bil že njen tako dragocen dnevnik zarasel s smrekovimi koreninami, »potem« mi je nekoč dejala »ko bom bolj pri zdravju in boš že ti v pokoj, bova zapisali, kaj vse so pretrpeli Vojsko in naši Vojskarji«.

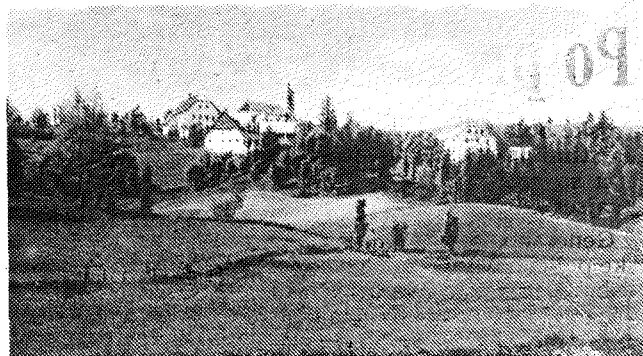
Zagotovo je bilo najhujše v zadnji, najbolj zagrizeni nemški ofenzivi ko je na območju 9. korpusa nastopilo 30.000 do zob oboroženih

mož, tudi pripadniki SS in najrazličnejši klavci kvistinskih enot. Veljal je ukaz, naj bodo s civilnimi prebivalstvom skrajno brezobzirni! Najhujši boji so bili na Banjški in Vojskarski planoti, v sovražnikovem ognju se je znašel tudi štab 9. korpusa. Branili so ga junaki Stjenkovih in Maksovih enot. Na osamljenem obronku vojskarskega gozda, na Vojščici, leži 305 junakov, z njimi je tudi heroj Anton Sibelj-Stjenka. Drugega junaka, Mira Perca-Maksa pa so pokopali v Ljubljani.

Nemci so istega dne na Vojskem polovili 30 ljudi, jih pregnali na zaselek Kočevše in postrelili ob cesti proti Nikovi. Naslednjega dne na velikonočno nedeljo, kot se spominja Zofkina sestra Marija Carlevaris iz Nove Gorice, so v jutranjih urah priletela letala. Padale so bombe in v trenutku se je zrušila starodavna Likarjeva domačija, ponos Vojskega. Zrušila se je in pod seboj pokopala sovražne vojake. »Tudi mi smo bežali v klet«, se spominja Marija. »Brat je bil že dolgo v posebnih bataljonih, z nami pa sta bili dve družini, ki sta ostali brez doma. Vse nas je zasulo, toda ostali smo živi. Ko smo se nekako izklopali izpod ruševin, nas je globoko pretresel pogled na mrtve in ranjene vojake, čeprav sovražnikove.

Rešili smo gola življenja. Ko je prek Vojskega še vedno regljalo in pokalo ter se kadilo, smo zbežali v bližnji gozd, se skrili pod skale in tam čakali temo. Bili smo brez hrane in vode. Zatekli smo se v bližnjo hišo Za Hum, kjer smo pešičko ovsa zmleli s kavim mlinčkom in iz te moke skuhal močnik. To je bila edina hrana pri hiši.

Ko se je pokanje umirilo, smo šli na bližnji hrib pogledat, kaj se dogaja. Bila je strašna tišina. Domača hiša je še vedno gorela, zvonovi so zvonili, strahoma smo se vračali. Nikjer žive duše, niti partizana niti Nemca! Ostali smo sami, pogorela hiša, goleti in bosi, brezdomci. Malodušja nismo čutili, saj smo vedeli, da se bližata konec

Stara italijanska fotografija Vojskega

vojne in svoboda, ki smo ju tako želeli. Pod streho so nas sprejeli sosede pri Polancu. »Bili smo brez hrane in obleke, saj na celem Vojskem ni ostalo niti enega krompirja niti živali. V Vipavsko dolino, od kjer so vojskarske žene v mrazu in snegu čez Govce na hrbtnih nosilih koruzno moko, tudi ni bilo mogoče. Rešili so jih zavezniki. S padali so začeli spuščati hrano in drugo. Iz padalske svile smo si delale obleke, iz vrvi pletle nogavice. Vrnilo se je tudi nekaj partizanov.«

Konec vojne

Tako se dr. Pavla Jerina spominja konca vojne: »Pet dni smo čakali na evakuacijo bolnišnice v osvobojeno Gorico. Oh, kako težko smo čakali teh pet dni. Končno je zavriskala upravna na vrhu hriba, v postojanki so zapele brzostrelke in mitraljezi, da je odmevalo po gozdu. Avtomobili z ranjenci so prišli na javko. Jokajoče so nas pozdravljale žene, starke, dekleta na javki. Celo skozi slavalok smo zapeljali. Vsak zase je bil žalosten ob pogledu na te dobre hiše, od katerih smo se poslavljali. Dobri ljudje, ki so takorekoč varovali našo postojanko hrabreje, kot bi imeli topove okrog naših gozdov in meja. Ni bilo izdajstva, ni bilo nejevolje, ko so čakali pri njih ranjenci. Niso se bali švabskih zasliševanj, ko so hoteli od ljudi priznati: V teh krajih je bolnišnica. Zdrčal je avtomobil po trebušni dolini čez Kobilico v Čepovan in Gorico.«

Partizani so odšli v dolino. Vasi so ostale zapuščene. Počasi so se začeli ljudje vračati v požgane domove. »Toda naš dom je bil preveč uni-

čen,« pripoveduje Zofkina sestra Marija, »saj bi ga lahko obnovili. Prišli so vojni ujetniki Nemci. Tako smo si v gospodarskem poslopu zasilo postavili nov dom, ki pa je bil premajhen za vse. Zofka je začela delati pri obnovitveni zadrugi, celo vaško gostilno je odprla. Toda vojne rane so bile prehude, in tako je morala na oni svet. Davek, ki so ga dali Vojskarji v štiriletnem boju za obstanek in svobodo, je terjgal 48 življenj, pogorelo je 38 domačij in 34 gospodarskih poslopj. Hlevi so ostali prazni, primanjkovalo je hrane. Ob vsem tem je Vojsko ostalo po vojni osamljeno in pozabljeno. Ljudje so zapuščali Vojsko.

Tako je 1947. leta odšla tudi Likarjeva Zofka v službo na Reko. Domotožje pa je bilo prehujo in je ostala tam doli ob morju le nekaj let. Ponovno se je vrnila na Vojsko in poskušala z gostilno. Potem je nekaj let živela pri stricu dekanu v Kobaridu. Po njegovi smrti je bila spet brezdomka. Zdravje se ji je začelo krhati in po dolgem čakanju si je upala ustvariti nov dom v Spodnji Idriji, pa ga žal ni dolgo uživala.

Zofka Likar spada med generacijo, na katero smo lahko ponosni. Bila je inteligentna ženska sama se je izobrazila s knjigami in svoje misli dostikrat oblikovala tudi v pesmi. Razdajala se je vsestransko. Le eno veliko željo je imela, želela je domov, med vojskarske smreke. Pa čeprav je Vojsko še vedno nečastno odrinjeno in zapostavljeno, ga je na prav zato na vso moč ljubila. Sedaj počiva med vojskarskimi vrhovi.

Dorica Makuc

Zasavčani skrbijo za svojo goro

Zasavska Gora je v zasavskem hribovju na višini 852 metrov. Z nje je zelo lep razgled proti Dolenjski, Karavankam, Julijskim Alpam in Štajerski. Slabo je naseljena. Le župnik in upravnik planinskega doma sta na Gori. Več kot pred 500 leti je bil tu tabor, kamor so se zatekali ljudje ob vdoru Turkov in se tu bojevali ob zidovju, ki je bil na skalovju ob taboru. O davnih bojih pričajo tudi izkopenine v bližini na Kresnem hribu, kjer so našli okostja keltskih vojščakov. Spodaj pod visokim obzidjem na severni strani pa je sramotilna jama, kamor so privezovali obsojence in jih tam zasramovali. Teh so lahko privezali hkrati po pet. Sramotilna jama je edina na Slovenskem. Na Gori stoji tudi spomenik padlim v prvi svetovni vojni, delo kiparja Toneta Kralja, ki predstavlja umirajočega vojaka kranjskega Janeza. Avstro-ogrsko cesarstvo je naše može in fante dajalo v 17. regiment, ki so ga imenovali tudi regiment kranjskih Janezov in so ga rinili na vse fronte, kjer so bili najhujši boji. O tem pričajo pisna poročila in spomeniki drugod po Slo-

venskem. To je tudi edini tovrstni spomenik v Sloveniji, ki predstavlja vojaka Janeza, naslonjenega na puško in umirajočega.

V stolpu zvonika so štirje veliki bronasti zvonovi, od katerih so dva kupili kranjci okrog leta 1928. V prvi svetovni vojni so namerno dva vzeli v vojne namene. Vedeli pa so povedati, da bi ju ne bi smeli vzeti, ker so bili zgodovinsko zaščiteni. Na Goro je pismonoša iz Vač prinesel brzojavko takratnemu župniku Lovšinu. Ta pa jo je zadržal toliko časa v župnišču, da so dva težja zvonova vrgli z zvonika in sta se razbila na stopnišču. Šele nato je pokazal brzojavko.

Na Gori je bila pred drugo svetovno vojno enorazredna šola, ki je bila stara sedaj več kot sto let. Tja so hodili šoloobvezni otroci iz vseh vasi okoli Svete Gore, in jih ni bilo malo. V zimskem času je bila šola v glavnem brez pouka, kajti na tej višini zapade veliko snega. Šola na Gori je bila v stari Jugoslaviji predmet strankarskih razprtij, saj so se tu menjavali učitelji, ki jih je pošiljala vsakokratna oblast po

kazni na oddaljeno šolo. Škofija pa je tudi včasih poslala kakšnega župnika pa kazni. To vemo starejši kranjani, da je bil župnik Ivan Demšar, ki je imel sina s kuharico ali gospodinjo, poslan na Goro in je moral opravljati verske obrede na sv. Planini (Partizanski vrh) in na Konjuščici, ki ta od Zasavske gore precej oddaljeni. Pomagal si je, kakor je vedel in znal.

Zasavska gora je tudi planinska izletniška točka. Pred drugo svetovno vojno je bil leta 1931 dograjen planinski dom, ki ga je gradilo planinsko društvo Litija. Pri tej gradnji je veliko delal in materialno podpiral navdušen planinec in samotar Ferdo Tomažin, doma iz Šmartnega pri Litiji. Bil je gozdar v službi pri graščini Atems, ki je imela velike gozdove v Slatini. Možakar je imel možnost dobiti rezan les za gradnjo omenjene koče. Po dograditvi je dobila koča ime Tomažinova koča. Tomažin je umrl pred drugo svetovno vojno.

Dolgoletni upravnik koče na Gori je bil Franc Obidič z družino, ki je prišel iz predelnice Litija. Obidič in žena

sta bila po rodu s Primorske in sta se pred italijansko zasedbo slovenskega ozemlja preselila v Litijo. Na Gori je bil tudi še po zasedbi naše domovine. V NOG je sodeloval z družino aktivno od leta 1942. Nemci so ga aretirali v drugi polovici leta 1943 in ga odpeljali v Taborišče Leizig v Avstriji. Kmalu po vojni sta z ženo umrla. Okupator je družino pregnal z Gore. Kočo pa so Nemci požgali 2. februarja 1944. V koči so se pogosto oglašali partizani. Tako je imel Zasavski bataljon pri koči prvomajsko proslavo. Tega dne je razvil prapor bataljona, ki so ga naredile litijske mladinke in ga tega dne podarile enoti. To so bile Babi Lindner in Mila Petje. Od požiga koče

je bila Zasavska gora prazna. Le partizanska vojska se je večkrat utaborila za kakšen dan.

Po vojni je planinsko društvo dobilo novo lokacijo za planinski dom. Na temelju požgane koče so zgradili planinci leta 1949 novo lepo kočo. Toda leta 1974 je v noči s 1. na 2. november ponovno zgorela. Ostalo je le okvirno zidovje v pritličju. S tem je planinsko društvo Zagorje doživelo veliko materialno škodo. Treba je bilo zavijati rokave in poprijeti za delo. Tako je planinsko društvo ob pomoči delovnih kolektivov v Zasavju in kranjanov zgradilo novo kočo, ki ima gostinske prostore in 25 sob za prenočišča. Pri gradnji koče imajo društvo,

predvsem pa brata Lojze in Ivan Fink, ki je sedaj predsednik planinskega društva, ter tajnik Sajevec veliko zaslug. Nova koča je tudi oskrbljena z zadostnimi količinami vode, ki je zajeta iz ostrišja. Dvajset let sta oskrbovala kočo Zofija Cirar iz Tirne in njen mož. Sodelovala sta tudi pri gradnji prve koče. Nato se je zamenjalo več oskrbnikov. Sedaj vodi že več let gostinski obrat na Gori Ivan Ostrožnik z ženo.

Planinsko društvo Zagorje je leta 1963 na koči odkrilo ploščo padlim borcem planincem. KZO pa je leta 1977 odkril na koči spominsko ploščo, ki pove, da je bil na tem hribovju v Zasavju formiran KOZ in pred njim Zasavski bataljon Alojza Hohkrauta.

Dne 25. avgusta je slavilo na Zasavski gori planinsko društvo Zagorje in Litija 80-letnico obstoja. Tega dne se je zbralo na Zasavski Gori okoli tisoč ljudi, če ne več. Proslava je bila imenitna in je potekala v lepem poletnem in toplem vremenu. Na podelitvi so podelili priznanja in odličja požrtvovalnim planincem in delovnim organizacijam, ki so sodelovale pri gradnji nove koče in drugih akcijah.

Milan Garantini

Zasavska Gora – in Tomažinova koča

IZ DE LA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DE LA BORČEVSKIH ORGA

Volitve in organizacije ZRVS

Evidentiranje mora biti opravljeno v krajevnih konferencah

Tudi v organizacijah ZRVS Slovenije poteka v teh zadnjih poletnih in prvih jesenskih dneh živahna dejavnost. V ospredju so priprave na volitve, ki bodo prihodnje leto. V njih namenajo največ pozornosti zagotavljanju kakovostne izbire možnih kandidatov in demokratičnim postopkom, kar je v skladu z izhodišči socialistične zveze in osnovami za kadrovske politike, ki jih je sprejela republiška konferenca ZRVS na junjski seji letos. Čeprav so usmeritve in stališča znana, morajo krajevne in občinske konference ZRVS upoštevati, da bo sestava organov in teles ZRVS v skladu s sestavo organizacije. To pa pomeni, da morajo upoštevati spol, sta-

rost in območno zastopnost pri evidentiranju.

V pripravah na volitve morajo ustrezni organi temeljito proučiti pripravljenost in sposobnost evidentiranih kandidatov in dosedanjih članov organov in z ustreznimi spremembami in kadrovskimi okrepitvami povečati učinkovitost njihovega dela. Ob izkušenih članih ZRVS je potrebno v vodstva organizacij rezervnih starešin in njihovih organov bolj vključevati mlajše starešine in jih tako pripravljati tudi za najodgovornejše naloge. Pri tem morajo upoštevati in usklajevati tudi njihove druge zadolžitve, predvsem v enotah oboroženih sil in drugih sestavinah SLO in DS.

Republiška konferenca

ZRVS bo do oktobra pripravila seznam vseh evidentiranih članov in ga predložila kadrovski komisiji, ki ga bo obravnavala na razširjeni seji. Tam bodo opravili prvo oceno in predlog razvrstitve evidentiranih na posamezne funkcije v RK ZRVS in novi seznam poslali v ponovno obravnavo občinskimi konferencami.

Nato bo potekalo kandidiranje, v katerem se bodo pogovorili s kandidati in dobili njihovo soglasje in usklajevanje v koordinacijskih odborih za kadrovska vprašanja SZDL.

Glede na to, da je evidentiranje možnih kandidatov za opravljanje nalog v ZRVS pomembna sestavina demokratičnosti ka-

drovske politike, mora biti opravljeno v krajevnih konferencah ZRVS, kar je tudi ena od temeljnih usmeritev SZDL pri pripravah na volitve.

Republiška konferenca ZRVS pripravlja tudi seminar za izvajalce izobraževanja in usposabljanja rezervnih vojaških starešin. Izvajalci usposabljanja po občinskih in krajevnih konferencah ZRVS bodo obravnavali tri teme, in sicer moralni dejavnik v naših oboroženih silah, sodobni in aktualni vidiki specialne vojne proti SFRJ in oviranje. Proučili pa bodo tudi nekatere vidike in načine dela pri izobraževanju starejših. Namen tega seminarja, ki jih RK ZRVS prireja vsako le-

to pred začetkom novega ciklusa usposabljanja, je, kako konkretno izvajati usposabljanje s člani organizacije. Velik poudarek pa bo dan uporabi najsoodnejših andragoških in didaktičnih pripomočkov.

V polnem teku so tudi priprave na 16. srečanje rezervnih strešin Jugoslavije, ki bo prihodnje leto v naši republiki. Prihodnji mesec se bo sestal organizacijski odbor in pregledal ter ocenil potek dosedanjih priprav.

V prvi polovici oktobra se je sestalo tudi predsedstvo RK ZRVS. Obravnavalo bo osnutek programa dela rezervnih vojaških starešin v prihodnjem letu, ocenilo priprave na sreča-

nje, ki bo drugo leto pri nas v Sloveniji, ocenilo delovanje rezervnih vojaških starešin na mladinskih delovnih akcijah in pregledalo priprave na problemsko konferenco o usposabljanju v organizacijah ZRVS, ki bo konec novembra letos. Pri tej konferenci gre za to, da bi po njenih sklepih in ugotovitvah določili smernice za načrtovanje usposabljanja v prihodnjem srednjeročnem obdobju in rešili nekatere probleme in nejasnosti, ki so se pojavile ob tem v občinskih in krajevnih organizacijah ZRVS. Temelj za to konferenco pa so ocene, ki so jih ali pa jih še bodo pripravili v KK in OK ZRVS na terenu.

Bojan Kuntarič

Ob 26. septembru, prazniku vezistov JLA

Živčni sistem naše obrambe

V vseh enotah JLA, ki se kakorkoli ukvarjajo z zvezami, je danes, 26. septembra, slovesno. Vojaki, starešine in gostje, med katerimi so tudi številni partizanski vezisti, se spominjajo časov, ko se je začela rojevati ta zvrst oboroženih sil.

Začetki razvoja sedanjega sistema zvez segajo v čase, ko je prišel na čelo KPJ tovariš Tito, ki je kaj kmalu spoznal, da partijsko delo ne more biti učinkovito brez stalne izmenjave informacij. Pod njegovim vodstvom se je razširil sistem partijskih zvez in se prilagodil novemu sistemu dela naše partije.

Med narodnoosvobodilno vojno so se predvojne partijske zveze samo okrepile in pomnožile. Partizani so uporabljali kurirske, signalne, žične in radio zveze. Vezisti so konec vojne dočakali organizirani in vseh ravneh poveljevanja s 35 tisoč borci in s približno 30 tisoč napravami, od katerih jih je bilo več kot 85 odstotkov zaplenjenih.

Povojni razvoj sistema zvez lahko razdelimo v tri obdobja. Za prvo obdobje od 1945 do 1950 je značilna obnova porušeni zvez,

predvsem usposabljanje telefonskih in drugih tehničnih sredstev in uporaba za potrebe JLA, varnost in obnovo države in šele potem

S svojim delom so se vezisti izkazali tudi na številnih vajah.

za druge potrebe. V drugem obdobju od leta 1950 do 1960 je pomembna proizvodnja opreme in sredstev zvez v domačih tovarnah. Takrat smo začeli uvajati tudi tranzistorsko tehniko v sistem zvez. V tretjem obdobju, od 1960 do 1970, je postal sistem zvez nenadomestljiv dejavnik vodenja in poveljevanja in zveza kot zvrst v vsem spremlja in ohranja ra-

ven dosedanjega razvoja naših oboroženih sil.

Poleg bojnega urjenja na sredstvih za zveze namenja jo v enotah za zveze JLA

največ pozornosti vzdrževanju tehničnih sredstev, ki jih uporabljajo pri vsakdanjem delu. Pri tem je viden velik napredek, saj se je precej podaljšala življenjska in

Vezisti praznujejo svoj praznik v spomin na 26. september 1941, ko se je v Stolicah začelo zgodovinsko zasedanje, na katerem so postavili temelje vodenja in poveljevanja in s tem tudi temelj za organiziranje zvez v partizanski vojski. Tega dne pa se je oglasila tudi prva partizanska radijska postaja. Borci Valjevškega partizanskega odreda so namreč zaplenili sovražnikovo radijsko postajo in oddajali svoj program.

uporabna doba naprav, ki so sicer zelo drage.

Najvažnejša naloga enot za zveze v miru pa je vojaškostrokovno usposabljanje vojakov za delo na posameznih napravah za zveze. Ta proces traja od dne, ko vojak pride v enoto, pa do dneva, ko jo zapusti. Samo tisti, ki so sami šli skozi to specialistično urjenje, vedo, kako zapleteno je to urjenje in koliko truda je potrebno, da vojak natančno spozna vse predpisane zahteve. Seveda pri urjenju uporabljajo najsoodnejše učne pripomočke. Tako imajo enote za zveze poligone, na katerih se vezisti hitreje usposobijo za svoje delo. Vse, kar so vezisti zgradili, so naredili sami ob porabi majhnih družbenih sredstev. Vezisti imajo tudi sredstva, ki ob visoko usposobljenih vojakih omo-

gočajo v vseh razmerah stalne in nepretrgane zveze.

Velik napredek pri urjenju vezistov pa so sodobni kabineti, ki omogočajo hitrejše učenje in dojemanje učne snovi. Ta sistem omogoča, da vojak vadijo sami in sami ocenjujejo svojo usposobljenost ter odpravljajo morebitne napake pri delu.

Omeniti pa moramo tudi velik delež vezistov JLA pri napeljevanju telefonskih zvez, ki jih uporabljajo delovni ljudje in občani. Veliko je naselij v naši republiki, ki so dobila telefonsko povezavo s svetom ravno ob pomoči vezistov. Številne so obmejne domačije, katerim so vezisti napeljali telefon. Na tak način vezisti vračajo družbi del velikih sredstev, ki jih vlaga v njihovo opremo in njihovo urjenje. B. K.

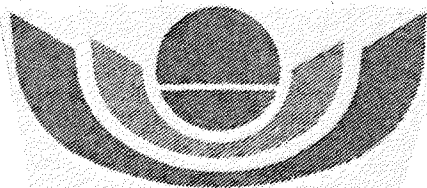
Vezisti so izurjeni tako, da lahko delujejo v najtežjih razmerah. V morebitni vojni bi bile zveze v bistvu živčni sistem celotnega našega sistema splošne ljudske obrambe.

Novi prostovoljci v enotah TO

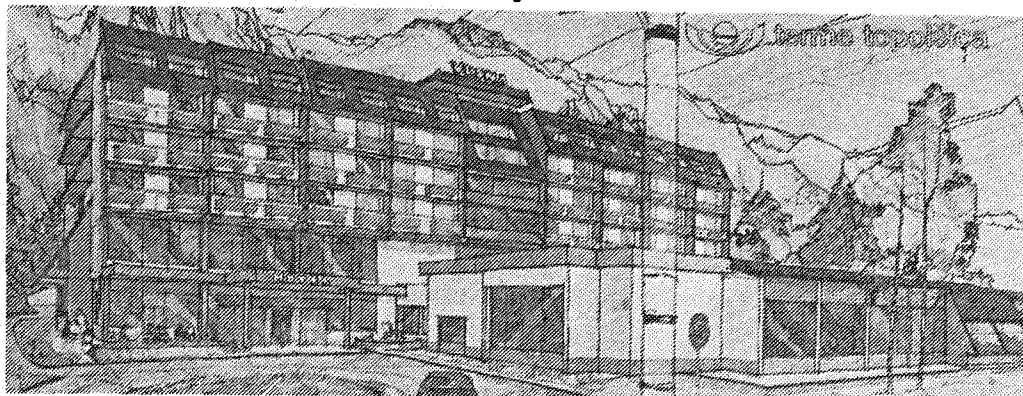
Tudi letos se je v enote teritorialne obrambe občine Radovljica vključilo več mladih prostovoljcev. Občinski štab TO in OK ZSMS Radovljica sta pripravila štiridnevno vojaškostrokovno usposabljanje, na katerem se je 46 mladink in mladincev urilo v obrambnih in samozaščitnih ter vojaških spretnostih. Spoznali so pehotno oborožitev. Osnove inženirstva, streljali so z vojaško puško, seznanili so se tudi z ABK obrambo, prvo medicinsko pomočjo na bojišču, postopki oddelka v boju, zasedi, izvidovanju in protidesantnem boju.

V programu so imeli tudi športne in kulturne dejavnosti, srečanje z borci NOV, seznanjanje z našo zasnovo SLO ter DS in možnostmi šolanja na vojaških šolah in akademijah.

Ciril Rozman

Zdravilišče Topolščica

Topolščica – nadmorska višina 395 m ● srednjegorsko podnebje ● bogat zdravilni vrelc, 50 l/sek, natrium-magnezium hidrogenkarbonatna hypoterma temperature 32°C.

Hotel »Vesna« – visoka B kategorija – 220 ležišč – apartmaji – enoposteljne in dvoposteljne sobe, restavracija s 300 sedeži, kongresna dvorana ● hotel »mladika« – B kategorije – 50 ležišč, enoposteljne in dvoposteljne sobe ● domača in raznolika kuhinja – kavarna – slašči-

čna – aperitiv bar – prodajalna spominkov in časopisov – frizerski in kozmetični salon – menjalnica.

● ohranjanje psihofizičnih zmogljivosti
● preprečevanje bolezni
● zdravljenje poškodb na gibalnih, degenerativnih obolenj sklepov in hrbtenice, nevrotičnih stanj s telesono simptomatiko, kroničnih obolenj dihalnih organov.

Vse za zdravje

Zdravstveni center Velenje
Naravno zdravilišče Topolščica
63326 Topolščica, Velenje,
Jugoslavija

Telefon: (063) 891-110, 111, 112
Telex: 33606 Tertopyu

KLI okna LOGATEC

Grenki spomini na mlada leta

Čutim se dolžna nekaj povedati tudi v imenu tistih, ki jih žal ni več med nami in smo zato prikrajšani za del njihove legende. Čeprav nerada obujam spomine na tiste dni, se mi misli nehoče vračajo tja.

V odmaknjeni vasi Rjavče v osrčju Brkinov, kjer se danes žal več ruši kot gradi, je bilo v vojnih letih veliko pomembnih dogodkov. Leta 1942 smo poleg že obstoječega odbora OF ustanovili tudi mladinsko organizacijo, ki smo jo tedaj imenovali mladinska četa. Vanjo je bilo vključenih približno 20 mladincev, od tega 8 deklet. Gibanje se je naglo širilo in jeseni zajelo takorekoč vse vaščane. Zasluga gre predvsem borcem Brkinske čete, ki so pogosto prihajali v vas ali taborili v njej in v njeni neposredni bližini. Radi so prihajali, saj so bili pri vaščanih vedno dobrodošli.

Dne 19. februarja 1943 so se zaradi izdajstva začele prve aretacije. Tisto jutro so odpeljali v tržaške zapore 7 vaščanov. Naslednjo noč je odšlo v partizane 13 vaščanov, med njimi eno dekle. S tako velikim številom partizanov se za časa Italije ni mogla pohvaliti nobena brkinska vas. Temu primerne so bile tudi represalije s strani italijanskih oblasti. Po enem tednu, 27. februarja so prišli Italijani znova in pobrali vse preostale moške, rojene med letom 1901. in 1926. Teh je bilo v vasi še 11, večidel starejših. Ognali so jih v bataljon »speziale«.

3. marca so Italijani še v tretje obkolili vas in spet so sledile aretacije. Tiste dni je bilo najhuje, saj so Italijani aretirali 13 vaščanov, med njimi tudi štiri matere, ki so doma zapuščale po več nedoraslih otrok. Med njimi je bila tudi Tereza Mahne. Ta je doma poleg štirih otrok pustila še popolnoma slepega moža, invalida 1. svetovne vojne. Tisto jutro je bila v vasi prava zmeda. Težko je bilo ločiti, kaj je glasnejše: kriki preganjanih, rožljanje orožja, pasji lajež ali otroški jok. Otroci so se krčevito oklepali mater in jih držali za krila, vojaki so jih odganjali in matere so se s težkim srcem poslavljale od njih. Kako jim je moralo biti pri srcu, veliko laže razumem danes, ko sem tudi sama mati. Tistega dne sem bila aretirana tudi jaz. Ognali so nas v tržaške zapore. Aretacije pa so se nadaljevale tudi v naslednjih mesecih, čeprav je bila vas skoraj prazna.

Po kapitulaciji Italije smo se začeli vračati domov, le moške, ki so bili zaprti v Savoni, so Nemci odpeljali v Nemčijo v taborišče Mauthausen, od koder se dva (Anton in Martin Ludvik) nista več vrnila. Slednji je spomladi leta 1944., ko so Nemci nekatere starejše in bolne transportirali domov, izdihnil na poti, v Trstu. Nekoč pa je bil pravi korenjak. Trikrat je bil v Ameriki, in vsakokrat, ko se je vračal v rojstno vas, si je s prihranki, ki si jih je bil prislužil, nekaj dokupil. Postavil si je dom in kupil kravo, da je bilo

mleka za otročad. Čeprav je bil po prihodu iz taborišča ves izčrpan, se je ob prihodu v Trst najprej pozanimal, ali so njegovi še živi in ali še imajo kravo pri hiši. Umrli je, še preden so njegovi prišli ponj. Težko mi je opisovati usode teh ljudi. Vaščani, ki jim je uspelo priti domov, so bili pravi okostnjaki, tako da jih celo lastni otroci niso spoznali.

Po kapitulaciji Italije se je na Primorskem pa tudi v Brkinih veliko spremenilo. Ko smo se zadnje dni septembra 1943 vračali domov, nekateri iz zaporov, drugi iz internacije, se spremembam kar nismo mogli načuditi. Bili smo pošteno utrujeni, saj smo iz Trsta do doma pešali. Povsod po vaseh so nam ljudje ponujali to in ono. Spoznali smo, da je v tistih sedmih mesecih naše odsotnosti organizacija OF prodrla v sleherni vas.

Doma smo si hitro opomogli in znova poprijeli za delo, med drugim tudi v mladinski organizaciji, saj so bile razmere težke, da je bilo treba dati od sebe vse. To je bilo neizogibno, kajti kmalu smo spoznali, da je razpad Italije prinesel le kratkotrajno olajšanje. Spopasti se je bilo treba še s hujšim in bolj zagriženim sovražnikom – Nemcem.

Da je bila vas Rjavče res prava partizanska vas, povedo že dejstva, da je bil v oktobru mesecu 1943. v vasi formiran štab Istrskega odreda, ki je v Brkinih in njegovi okolici odigral zares veliko vlogo; da je bila 6.

Srečanje na Rjavčah

V primorski vasi Rjavče so se minulo nedeljo sestali nekdanji udeleženci zasedanja narodnoosvobodilne skupščine in proslavili začetke ustanavljanja ljudske oblasti v tem brkinskem kotu pred enainštiridesetimi leti. Nekdanji borci in aktivisti OF ter drugi občani so si ob slovesnosti lahko ogledali tudi prigodno razstavo fotografij in dokumentov, ki so nastali ob ljudskih volitvah v teh krajih leta 1944., ter odkrili spominško ploščo v spomin na ta dogodek.

Franco Perovšek, sedanjí član sveta republike in nekdanji sekretar KP za južno-primorsko okrožje, je poleg spomina na terensko delo v teh krajih v vojnih dneh spregovoril tudi o našem sedanjem družbenem položaju: »Mladi so dediči dejanj mladih, kajti partizani, aktivisti, povojni brigadirji in udarniki so bili pretežno

mladi ljudje, ki jim je na vsakem koraku pomagala takratna starejša generacija. Tisti, ki danes v imenu mladostne zagnanosti enostransko in včasih celo objestno vrednotijo NOB in prvi povojni čas, v bistvu nastopajo proti dejanjem mladih... Ko je govoril o naših težavah, je med drugim dejal, da nas zgolj strokovni programi in ekonomski načrti sami po sebi ne bodo hitreje pripeljali do odločilnega uspeha, če se ne bo v naš vsakdan, v vsakega posameznika globlje zasedrila resnična samoupravna zavest. Organizirana zavest mobilizira znanje in prodorno operativnost ter krepí odgovornost, medtem ko odsotnost te zavesti vzpodbuja trenutno vabljive iluzije. »Upati je«, je dodal govornik, »da bo akcija ZK o opiranju na lastne sile postala dejanski sprožilec vsestranske družbenopolitične dejavnosti.«

marca 1944 v vasi ustanovljena komanda Istrskega bojnega območja s komandami mest Ilirska Bistrica, Matarija in Koper; da je bil 4. aprila 1944 v njej ustanovljen V. bataljon VDV... V vasi je bila vseskozi tudi relejna kurirska postaja. V juliju in avgustu ter v prvi polovici septembra so bile skoraj v vseh vaseh volitve v krajevne narodnoosvobodilne odbore. Vsaka vas je volila tudi po enega poslanca v okrajno skupščino. Vsi izvoljeni so se nato zbrali na Rjavčah in iz svoje sredine izbrali najboljše v skupščino NOO za okraj Brkini. Delegati so se pričeli zbirati ob devetih zjutraj. Med njimi je bilo tudi več dotedanjih okrajnih in okrožnih aktivistov. Vzdušje je bilo slavno. Vsak delegat je bil ponosen na nalogo, da sme predstavljati svojo vas. Partizani so poskrbeli za varnost, vaščani pa za vse ostalo. Mladinke smo okrasile šolsko dvorano. Po hišah smo pobrale klopi, nabrale

smo cvetje ter znosile iz hiš lončnice in oleandre. Pri delu so nam pomagali aktivisti. Medtem ko so delegati zasedali, smo mladinke skušale svežo juho z domačimi rezanci, žene pa so napekle kruha. Po hišah smo nabrale skledle in žlice in jim po domače postregle. Ko se je zasedanje končalo, so zborovalci posedli po travniku, po trije ali štirje v skupinah, pač odvisno od velikosti skledle. Sveži kosi še toplega domačega kruha so prijetno dišali. Tudi domačega sadjevca je bilo na pretek. Popoldne so se delegati razživel. Nekateri so prepevali, drugi razglabljali in kovali načrte za bodoče naloge.

Zvečer smo mladinke skupaj s pionirji v šolski dvorani priredile proslavo v počastitev tega takrat za nas vse tako pomembnega dogodka.

Morda se bo kdo vprašal, kako to, da Rjavče niso bile požgane, saj je v Brkinih vedno gorelo. Pričelo se je na veliko-nočno nedeljo 1942. s po-

žigom Maslove domačije na Ostrožnem brdu in se nadaljevalo vse do osvoboditve. Povedati moram, da so Italijani že jeseni 1942. zažgali eno gospodarsko poslopje. Ker pa so takoj odšli, je vaščanom uspelo preprečiti širjenje požara. Drugo gospodarsko poslopje je zgorelo spomladi 1944., ko so Nemci z minometalci obstreljevali vas.

Da se je vas Rjavče vsestransko vključila v NOB, pove že dejstvo, da se je v partizanskih vrstah borilo 34 vaščanov, med njimi eno dekle. Za časa Italije je bilo zaprtih in interniranih 35 ljudi (mednje niso vštet tisti, ki so bili v bataljonu »speziale«). V Nemčijo je bilo odgnanih 11 vaščanov, 14 vaščanov je padlo. Lahko tedaj sklepamo, kako krvav davek je terjala zadnja vojna od majhne vasi, kot so Rjavče, kjer živi danes le še približno trideset ljudi, medtem ko jih je bilo še leta 1942 stoosemdeset.

Marija Mahnič

Marjan Linasi

Mežiška dolina...

Mežiško okrožje med oktobrom triinštiridesetega in septembra štiriinštiridesetega

SKOJ in ZSM v Mežiškem okrožju

Olga Jenko – Marjetka, ki je bila sredi oktobra 1943 postavljena za sekretarko OK SKOJ in članico OK KPS za mežiško okrožje, je s pomočjo Alojzije Kotnik – Cvetke, ki je bila takrat še sekretarka odbora ZSM v Podgori pri Kotljah, utrdila odbore ZSM v Kotu pri Lešah. Tu sta bili na domačiji s partizanskim imenom Pri Urški aktivni mladinki, sestre Urška in Mici Pečnik, nadalje na domačiji Pri starem pod Uršljo goru (Helena Spanzl in njena mlajša sestra), pri Apohatu, od koder sta kmalu odšli v partizane domača hči Urška in rejenka Milka. V Podkrajju je tedaj delovala ena od sester Božankovih, kasnejša partizanka Ela in njen brat dvojček, ki so ga Nemci zverinsko ubili tik pred koncem vojne, ter Gabrijela Dežman, po domače Kančeva Jerica

(partizansko ime Pri raubšicu).

Uspeh »Kotljskega tabora«, ki je bil že opisan, je bil v veliki meri zasluga mladih. Poskrbeli so za varnost in čim večjo udeležbo; dekleta so oprala in zlikala partizanom uniforme, jim darovale rdeče rute za okrog vratu, sešila slovensko zastavo z rdečo zvezdo.

Na pomlad 1944 se je v Mežiškem okrožju tudi delo z mladino dobro razvijalo. V OK SKOJ so bili pritegnjeni še štirje mladinci, in sicer: Marija Hočivnik – Milena, Angela Novak – Marta, Mira Bračić, ki je prišla z Dolenjske s 14. divizijo, maja 1944 pa je z Gorenjske prišel še Jože Pogačnik – Tomi. Tako je OK SKOJ štel skupno 5 članov. Okrožje je bilo razdeljeno na 3 okraje, in sicer Črna – Mežica, Guštanj – Prevalje in Dravograd. Okrajni komiteji SKOJ v tem obdobju

še niso bili organizirani, pač pa so se v posameznih okrajih zadrževali posamezni aktivisti – člani OK SKOJ.

Mladina je v glavnem opravljala obveščevalne naloge, razpečevala literaturo, trosila letake, pisala parole, zbirala najrazličnejši material za potrebe enot NOV in partizanskih ustanov. Iz dokumentov tiste dobe izhaja, da so bili odbori ZSM v vsej Mežiški dolini zelo aktivni, vendar so se bolj posvečali zbiranju materiala kot pa študiju literature (kar je do neke mere tudi razumljivo). Mladinski aktivisti so vse bolj navezovali stike tudi z mladinci v samih centrih Mežiške doline.

Junija 1944 je bil ustanovljen oblastni komitej SKOJ (ObKOM SKOJ) za Koroško kot enotno vodstvo mladinske organizacije na celotnem koroškem ozemlju. Sekretarka ObKOM SKOJ je postala Marjeta Vasič, člani pa vsi sekretarji OK SKOJ; Organizacije SKOJ in ZSM v brežiškem okrožju so od junija do razformiranja okrožja septembra 1944, skupno torej 3 mesece, spadale pod pristojnost ObKOM SKOJ za Koroško; z razformiranjem Mežiškega okrožja in ustanovitvijo okrožja Dravo-

grad pa so bile ponovno vrnjene pod okrilje ObKOM SKOJ za Štajersko.

Junija 1944 je ponovno začela delovati tehnika OK KPS za Mežiško okrožje, ki se je oktobra, ko je postala tehnika okrožja Dravograd, preimenovala v tehniko Ne-

topir. Med drugim je tiskala tudi žepni časopis mladine Mežiške doline z naslovom Mi vstajamo. Tiskala pa je tudi trosilne lističe z gesli OF, ki jih je mladina konec poletja raztrosila več tisoč po Črni, Zerjavu in Mežici, jih nataknila na plotove, drogo-

ve, drevje itd.

V 1. polovici septembra 1944 je bila v mežiškem okrožju konferenca mladinskih aktivistov mežiškega in podjunskega okrožja. Udeležilo se je 14 aktivistov iz obeh okrožij, pa tudi Majda Vrhovnik – Lojzka, ki je ta-

Konferenca SKOJ v Mežiški dolini septembra 1944

29. septembra bomo slavili štiridesetletnico
enotnih sindikatov Jugoslavije (in Slovenije)

Začetki nastajanja delavske enotnosti

Intenzivno delo KPJ za dosego enotnosti delavskega razreda sega v oktober 1933, ko so njeni člani na osnovi sklepov razširjene seje CK KPJ začeli vstopati v reformistične in druge sindikate, da bi si pridobivali pozicije in te sindikate preoblikovali v napredne borbene organizacije delavskega razreda. Komunisti so si prizadevali doseči enotnost delavskega razreda med vodstvi raznih strokovnih in političnih organizacij z akcijsko enotnostjo v mezdni in strokovnih bojih ter političnih akcijah.

Aprila 1939. so se tri najmočnejše sindikalne strokovne organizacije: kršćansko socialistično Jugoslovanska strokovna zveza, socialistična strokovna komisija in liberalna narodna strokovna zveza združile v Osrednji strokovni odbor za Slovenijo, s čimer je bila dosežena formalna enotnost slovenskega proletariata.

Na 3. konferenci komunistične stranke Slovenije (v noči od 29. na 30. junij leta 1940. na Vinjem vrhu nad Dolskim pri Ljubljani) so sprejeli tudi sklep o preraščanju socialnega boja delavstva v protifašistični boj.

V tovarnah in podjetjih so bili izvoljeni protidraginjski odbori, ki so v nekaterih krajih (Trbovlje, Zagorje, Jezica pri Ljubljani, Maribor, Trzin, Borovnica, Kamnik) organizirali protidraginjske organizacije. Tako je partija legalizirala svoje delo, ti odbori pa so zbirali podpise za ustanovitev društva prijateljev Sovjetske zveze ter za ljudsko pomoč zaprtim in brezposelnim oziroma njihovim družinam.

Na V. državni konferenci KPJ (bila je od 19. do 23. oktobra 1940 na Dubravi pri Zagrebu) so precej pozornosti posvetili sindikalnemu vprašanju. V referatu o sindikatih so podrobno prikazali razvoj sindikalnega gibanja, pojasnili položaj delavskega razreda in analizirali sindikalne akcije, ki so imele v zadnjih letih velike ekonomske in politične uspehe. Konferenca pa je tudi sklenila, da se je treba boriti »za enotnost delavskega

razreda, za krepitev njihovih sindikalnih organizacij ter za ustanovitev odborov enotnosti delavskega razreda v vseh podjetjih, v katerih naj se komunisti borijo za vsakodnevne zahteve in druge pravice delavcev».

Režim je 28. decembra 1940. razpustil razredne sindikalne organizacije Udru-

Matevž Hace leta 1945, v času, ko je postal prvi predsednik enotnih sindikatov Slovenije (izvoljen na I. kongresu 29. septembra 1945)

žene delavske sindikalne zveze Jugoslavije. Njene prostore so zapečatili in imetje zaplenili. To je bil za delavstvo zelo hud udarec, saj je šlo za generalni napad kapitalističnega razreda na razredno delavsko sindikalno gibanje. Ob tej prepovedi je CK KPJ januarja 1941. leta izdal letak s pozivom delavstvu v delavsko enotnost in k nadaljevanju za delavske pravice.

Delavska enotnost kot razredno gibanje in kot oblika boja delavskega razreda obstaja potemtakem v Sloveniji že od konca leta 1940., ko je režim razpustil razredne sindikalne organizacije. Februarja 1941. je Ljudska pravica zapisala: »Težišče utrjevanja delavske enotnosti mora biti v tovarnah in obratih. Skupno z ostalimi delavci moramo v obratih in tovarnah postavljati odbore delavske enotnosti in nadaljevanje borbe».

CK KPS je ustanovil ko-

misijo Delavske enotnosti, v kateri so bili: Tomo Brejc, Tone Šušteršič in Ignac Tratar. Enake komisije so ustanovili tudi pri okrožnih komitejih KPS.

Za zagotovitev enotnosti delavskega razreda in vodilne vloge KPS v njej je začela partija že poleti 1942, razmišljati v enotni organizaciji delavskega razreda Slovenije v času NOB.

Izvršni odbor OF je na predlog partije zadolžil Toneta Fajfarja, da je napisal teze za ustanovno konferenco delavske enotnosti.

Tako je bila v Ljubljani dan po zasedanju Vrhovnega plenuma OF 7. novembra 1942. ustanovna konferenca Delavske enotnosti. Udeležili so se je predstavniki KPS (Boris Kidrič), socialdemokratskih sindikatov (France Svetek) in Krščanskih socialistov (Stane Kovač in Tone Toman). Sprejeli so teze z naslovom: »Položaj, vloga in naloge delavskega razreda Slovenije v slovenskem narodnoosvobodilnem gibanju«, kar je eden izredno pomembnih dokumentov naše ljudske revolucije.

Posebej so po vsej Sloveniji v tovarnah in na terenu zelo hitro nastajali novi odbori Delavske enotnosti. Najbolj so se razmahili v Ljubljani, na Gorenjskem, v Zasavju, v Savinjski dolini in v Trstu oziroma Trzinu. Hkrati so ustanovili tudi svoja glasila.

Ustanovitev enotnih sindikatov

Tone Fajfar je poleti 1943. napisal brošuro z naslovom »Smernice socialne politike v bodoči Sloveniji« in v njej poudaril, da gre za dvoje osnovnih problemov: za delavski sindikat in za socialno varovanje. Ob koncu leta 1944. so se zaradi poenotenja razvoja v vsej Jugoslaviji odločili za razvoj enotnih sindikatov in jim določili naslednje naloge: »Sindikati novega tipa bodo šola komunizma. Delavstvo bo moralo biti najtrdnjša osnova nove Jugoslavije, ker ima vse pogoje v proizvodnji in ker je najbolj nagnjeno k disciplini. Sindikati bodo delavstvo privajali k višji stopnji ra-

zredne in narodne zavesti, imeli bodo besedo pri prosperiteti gospodarstva. Od avantgarde same pa je odvisno, kako bo ta obnova potekala».

Borbena, revolucionarna Delavska enotnost je tako prerasla v enotne sindikate. Pred Novim letom 1945. je v Beograd odpotovala delegacija slovenske Delavske enotnosti ter sodelovala na ustanovni konferenci enotnih sindikatov (Enotne strokovne zveze delavcev in nameščenecv Jugoslavije). V to enotno jugoslovansko delavsko organizacijo se je zlila tudi Delavska enotnost. Enega glavnih referatov na konferenci v Beogradu je imel Tone Fajfar. Iz Slovenije so konferenci prisostvovali: Pepca Kardelj, Franc Leskošek, Franc Svetek, Albin Vipotnik in Tone Fajfar.

V glavni odbor enotnih sindikatov Jugoslavije so bili izvoljeni vsi slovenski delegati, eden od petih sekretarjev je bil Tone Fajfar, predsednik pa je postal Djuro Salaj.

Prvo veliko politično zborovanje so enotne strokovne zveze delavcev in nameščenecv Slovenije priredile 21. maja 1945 v dvorani na Taboru v Ljubljani. Konec maja in v juniju so bila v vseh večjih delavskih središčih Slovenije velika delavska zborovanja v podporo enotnih sindikatov.

Prvi kongres enotnih sindikatov

Proces organizacijske, kadrovske in vsebinske utrditve enotnih sindikatov delavcev in nameščenecv Slovenije je bil zaključen s prvim kongresom, ki je bil 29. septembra 1945 leta v Ljubljani. Kongres je otvoril Matevž Hace, glavni govornik pa je bil Franc Leskošek. Ob zaključku je govoril Boris Kidrič, prvi predsednik slovenske vlade, ki je med drugim pozval udeležence kongresa, naj pri aktivizaciji ljudskih množic za obnovo domovine prednjači delavstvo in naj »junakom borbe sledijo junaki dela«. V času kongresa je bilo v Sloveniji 140.000 zaposlenih, od teh 67 odstotkov članov enotnih sindikatov (organiziranih v 1027 strokovnih sindikalnih podružnicah). Predsednik Enotnih sindikatov Slovenije je postal Matevž Hace.

Resolucija prvega kongresa je opredelila naslednje naloge enotnih sindikatov:

Partizanski znaki in medalje 106

Bračičeva brigada

Ob 40-letnici ustanovitve Bračičeve brigade so leta 1983 vsi pripadniki brigade dobili posebne spominske znake zlate barve, enaki znaki v bronasti izvedbi so bili na prodaj. Posebna brigadna medalja je nastala ob 40-letnici osvoboditve. Oblikovala sta jo borca brigade Marjan Prestor in Ciril Gregor, medalje pa je izdelalo graverstvo Kuclar v Ljubljani. Skupno je bilo izdelanih 718 medalj, na vseh je zadržan vgravirano ime nosilca. Pri podeljevanju ni bilo nobenih izjem in so medalje dobili samo živeči pripadniki brigade ter svojci padlih in umrlih. Zaradi vgraviranega priimka in imena je vsaka medalja dejansko unikat. Medalje vise na traku v jugoslovanskih barvah, na njih je velika rdeča zvezda s slovensko zastavo.

Spominska medalja pripadnikov 13. SNOUB Mirka Bračiča ob 40-letnici zmage 1945-1985

Štajersko so brigadne vrste vse do konca vojne izpopolnjevali Štajerci in Korošci. Med drugimi akcijami je Šercerjeva 1. maja 1944 napadla rudnik in elektrarno v Velenju, 8. septembra 1944 Kozje. Svojo bojno pot je sklenila maja 1945 z boji na Koroškem. Dne 11. in 12. maja je imela v hudih spopadih v Borovljah z esesovci, domobranci in drugimi več kot 80 padlih. Odlikovana je bila z redom zaslug za narod (1954), redom bratstva in enotnosti (1961) in redom partizanske zvezde (1979).

Janez J. Švajncar

- boj za ohranitev in utrjevanje enotnosti delavskega razreda kot ene vodilnih sil OF slovenskega naroda v času obnove domovine,
- dvig industrije in rudarstva iz težkega povojnega položaja, pri čemer je velikega pomena spodbujanje udarnišтва in novatorstva
- izboljšanje delovne discipline, pri čemer naj bo delavski razred vzor,
- pomoč kmetom pri obnovi vasi,
- podrobno urejanje plač in sklepanju kolektivnih po-

godb, pri čemer naj plače spodbujajo delavce k večjim delovnim učinkom,

- skrb za vzgojo in usposabljanje sindikalnega kadra in vseh delavcev, posebej kar zadeva kulturno-prosvetno izobraževanje žena in mladine v sindikalni organizaciji,

- ustanavljanje nabavljalnih zadrug pri sindikalnih podružnicah, ki naj skrbijo za izboljšanje socialnega in materialnega položaja delavcev.

Priloge Zdravko Troha

krat prišla v Meziško dolino in prevzela mesto sekretarke OK KPS. (42) Na tej konferenci je bil za novega sekretarja OK SKOJ za meziško okrožje izvoljen Jože Pogacnik - Tomi.

Okraj Črna-Mezica je obsegal zgornji del Meziške doline, z dolinskimi središči Črno, Zerjavom in Mezičo ter okoliškimi vasi in zaselki: Toplo, Koprivno, Bistvo, Javorjem, Ludranskim vrhom, Jazbino itd. V tem okraju je v obdobju Meziškega okrožja delovala kot mladinska aktivistka še vedno Angela Novak-Marta.

Do 20. februarja 1944 so še zadnji mladinci iz vrst bivše skavtske organizacije, ki so bili spomladi 1943 nasilno mobilizirani v nemško vojsko, dezertirali in odšli v partizane. Milan Kranjc-Brane, ki ga mobilizacija ni zajela, je odšel že prej, in sicer 5. novembra 1943.

Na njihovo mesto je stopila nova generacija mladincev. V Črni pa je delovala več skupin mladincev, ki so bili vključeni v narodno osvobodilno gibanje že v letu 1943, nekateri pa celo že prej. Ena od takih je bila tudi skupina, ki jo je vodil France Strmčnik. Sprva je, na pobudo in po navodilih Ivana Hercoga-Tima sam

opravljal številne akcije, od prenašanja pošte in različnih potrebščin do zbiranja podatkov o sovražniku. Prvo trojko je organiziral na zimo 1943/44, v njej pa sta bila poleg njega še Rudi in Stanko Plaznik. Ta trojka je pomenila jedro, okrog katerega so se zbirali še drugi - stalni ali občasni sodelavci: Pepi Jež, Frici Ježep, Franci Krumpačnik, Drago Škoflek, Stanko Najevnik itd. Mladinci so organizirali trisilne akcije; material jim je dobavljaval navadno Ivan Hercog-Tim. Še bolj nevarne od teh so bile nabiralne akcije.

Več mladincev je hodilo v meščansko šolo v Meziči. Tudi tam so zbirali najrazličnejše podatke in informacije pa tudi material: sprva pisarniški material za partizansko tehniko v Peci, kmalu pa tudi orožje in strelivo. Iz vojaškega skladišča so skoraj pol leta odnašali vojaške plašče, obleke, čevlje, rokavice, strelivo, ročne bombe, in celo nekaj pištol. Oprtani z nahrbtniki ali vrečami so se v družbi sošolcev, za katerih radovednost so vedno imeli pripravljen odgovor, pretihotapili mimo straže pred šolskimi vrati ali pa skozi stranski izhod, počakali na šolski avtobus, v

Črni pa tovor takoj odnesli k Hercogu. Nemci so šele čez nekaj mesecev opazili, da jim v skladišču počasi zmanjkuje materiala, toda namesto da bi v skladišču postavili stražo, so ga samo zavarovali z napisom, da je minirano.

V zimi 1943/44 so morali vsi fantje višjih razredov meščanske šole v Meziči na dvotedenski zimski vojaški tečaj na Svinsko planino. Tam so lomili in kvarili smučarsko pa tudi vojaško opremo. Ko so jih Nemci izvajali za delo pri montaži vojaških opazovalnih naprav na vrhu planine, so pri prenašanju uničevali ali odmetavali pomembne sestavne dele in sabotirali, kjerkoli so mogli. Vodstvi tečaja in montažnih del sta zamaževali krivce, katerih krog se je vsak dan širil.

Seveda pa so ti mladinci tudi širili ideje NOB med sošolci in postopoma pridobili skoraj ves razred. Nekateri od teh sošolcev so se celo aktivno udeležili NOB.

Poleti 1944 je France Strmčnik na črnskem kopališču vzel pištolo, ki jo je eden od policistov med kopanjem, skupaj z obleko, pustil v kabini. Akcija je zbudila velik odmev ne le med policisti, ampak tudi

med krajani, ki so z velikim odobravanjem govorili o njej. Oskrbnica kopališča je morala pred policijo navesti imena vseh, ki so se tistega popoldneva kopali. Ker je bila simpatizerka NOB, se je zlasti dobro spomnila nemških kopalcev in pripadnikov Hitlerjugenda; tiste, ki jih je najbolj sumila (med njimi tudi Strmčnika), pa je namerno zamolčala. Tako so policisti lovili po stanovanjih nemčurjev in njih na policijski postaji precej trdo zasliševali.

Drugi skupini, ki je delovala v Črni že zelo zgodaj in je delovala do konca vojne, so pripadala dekleta, in sicer Urška Janše, Marica Kodrun, Micka Keber, Marija Jakopin idr. Prva od teh je delala kot pomožna kuharica v krajevni bolnišnici v Črni; za osebe te bolnišnice je znano, da je že zelo zgodaj sodelovala v NOB. Prenašala je novice o početju Nemcev in njihovih namelih od bolnišnice do kmetu Mlinarja in Kovšaka, kamor je vsak dan hodila po mleko za bolnišnico. Dekleta so zbirala tudi denar za potrebe partizanov ter različne material, ki so ga spravljale po isti poti do partizanov, in to kar v mlečnih kanglah.

V maju 1944 so imeli člani

OK KPS Mežica, predvsem pa mladinski aktivisti, svojo najbolj zanesljivo postojanko v Javorju na domačiji »Pri Modreju« (partizansko ime Pri mami) in pri Počelu. Modrejeva Ivanka (sedaj por. Ramšak), njena brata Tinč in Lojz (ki sta bila pozneje partizana - kurirja in spremljevalca sekretarja OK KPS Mežica) in Počelova Pavla so v tem obdobju Meziške doline tedaj sestavljali trden odbor ZSM, ki je (poleg običajnih nalog) skrbel za zvezo z okraji Črna-Mezica in Guštanj-Prevalje. Tu je bila tudi javka za Ob KOM KPS za Koroško, štab KGO, štab 4. operativne cone itd. Poleti 1944 so raztrganci zverinsko ubili Počelovo Pavlo ter njenega očeta in mater.

Sicer pa iz dokumentov izhaja, da je bila mladina v okraju Črna-Mezica zavedna in pripravljena na vsakršno akcijo. Tudi mladina v središčih je bila aktivna. Aktivisti so imeli z njo pogosto stike in jo usmerjali. Dajali so mladini navodila, naj se poveže s starejšimi in jim pomaga, ker je manj na očeh gestapa in izdajalcev kot starejši. Kljub nevarnosti so mladinci radi prihajali na sestanke.

V okraju Črna - Mežica so avgusta 1944 obstajali skupno štiri odbori ZSM.

Okraj Guštanj - Prevalje je obsegal kraje na desnem bregu Meže: Kotlje z delom Sel, Brdinje, Selovec, Navrški vrh, Preški vrh, Podgora, Kot, Leše, Prevalje, Ravne na Koroškem.

Kakor izhaja iz poročila, ki je datirano z 21. avgustom 1944, je v tem obdobju glede aktivnosti mladine med vsemi okraji v meziškem okrožju najbolj izstopal ravno ta okraj. Mobilizacija je v letu 1944 tudi v tem okraju dobro uspešna.

Okrajni komite SKOJ je bil tedaj že formiran, sestavljali pa so ga: Jože Pogacnik-Toni, Pepca Koritnik, Mira (priimek neznan) novomobilizirani Damjan itd. V okraju je bilo tedaj 7 odborov ZSM, 2 aktiva SKOJ, 1 skupina pionirjev ter 5 članov SKOJ, ki niso bili vključeni v aktiv. Mladina je v tem okraju nabrala veliko najrazličnejšega materiala za potrebe partizanov.

Okrajni odbor OF je bil ustanovljen 10. septembra 1944. Zastopnica mladine v tem odboru je bila Alojzija Kotnik-Cvetka.

(se bo nadaljevalo)

Ustanovitev Slovenske vojaške partizanske bolnišnice Pavla

Bolnišnica Pavla je imela svoje postojanke zgrajene globoko v gozdu. Njeni začetki segajo v september 1943, ko je dr. Aleksander Gala-Peter za potrebe goriške fronte organiziral zasilno bolnišnico na Vogrskem. Zaradi močne nemške ofenzive se je bila ta bolnišnica prisiljena umakniti čez Vipavsko dolino v Trnovski gozd in naprej prek Zadloga, Bele in Trešanovša v Čekovnik, kjer se je nastanila v Tratnikovi domačiji. Tu je bolnišnica dobila ime Centralna bolnica III. operativne cone. Po prihodu dr. Pavle Jerine v bolnišnico se je bolnišnica preimenovala v SVPB PAVLA.

Gradnja skritih postojank

Prva baraka postojanke A ali Centrala, kot so jo tedaj imenovali, je bila zgrajena pod vodstvom dr. Aleksandra Gala-Petra med Zaklavžami. Ranjence iz Tratnikove domačije so v to postojanko premestili zadnje dni decembra 1943. Dr. Pavla Jerina je februarja 1944 prevzela od dr. Petra bolnišnico, ki se je pod njenim vodstvom lepo razvijala in razširila. V aprilu je bila zgrajena druga postojanka, ki so jo uporabljali za zdravljenje lažje ranjenih in bolnih borcev. Imenovali so jo postojanka B. Ker je v njej delal dr. France Podkoritnik - Očka, se je prijel tudi vzdevek Očkova postojanka. Tretja postojanka je bila zgrajena v juniju. Gradili so jo pod vodstvom inženirja Tineta Valentiniča, ki je bil poslan iz glavnega štaba Slovenije v pomoč pri gradnji skritih partizanskih bolnišnic. To postojanko so imenovali Tinetova postojanka in je bila najlepša. Še isti mesec je pobegnila iz postojanke A bolničarka Cilka. Zaradi varnosti so zato evakuirali vse ranjence in jih odnesli v stenaste predele pod podstreške v Tisovcu. Zaradi poba bolničark so zapustili vse tri postojanke s prostori za zdravljenje približno 200 ranjencev. Tudi v tej zagati se je pokazala partizanska trdnja in nepopustljiva volja, tako da so tisti, ki so jim bili zaupani ranjenci, z vso požrtvovalnostjo poiskali drugi skriti prostor in pod Hudim poljem nad Mrzlo rupe z vso vnemo zgradili v juliju novo postojanko. Poimenovali so jo Postojanka pod Hudim poljem. Zadnja postojanka, že peta po vrsti pa je bila zgrajena v prvi polovici septembra nad Krekovšami.

Bolnišnica Pavla je bila najboljše zdravstvena ustanova 9. korpusa. Imela je v svojem sklopu 38 barak, kjer se je zdravilo 931 ranjenih in obolelih partizanov. Čeprav je sovražnik ob nešteti udorih in načrtovanih ofenzivah prečesal vso okolico, bolnišnice Pavle ni nikoli odkril. V zadnji sovražnikovi ofenzivi marec-april 1945 je sovražnik sledil razpršeni partizanski skupini neke operativne enote in po naključju naratel na šest zapuščenih barak bolnišnice Pavla, ki jih je zažgal in popolnoma uničil.

Okrevališča

V sklopu bolnišnice Pavle sta delovali tudi okrevališča, ki sta bili več kilometrov oddaljeni od njenih postojank v Trnovskem gozdu.

Okrevališče št. 1 Vrše je bilo na Vršah pri Čepovanu. Sovražnik, ki je prečesal večkrat vso okolico, ga ni nikdar odkril. To okrevališče se je reorganiziralo iz sanitetne postaje št. 3, ki je delovala pred razpadom Italije. Pod upravo bolnišnice Pavle od 1. januarja 1944 do osvoboditve se je v tem okrevališču zdravilo 468 lažje ranjenih in bolnih partizanov.

Okrevališče št. 2 je najprej delovalo v Krnici nad Obla-

kovim vrhom, nato pa na Jargrah. Tudi to okrevališče se je reorganiziralo iz ene od sanitetnih postaj, ki so delovale pred razpadom Italije, in sicer iz sanitetne postaje št. 2. Okrevališče št. 1 ni bilo nikoli dkrito, okrevališče št. 2 v Krnici pa je bilo izdano in napadeno 15. junija 1944. Tedaj je padel stražar Pavle Tu-

Dr. Pavla Jerina-Lah

šar, doma iz Krnic. Nemški strel, ki so podrl partizanskega stražarja, so obvestili druge v bolnišnici na nevarnost, da so se pravčasno umaknili. Sovražnik se je strašno maščeval. Komisarjevo sestro Anico Prebil so zaklali in vso izmaličili. Kmeta Erjavca z ženo Rozo in 14-letnim pastirjem so zaprli v skedenj in jih žive zažgali. V zadnji sovražnikovi ofenzivi je to okrevališče imelo druge žrtve. Da bi se izognili nevarnosti ob prodiranju in čiščenju, ki ga je sovražnik izvajal v tem kraju, so se osebje in ranjenci porazdelili v dve skupini in se umikali proti desni strani Idrije. Medtem ko se je premik posretil prvi skupini, je druga padla sovražniku v roke. Postrelil je 11 zajetih ranjencev.

Bolnišnica v Velikem otoku pri Postojni

Ko se je vojna vihra blizala koncu, so 5. maja 1945 iz bolnišnice Pavle in njenih okrevališč odpeljali vse ranjence v že osvobojeno Gorico, nekaj pa tudi v Idrijo. Osebe so odpotali v različne kraje, največ pa z doktorico Pavlo na čelu prevzeti vojaško bolnišnico v Velikem otoku pri Postojni, ki so jo malo prej zapustili Nemci. Srditi boji so tedaj še divjali okrog Ilirske Bistrice; upirale so se enote obkoljenega nemškega korpusa, čigar vojniki so se predali 7. maja. V bolnišnici se je kmalu nakopičilo veliko ranjencev, in to največ pripadnikov 4. armade, nekaj tudi iz enot 9. korpusa. Iz vasi Bukovje se je tedaj s štirimi ranjenci pridružil bolnišnici tudi Mirko Ščuka, bolničar gibljive bolnišnice 30. divizije. Bolnišnico so začeli urejati pod vodstvom dr. Pavle. Najprej je bila organizirana zdravstvena služba, ustanovljene so bile pomožne delavnice in v njih so se zaposlili v največji meri delavci, ki so pred tem v hribih pod vodstvom sanitetnega ekonomata 9. korpusa delali za bolnišnico Pavlo. Zaradi

pomanjkanja pomožnega zdravstvenega kadra so priskočile na pomoč mladinke iz Postojne in okoliških vasi, ki so zelo vestno in požrtvovalno stregle ranjenim in bolnim vojakom. Intendant-ska služba je bila tudi takoj vpeljana. Za šefa je bil postavljen Martin Humar-Sočan, za pomočnika pa Ivo Gabrijelečič. Blago so dobivali največ prek ekonomata komande mesta Postojna, nekaj pa tudi neposredno v tedanjih trgovinah.

Bolnišnica v prvem mesecu delovanja obiskal polkovnik Milan Lah, načelnik štaba 4. armade, za njim pa še neki višji oficir Rdeče armade. Dne 28. maja se je s svojim spremstvom pojavil v Postojni tudi vrhovni komandant maršal Tito, ki si je ogledal postojnsko jamo, kjer so diverzanti 9. korpusa z drzno akcijo zažgali Nemcem več vagonov bencina. Zadnje dni maja je obiskala bolnišnico tudi mladinska delegacija iz Ozeljana. Sprejel jih je komisar bolnišnice Ivan Sedej. Mladinke so ob tej priložnosti podarile bolnišnici zastavo, ranjenim in obolelim vojakom pa prinesla prve češnje in praktična darila. Gibljivim ranjencem so uprizorile miting z igrami: Trije ptički in Izbirčna Micka. V skupini, ki jo je vodila tedanja učiteljica v Ozeljanu tovarišica Kemperjeva, so bile tele mladinke: Vera Špacapan, ki je vodila pevski zbor, Suzana Belingar, Cvetka Pavlin, Nada Špacapan, Anica Lovrečič, Nada Lovrečič, Nada Košuta, Darinka Špacapan, Kristina Štrukelj, Jelka Konič, Marija Mervič, Danila Gruden, Ljudmila Kristančič, Slavica Špacapan, Pavla Gruden, Mirka Špacapan, Marinka Špacapan, Jelka Lovrečič, Anica Mladovan in Helena Batič. Od organizacije AFŽ sta se udeležili obiska Dora Gruden in Draga Tribušon. Alma Mervič pa je zastopala organizacijo Rdečega križa.

Odstop bolnišnice kirurški ekipi poljske bolnišnice 4. armade

V juniju 1945 je dr. Pavla po nalogu komande vipavskega vojnega področja oddala bolnišnico upravi kirurške ekipe poljske bolnišnice 4. armade. Zdravstveno osebje je bilo z dr. Pavlo premeščeno v Vipavsko vojaško bolnišnico. Tovariše iz intendant-ske službe pa so poslali v Ankaran in so bili nato razporejeni v razne odseke pri komandi vipavkega vojnega področja. Nekaj osebja bolnišnice Pavle pa je zaradi novega osebja ostalo še naprej pri bolnišnici v Velikem otoku. Medtem ko je uprava poljske bolnišnice 4. armade imela na voljo veliko zdravstvenega kadra, v intendant-ski službi ni bilo dovolj sobnega za to delo. Glavni

intendant tovariš Jukič je bil poslan na zdravljenje v Split. Njegovo mesto je prevzel tovariš Ante in za pomočnika so postavili mene. Intendant-ska služba si je prizadevala, da ni primanjkovalo blaga, skrbela je, da so bila vedno skladišča vsaj po tedanjih razmerah dobro založena. Ko je dozorelo prvo sadje, so začeli z nabiralnimi akcijami širom po Vipavski dolini. Čeprav, so 12. junija razdelili Primorsko v dve coni, so se vseeno intendant-i spuščali po sadje na Vogrsko, v Volčjo Drago, Bukovico in v Renče, to je v vasi, ki so bile pod anglo-ameriško cono »A«. V Renčah jih je ob neki tovrstni nabiralni akciji zasačila zavezniška patrolja. Poznamali so se po kaj so prišli jugoslovanski vojaki iz cone »B« v Renče. Še sami so potem prinesli za ranjene in bolne jugoslovanske vojake več velikih kit čebule. Pohvale vredne za tovrstne nabiralne akcije so bile mladinke, ki so vedno pomagale, predvsem pa predsednica mladine iz Volčje Drage Tončka Nemec. Mladino je znala tako pritegniti k sodelovanju, da je v poljski bolnišnici v Velikem otoku obiskala ranjene in bolne vojake, jih obdarila s praktičnimi darili in jim uprizorila miting s partizansko igro.

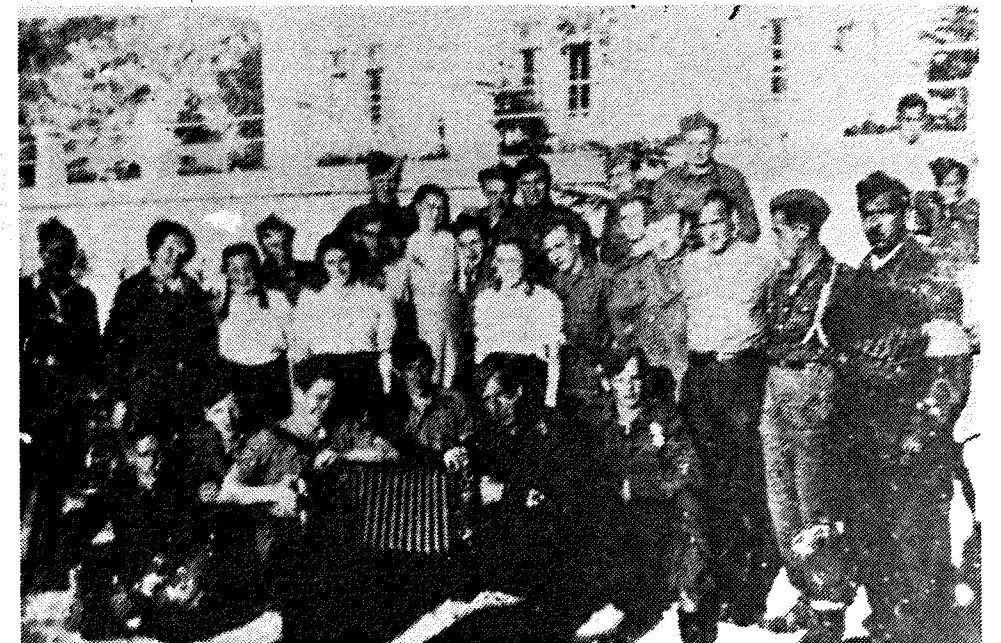
Razkrinkana vrinjena sovražna skupina v bolnišnici

Pod upravo poljske bolnišnice 4. armade v Velikem otoku je bilo med številnim

kjer so poleg partizanskih zdravnikov in bolničarjev vključili tudi nekaj zdravnikov, ki niso bili privrženci narodnoosvobodilne vojske, se je pokazalo, da nekaj ni v redu. Iz vrst pomožnega zdravstvenega osebja je bilo slišati govorice, da nekateri bolniki umirajo na nepojasn način. Mladi major, doma iz Dalmacije, je bil operiran zaradi slepice. Ko je že skoraj okreval, je začel močno hirati, tako da je po nekaj dneh umrl. Že tedaj so nekateri sumili, da ga je nekdo zastrupil. Tudi z ranjencem iz Renč ni bilo vse v redu. Govorice so se širile, da so mu odrezali zdravo nogo. Miličnik, ki je bil zaradi padca s kolesa pripeljan v bolnišnico, je zaradi neznanega vzroka umrl.

Naša mlada protiobveščevalna služba pri Ozi je sledila govoricam, ki so se širile v bolnišnici med pomožnim zdravstvenim osebjem. Ukazala je obdukcijo miličnika. Ugotovili so, da mu je nekdo namesto seruma proti tetanusu vbrizgal smrtonosno snov. Začela je tajno nadzorovati delo zdravstvenega osebja in neko noč, ko je enota komande mesta Postojna obkolila bolnišnico, je stopila v akcijo. Vodja pripadnikov Ozne Mikica Poljak je takoj opozoril dežurnega oficirja bolnišnice Mirka Ščuko, naj ohrani mirno kri. To noč so v poljski bolnišnici v Velikem otoku aretirali sedem članov osebja, med njimi tri zdravnike, glavno medicinsko sestro Jelko, glavnega administra-

riliziral tako, da so bolniki po operacijah umirali; živce je operiral tako, da so bolniki po operacijah imeli skrivljena usta in grozovit videz. Veliko je bilo še drugih primerov, ki so jih odkrili preiskovalni organi. Odkrili pa so tudi, da je bila Jelka, glavna medicinska sestra, vodja vrinjene skupine. Star je bila okrog 25 let, rojena v Avstriji. Njen oče je bil Slovenec, ki je pred prvo svetovno vojno delal kot inženir nekje v Bosni. Po vojni se je preselil v Avstrijo. Ko je Jelka odrasla in končala šolo za medicinske sestre, jo je leta 1939 pridobil gestapo. Leta 1942 so jo poslali v Sarajevo in vrinili kot bolničarko v bosansko partizansko enoto. Pri spopadu z Nemci je bila ranjena in ujeta. Ko se je legitimirala za nemško agentko, so jo Nemci najprej odpeljali v bolnišnico v Celje, nato pa poslali v višjo obveščevalno šolo. Januarja 1944 je bila skupaj s še enim agentom vrinjena na Pohorje, da bi zastupljala partizanske štabe pa tudi cele bataljone v 14. diviziji. Medtem ko je bil njen sodelavec odkrit in likvidiran, se je Jelka povzpela do namestnika sanitetnega referenta brigade. Nekaj časa je tudi delala v neki skriti partizanski bolnišnici. Takoj po vojni je prišla v vojaško bolnišnico Topolšica. Naslednji mesec junija 1945 se je znašla kot glavna višja medicinska sestra s činom podporočnika v poljski bolnišnici v Velikem otoku. Jelka se je vedno rada družila z drugi-

Del osebja bolnišnice Pavla pri prevzemu vojaške bolnišnice v Velikem potoku pri Postojni

osebjev tudi več vojnih ujetnikov različnih narodnosti. Malo pred koncem vojne je z vso opremo pribežala k partizanom celotna nemška bolničarska ekipa s šoferjem Hanzom na čelu. Dodelili so jo naši bolnišnici. Tudi druge avtomobile in tovornjake za potrebe bolnišnice so upravljali vojni ujetniki. Tu je bilo največ Italijanov. Vsi ti vojni ujetniki so se sprijaznili s svojo usodo in niso povzročali preglavic, delali so vestno in požrtvovalno. Pri drugem osebju, posebno pri zdravstvenem kadru,

torja, kurirja in vodjo krojaške delavnice Jureta. Ko je preiskovalec zaslišal aretirance, so odkrili grozovita dejanja, ki so jih povzročili prikriti vrinjeni sovražniki našega boja.

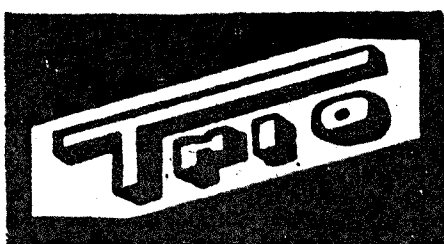
Aretirani zdravniki in glavna medicinska sestra so priznali, da so zelo površno opravljali zdravniške preglede, ranjene in bolne vojake so vračali v enote še preden so okrevali. Posebno zdravnik za pljučne bolezni je pošiljal v enote bolnike z odprtimi kavernami. Medicinskega pribora nalašč ni ste-

mi bolničarkami, partizankami Marjo Skroza, doma iz Šibenika, tovarišico Smiljo, doma iz Ličkovega Petrovega sela in drugimi tovarišicami in tovariši, ki nikdar zaradi njenega uglednega vedenja niso posumili v njeno delo.

Bila je obsojena na smrt in ustreljena. V grob je prav gotovo odnesla še marsikatero skrivnost.

Ostali trije aretiranci so bili potuhnjeno zagrinjeni ustaši. Po aretaciji vrinjene sovražne skupine se je bolnišnica živela v novo življenje.

Ivo Gabrijelečič

TRŽIŠKA INDUSTRIJA
OBUTVE
IN KONFEKCIJE
TRŽIČ - SLOVENIJA

Usnjena konfekcija - sestavni deli obutve -
prodaja: Varstveno tehnična zaščita -
sredstva civilne zaštite

Telefon: (064) 50-700
50-981
Tekoči račun: SDK Kranj, Podružnica Tržič štev. 51520-
601-11305
brzjav: Trio Tržič

Narava živi... pa tudi umira — odvisno je od človeka

Iz pogovora z dr. Avguštinom Lahom o načrtovanju sklopa hidroelektrarne na Savi in Muri

Kar bomo sejali, to bomo želi

Tisto, kar naj bi »sejali«, je v grobih obrisih že na mizah številnih slovenskih strokovnjakov: gre za verigo hidrocentral na Savi in Muri, ki naj bi zadostovale vsaj za obdobje, za katero po vsem svetu (pa tudi pri nas) mrzlično iščemo novih virov energije ter nove tehnologije za njeno pridobivanje ob čim manjšem onesnaževanju in poseganju v naravo in človekovo okolje.

Z dr. Avguštinom Lahom, predsednikom Sveta za proučevanje in varstvo okolja pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, smo se pogovarjali o elektrarnah na Savi in Muri ter o sklepih, s katerimi so prejšnji teden končali sejo tega foruma.

Že leta 1974, ko so na pariškem simpoziju mornarji povprašali zbrane ministre evropskih držav ter strokovnjake s področja varstva človekovega okolja, kaj je tisto, kar onesnažuje naše okolje, je postalo jasno, da odgovor na takšno vprašanje ni možen. V rabo prihaja, so dejali, množica vedno novih kemičnih spojin, nakar se pri nekaterih šele čez leta izkaže, koliko so dejansko škodljive za okolje... »Kozmetika, kmetijstvo, industrija in tudi množica gospodinjstev — vse to je danes kemija,« je našteval dr. Avguštin Lah. »Za več kot šeststo različnih strupenih preparatov za zaščito rastlin pa nimamo strokovno usposobljenih prodajalcev...« Meni, da gre za najbolj kompleksna vprašanja naše bodočnosti, kajti vprašanje človekovega razvoja, razvoja gospodarstva, razvoja novih tehnologij, rabe novih kemijskih spojin... Ze pred leti so bila sprožena vprašanja, kar zadeva uporabo sekundarnih surovin, reciklažo, uporabo blata iz čistilnih naprav. Kaj nam je povedal domžalski primer? Tam so pregledali gnilišče (usedno blato iz čistilne naprave) in ugotovili, da vsebuje kar desetkrat več živega srebra, kot je zgornja še dopustna meja. Dilem je mnogo. Lotevati se jih moramo z vseh aspektov. Glejte, v načrtih imamo še šte-

vilne prašičje farme, zanje pa je ugotovljeno, da so močni onesnaževalci okolja. Morda bomo kdaj začeli razmišljati o ribogojstvu, ko je vendar že znano, da naša

Naš sogovornik: dr. Avguštin Lah

prehrana vsebuje preveč maščob in odločno premalo rib...

Vsa ta razmišljanja se zdijo na prvi pogled brez zveze s pogovarjanjem o vodi in o akumulacijskih jezerih za električne centrale na dveh najdaljših slovenskih rekah, toda vedeti moramo, da pri naša spreminjanje okolja ob teh rekah s seboj umazani, škodljive strupene snovi in nesnago.

Kako je z načrtovanjem novih hidroelektrarn v Slo-

veniji sploh, smo vprašali dr. Laha, ko pa nam energitiki zatrjujejo, da je električna energija iz hidroelektrarn nestalna in odvisna od vremena? »Pri načrtovanju verige novih hidroelektrarn na Savi in Muri je bilo vodilo: izkoristiti vodne možnosti v naši republiki v največji možni meri. Vodna energija je še vedno cenejša od energije iz termoelektrarn, saj je gradnja slednjih povezana z uvozom opreme, s pomikanjem surovin, s hudim onesnaževanjem okolja in ne nazadnje tudi z nujnimi remontir. Morda je v bodočnosti ena od možnosti tudi zemeljski plin, ki pa ga moramo uvažati. Prav gotovo moramo najprej izrabiti dosegljive lastne možnosti. Kar zadeva načrtovanje nadaljnjih jedrskih elektrarn pa je tako, da moramo najprej vedeti, kam shranjevati nuklearne odpadke. Kazalo bi počakati na novo generacijo elektrarn, ki bodo uporabljale nepredelano surovino namesto kolača. Dotlej lahko poskrbimo za smotrno porabo vodne energije in plina ter za prenos sončne energije v električno.«

Svet za proučevanje in varstvo okolja pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti je imel pred dnevi sejo, na kateri so zbrani obravnavali vprašanja v zvezi s projekti za gradnjo hidroelektrarn na Savi in Muri prav z vidika varstva okolja in prebivalstva. Naše vprašanje kaj ste sklenili?

»Bili smo enotnega mnenja, da gre za veliko in kompleksno nalogo in ne le za energetski projekt. Gre za dve rečni dolini, za dve pokrajini in njuno prebivalstvo, gre za kmetijske površine, pa nova jezera, skratka, za nove elemente in učinke. Obe reki, Sava in Mura, sta onesnaženi, Sava pa je vrhu-

ttega še prodonosna. Strinjali smo se, da akumulacijska jezera, ki bodo nastala nad elektrarnami, ne smejo postati odlagališče usedlin peska, mulja in človeku nevarnih snovi. Kajti takšne usedline bi vplivale na talnico, na vodne rezervate in črpalnišča pitne vode. Zdaj je že jasno, da moramo ti dve reki v največji možni meri očistiti sedanje onesnaženosti z vrsto čistilnih naprav. Odstraniti moramo (zlasti v gornjem toku) mulj in pesek, sicer se bo zgodilo na Savi to, kar se je dogajalo s sedanjimi elektrarnami, kjer se akumulacije počasi zasipajo in izgubljajo svoj pomen. Če bi se tako dogajalo tudi z novimi akumulacijami, bi dobili vrsto mlakuž in novih kloak, pa bore malo energije. Vsi ukrepi pa tudi tako ne bodo zadostovali, če ne bomo vzporedno z njimi iskali vedno nove tehnologije na višjih razvojnih stopnjah, z zaprtimi tokokrogi. Zaradi vseh teh vidikov smo tudi na zadnjem sestanku poudarili, da je treba nadaljevati z raziskavami vseh vidikov urejanja krajine z naravovarstvenega stališča. Tako, na primer ni vseeno, s katerega konca bodo na Savi začeli graditi hidroelektrarne, kakšno bo njihovo zaporedje in podobno.«

Kaj pa pravijo ljudje ob obeh rekah?

»Tudi o tem smo govorili na seji sveta pri SAZU. Vztrajamo, da je pri razgrnitvi teh načrtov potrebna javnost dela, čeprav je iz izkušnje znano, da se začno ljudje za probleme bolj zanimati šele takrat, ko jih še neposredno prizadevajo.« Če upoštevamo, da gre za načrtovano gradnjo 19 hidroelektrarn, bo najbrž šlo pod vodo tudi veliko zemlje, kmetijskih zemljišč in drugoga?

»Pri Muri računajo, da bo poplavljenih kakih 1000 ha kmetijske obdelovalne zemlje ter 1000 ha gozda. Vsekakor bo potrebnih še nekaj študij, kajti gola opozorila naravovarstvenikov ne zadostujejo. Potrebni so podatki in spoznanja ter — jasne opredelitve. Menim, da lahko tudi jezero in ribnik dajeta žetev, če pravilno načrtujemo.

Casa ni na pretek, zato je hitro in učinkovito interdisciplinarno delo tembolj potrebno. Če pomislimo, da so obstajale celo ideje o plovni Savi vse do Vrhnik (čeprav to teoretično ni neuresničljivo), kaže vendarle ostajati pri načrtih, ki so manj fantastični.«

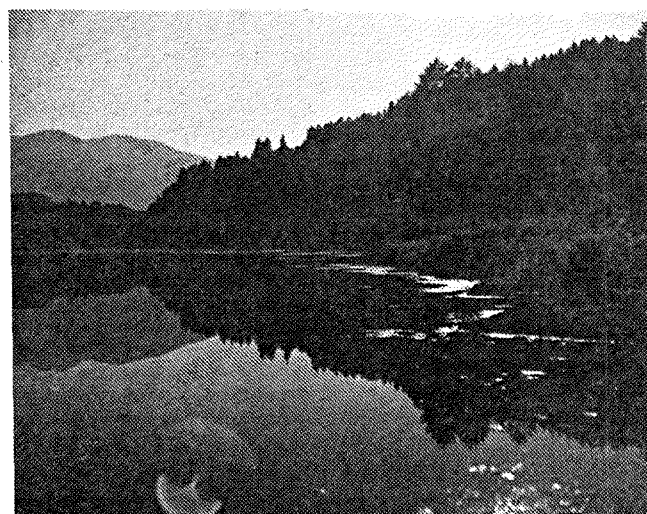
Če bodo načrtovalci odgovorili na vsa še nerešena vprašanja... bo potem veri-

ga hidroelektrarn na Savi in Muri dobro delovala?

»Prav na to bi rad opozoril. Tudi če bo urejeno vse in bomo rešili vsa strokovna vprašanja in zadrege, ne pomaga nič, če odpove človeški faktor...

Dr. Avguštin Lah je na koncu pogovora ponovil, da mora hkrati z nastajanjem natančnega načrta novih hidroelektrarn ter hkrati z njihovo gradnjo prihajati tudi do spremenjenega ravnanja industrije in naselij ob rekah: da ne bo vsakdo spuščal vanje vse, kar se mu bo zljubilo in se nevarne snovi ne bodo kopičile v akumulacijah ter ogrožale talnice in vodnih rezervatov, tako da bi navsezadnje poleg energetskih virov dobili še verigo onesnaženih mlakuž.

Pogovarjala se je:
B. Ž. J.

Reka lahko z izgradnjo čistilnih naprav, z novimi tehnologijami industrije in smotrnim načrtovanjem okolja preide iz nižjega v višji kakovostni razred.

Biotopi se bodo z izgradnjo novih hidroelektrarn na Savi in Muri spremenili, vse to pa je treba pri načrtovanju upoštevati.

Bliža se ustanovitev društva piscev zgodovine NOB in revolucije

Pisali smo že o nameravani ustanovitvi društva piscev zgodovine o NOB in revolucije.

Pripravljalni odbor za njegovo ustanovitev (v sestavi Lado Ambrožič-Novljan, Milan Guček, Ivan Jan-Srečko, inž. Janez Perovšek-Pelko, Mile Pavlin, Franci Strle, dr. Velimir Vulikić in Rado Zakonjšek-Cankar) je na svojih dosedanjih sestankih pripravil vso dokumentacijo ter vložil zaprosilo za soglasje na republiško konferenco SZDL.

Objavljamo Program društva.

Uredništvo

V sedanjem trenutku je že povsem očitno, da je pisanje o NOB in revoluciji naši družbi več kakor nujno potrebno. Potrebno kot izkušnja, napotek in vir moči za premagovanje težav v sedanjosti in prihodnosti. Vendar pa ne vsakršno pisanje, ne tako, ki bi našo junaško preteklost idealiziralo, se pravi, kazalo samo odlike, zanemarjalo pa stiske, nemotič in napake našega človeka v boju za narodno in socialno osvoboditev. Naša

družba potrebuje za sedanjost in prihodnost objektivno pisano zgodovino o NOB in revoluciji, torej tako, ki bo temeljila na neovrgljivih dokazih, da ji bodo mladi ljudje verjeli, tako, ki bo prikazovala, kako drago je bilo treba plačati vsak uspeh in vsako zmago, koliko naporov, samoodpovedovanja in žrtvovanja je bilo treba za dosego socialističnih in narodnih ciljev. Potrebujemo tako zgodovino, ki bo na podlagi zgledov iz naše re-

volucionarne preteklosti obudila in uveljavila kritiko in samokritiko, da bosta postali spet instrument za ugotavljanje sposobnosti in odgovornosti. Obenem potrebujemo zgodovino, ki bo učila, kako ob stiskah, žrtvah in porazih premagati malodušje, kako naj prav stiske, žrtve in porazi pobude nezlomljivo voljo, da kot narod postanemo boljši, sposobnejši in uspešnejši, ne da bi pri tem podcenjevali ali zapostavljali druge.

Prizadevanja za kvaliteto zgodovinskih del v nakaznem smislu so bila doslej več ali manj stvar medsebojno nepovezanih piscev, čeprav ne gre zanikati ugodnega vpliva brošure o metodoloških načelih pisanja monografij o enotah, službah, organih in organizacijah NOB, še manj pa delovanja mentorjev oziroma komisije za zgodovino sveta za negovanje revolucionarnih tradicij pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Toda to ni dovolj. Društvo ima namen ustvariti pregled nad pisci in jih povezati, doseči boljše sodelovanje med njimi, izmenjavo izkušenj in izsledkov, skratka uveljaviti medsebojno tovariško pomoč in zglede strokovno etiko, tako da bodo prizadevanja za

večjo kvaliteto zgodovinskih del o NOB in revoluciji postala tudi vprašanje časti. Le po tej poti si je mogoče obetati nadaljnje uspehe glede kvalitete zgodovinskih del o NOB in revoluciji.

Kvalitetna zgodovinska dela morejo ustvariti samo sposobni, vsestransko razgledani in usposobljeni ljudje na podlagi temeljitih raziskav ter s trdim in požrtvovalnim delom, obenem pa taki, ki bodo na ideje, vrednote in snov iz NOB in revolucije tudi navezani. Izboru, vzgoji ter usposabljanju takšnih kadrov je treba posvetiti prvenstveno skrb, obenem pa te kadre za tako težavno delo tudi navdušiti. To še toliko prej, ker je obseg snovi tolikšen, da je do slej angažirani pisci ne morejo obdelati sami. Razen tega piscem monografij o enotah, službah, organih in organizacijah NOB, ki so večinoma aktivni udeleženci partizanskega boja, z leti pohajajo moči. Če bo njihovo delo prekinjeno, če ne bomo

pravočasno poskrbeli za neprekinjeno povezavo s tistimi, kar so uspešno zastavili in za kar so si pridobili dragocene izkušnje, bo nastala nepopravljiva škoda. Zategadelj je treba v to delo smeleti in z več zaupanja vključevati tudi mlajše poklicne zgodovinarje, obenem pa poskrbeti, da bodo od sedanje generacije piscev prevzeli vse pozitivne delovne lastnosti in izkušnje. Za uresničitev tega cilja bo društvo vzpostavilo potrebne sike z univerzitetnimi in znanstvenimi ustanovami.

Da bodo ta prizadevanja obrodila zaželeni uspeh, je treba brez odlašanja urediti vprašanja ustreznega nagrajevanja zgodovinopisnega dela. Zdajšnje stanje na tem področju bistveno zavira ustvarjalnost. Še več, ubija vsakršno zanimanje za to vrsto pisanja celo pri udeležencih revolucije, hkrati pa ogroža tudi uresničitev projektov knjižnice NOV in POS ter knjižnice OF.

Konec prihodnjič

Ivan Somrak

Zapravili bomo našo revolucijo

Ni čas za skrivne igrice

Bil je to pogovor »na hitro«. Nepripravljen, a ne improviziran. S Somrakom, predsednikom občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV Novo mesto, sva vedela, kaj bi rada, a sva prišla skupaj tako na hitro, da sva se zmedla. Somrakova mirnost, tudi zadržanost, je potisnila v ozadje vnaprejšnja vprašanja, njegov mir pa je terjkal nekakšno opreznost, ki se je pozneje izgubila, še več, nenadoma je postala čista odkritosrčnost, ki jo je poudarjal temperament, združen z neskrbno skrbjo za vse, kar je okoli nas in se z nami dogaja. Ko sva premagala začetno zadrego, je izginil mir, tudi opreznosti ni bilo več.

Eden mnogih pogovorov pač. Besedovanje, kjer skuša človek izluščiti iz vsakdanjih resnic nekaj več. Pošteno poglediti stvar v oči.

Motili so naju. Popravljali so okna. Zunaj je hrumel promet. Novo mesto je živelo svoje vsakdanje življenje, v katerega je Ivan Somrak vpet kar se le da. Privezan. Ne mara ozkosti, beži od nje. »To je pogubno«, pravi, vrti svinčnik, premetava papirje. »Širokost je naša šibkost, ozkost oltar, na katerega prisegamo – grešimo,« se mu izreče.

»Borci smo danes zaskrbljeni, ne zaman,« reče sproščeno, a vendarle nekoliko odsotno. Njegov mir ni prepričljiv. Naš razvoj smo si predstavljali drugače.

Danes govore, položaj je težak. Vem, res je to. Bili so časi, ko je bilo še teže, in vendar smo znali to premagati. Nič nam ni bilo težko, korakali smo vstrel z resnico. To je bilo veliko. Največ, kar smo premogli.

V temini borčevske pisarne se spomniva na prihodnji partijski kongres. Ljudje, ki so popravljali okna, so odšli. Zdaj je tiho in tudi hrupa z ulice ni slišati.

»Prisegamo na kongrese,« pravi Somrak, »kot da nas bodo rešili vsega, vendar moramo najprej razčistiti sami s seboj. Navsezadnje, ne bomo izvedeli nič novega. Če bi se držali sklepov prejšnjih kongresov, ne bi prišli tako daleč. Naj se sliši še tako bogokletno, vendar moram reči, da borci izgubljamo zaupanje v naše vodstvo, tudi v zvezo komunistov. Sprašujemo se, kdo je pravzaprav kriv za vse to dogajanje. So ljudje, ki bi radi zva-

lili breme na nas, češ vi borci, ki ste imeli v vseh povojnih letih vajeti politike v rokah, vi ste krivi. Jaz pa odgovorjam: dali smo od sebe vse, kar se je le dalo, podobno kot med vojno. Če pa je kdo delal napak, so bili to posamezniki, redke skupine, ki so si prisvajale moč in

»Niso krivi borci, da smo se zadolževali«, slišim. »V hudih trenutkih so se znali še kako ustrezno obnašati, zgodovina bo to zelo jasno povedala in je že. Takrat se je prisegalo na skromnost, poštenost, delavnost, žrtvovanje, odrekanje, tudi za ceno življenja.

Nismo poznali besede samoupravljanja, vendar je bilo v tistih prelomnih časih samoupravljanje veliko, vpliv delovnih ljudi je bil mnogo opaznejši kot danes, ko je samoupravljanje največkrat kar na papirju.

Danes? V tistih delovnih organizacijah, kjer delajo dobro, je tudi samoupravlja-

Ivan Somrak

oblast. Posploševati krivdo je ne le neodgovorno, pač pa tudi krivično do vseh tistih, ki so umirali, trpeli, stradali, se tolkli z veliko močnejšim sovražnikom... Mi, borci v pravem pomenu besede, smo se bojevali za to, da bi živeli bolje. Večina nas je izšla iz najrevnejših vrst, iz spodnjih plasti... če pa se je posameznik pogospodil, si prisvojil oblast, mi nismo krivi.

Govoriva o dolgovih, o naših težavah, o dolarjih in obtoževanjih. Somrak ni jeked, najbrž to sploh ne zna biti, kolikor je moč presoditi na hitro, je pa občutljiv – kot vsa njegova generacija. Ne zaman. To je seveda potrebno razumeti.

nje razvito, odnosi med ljudmi so takšni, kakršni naj bi bili v socializmu. Tam, kjer pa tako imenovane tehnokratske sile odločajo v imenu delavcev – in tega ni tako malo, morda še celo več, kot si mislimo – samoupravljanja ni, pa tudi delovnih uspehov ne. Žal moram reči, da se vedno bolj pojavljajo nekakšni zagovorniki interesov delavskega razreda, ki so – milo rečeno – bolj ali manj zagovorniki lastne blaginje, lastnih veljavnih hotenj.

Ob vsem tem me zelo skrbi, da se v delavčeve zadeve vse bolj vtika država. Že res, da je bilo nekaj ukrepov nujnosti, na splošno pa se mi zdi, da ostaja delavski razred vse

bolj – na stranskem tiru. Histerija ukrepov je naša nemoč in udarec po glavi delovnega človeka, ki bi znal svoje probleme rešiti sam, s svojim delom.

Zakaj se v odgovornost, nekako nelagodno, z odporom pretresa to neljubo vprašanje, ki ostaja vse bolj brez odgovora. Somrak zamahne z roko. V zamahu je nekaj stavkov.

»Najprej bi spregovoril o morali. Ta je ključ vsega. Morala je tesno povezana z odgovornostjo. Zgradili smo tip človeka, ki odgovornosti ne pozna, jo izigrava, se ji posmehuje. Tega v partizanih nismo poznali. Govorimo o prenašanju izročila NOB na mlade. Vendar izročila niso le boji, zmage, trpljenje, žrtvovanje, so tudi partizanska, človeška morala, ki smo jo z muko izgradili. Vse to je premalo vpeto v vzgojo našega mladega človeka. Ljudje so zaradi vsega tega postali indiferentni. Vse več je takšnih, ki skrivajo nekakšne adute, češ prišel bo čas, ko bomo prišli z njimi na dan. To je seveda lahko, politika nima moči.

»Nekako v navadi je,« govori Somrak, »da iščemo krivce, notranje sovražnike, ki naj bi si naložili naše grehe, ki jih ne maramo nositi sami. A vsega tega ne bi bilo, če bi se znali temeljito organizirati, predvsem zveza komunistov, trezno pogledati stvarnosti v oči, in ne iskati na vse kriplje nekakšne dežurne krivce. Tepejo nas lokalizmi, zapiranje v regionalne, republiške okvire, podpiranje nedela in lažna sociala. Stari so dobro rekli: Kdor ne dela, naj ne je. Pri nas mnogi zelo dobro jedo...

Če bi ljudem povedali, kar je povedati treba, brez zamegljevanja in igrakanja z besedami, ki nam je nekako prešlo v kri, bi se izognili marsičemu. V partizanih smo to znali. Treba je bilo ukrepati hitro, učinkovito, resnica je bila ob orožju najmočnejši tovariš in prijatelj. Se vé, bile so napake, ki pa so se izgubile v morju dobrega, ozaveščenega, zavestnega...

V pogovor se pritaknejo prihodnje volitve, ki že butajo ob skale volilnega občestva, vznemirjenega zaradi različnih izjav, interpretacij,

dvoumnih gledanj... Spregovoriva o izkušnjah naših sosedov, največ o naših razmerah, nasprotovanjih, dilemah pa seveda o demokratičnosti postopka, sproščenosti.

Somrak ne okleva niti za hip.

»Moralno politična opreznost? Ne bi z vsem ognjem prisegel nanjo. Zame je predvsem pomembno predvsem, to pa smo zapisali tudi v naših najpomembnejših aktih, da je človek, ki naj bi se potegoval ali ki so ga predlagali za vodilna mesta kjerkoli, pošten, delaven, iskren in zavzet in seveda, človek naše misli, dejanja. Potrebujemo strokovnjake. Brez njih ni napredka. Poglejte, podatki povedo, da capljamo za razvitim svetom, da so naši proizvodi, zasnovani čestokrat na zastareli tehnologiji, dragi, nekonkurenčni, mi pa se kar nekako branimo pameti, ki jo imamo kar precej, vendar nam uhaja. Zakaj? Ker smo nepozorni do nje, ker je ne znamo obdržati, ker smo nekako ljubosumni nanjo.

Ko bomo volili – in to moramo narediti z vso odgovornostjo, bolj kot kdajkoli – je treba temeljito menjati ljudi. Ti, ki so na položajih, so svoje pokazali. Kako, vemo. Brez očitanja, sedaj ni čas za to, tudi ne skrivna igrice. »Vrtenje« kadrov nam ni prineslo nič dobrega, torej ga izpustimo iz toka. Zaviralo je pomladitev. Eno, dvo; triletni mandati, to bode v oči. Zelo hitro se spozna, če je človek sposoben ali ne. Zakaj bi torej nekdo moral biti na svojem mestu do konca mandata, če ni sposoben za to?

Imamo ljudi, ki so pripravljeni delati, dobre, vdane komuniste, čemu bi si zakrivali oči. Ti ljudje so dostikrat v senci. In vendar se obračamo na tiste, ki so dobri govorniki, to je v biti naše družbe, nekakšen zakon.

Govorimo, da je zveza komunistov avantgarda delavskega razreda, delavski razred pa zre z nezaupanjem v upadajočo moč partije. In ko to povemo na glas, postanemo na mah sovražniki tega istega delavskega razreda,« razpreda misli Somrak.

»Mi borci, seveda pa z nami ves delavski razred in vsi dobro misleči ljudje, hoče-

mo močno partijo, takšno partijo, ki bo sta za vsako svojo besedo, za slehernim sklepom, ki bo znala kaznovati in nagrajevati, presekati z vsakršnim slepomišljenjem. Naj opozorim na ljudi, ki niso člani zveze komunistov, pa so vendarle dobri, poštene ljudje, delovni in zavzeti, vdani domovini... kako ti ljudje gledajo na vse to? Človek ima pri vsem tem našem besedovanju občutek, kot da je vsa Jugoslavija en sam velik govorniški oder.

Polresnice so si nekako pridobile domovinsko pravico, reče, z njimi si je moč pomagati na razne načine, predvsem pa ljudi prepeljati žejne čez reko.

»Smo ljudje, ki nas je treba nenehno uiti, ali bolje rečeno, tepsti po glavi. Niso nas izučila prikrivanja o jugoslovanskih dolgovih niti ne o položaju na Kosovu in še kaj. Polresnice so postale uzakonjene institucije. Borci smo se bojevali za resnico – in kaj smo storili z njo? Postala je last nekoga. Odtujeni smo od nje, prikrivajo nam jo.

Smešno. Vsaka stvar se da razumljivo pojasniti. Če poznaš zgodovinske, ekonomske, družbenopolitične razmere nekega okolja, ti seveda ni težko razjasniti dejstev – in tudi lagati ni treba. Imamo moč – in ta moč je resnica, čemu jo vklepamo v verige? Nobena diplomacija nam ne bo pomagala.

Somraku ni žal besed, četudi jih izbira, pretehta vsak stavek, a ne, da bi se bal, pač pa, da bi se kar najbolje izrazil, da ne bi koga prizadel. Ni mu lahko: ljudje ne spoštujejo zakonov, kdo, pravi, se pri bogu drži omejitev hitrosti, kdo spoštuje prometne zanke, koga zanima čistoča... Boli ga, da komunisti kršijo dogovore, tudi borci...

»Prav, imeli bomo kongres komunistov. Prej je treba rešiti vrsto stvari. Priti na kongres pripravljen. Ničesar ni, česar že ne bi poznali... In vendar: ta kongres mora narediti prelomnico v našem življenju. Vsekakor je to ena zadnjih priložnosti, nekaj minut pred dvanajsto, tega se moramo zavedati, kajti sicer bomo zapravili našo revolucijo...!

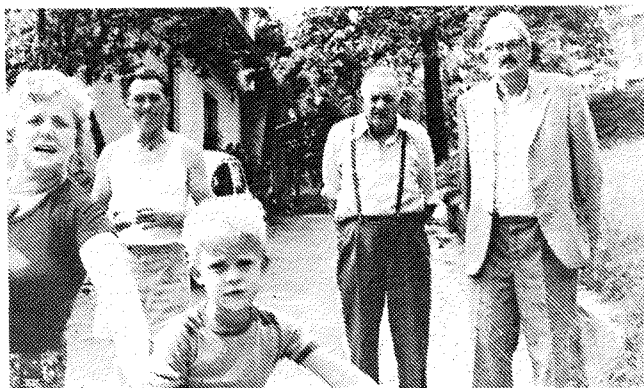
Milenko Strašek

Na obisku pri partizanski družini

»Bodo prišli s tankom?«

Skupina nekdanjih borcev je pisno obvestila Peternelevo družino v Spodnjih Novakih pri Cerknem, da bodo prišli na obisk. Ko je to slišal mali Janezek, je vprašal nono Miro Mlakar (na fotografiji je na levi za njo mož Janko, kurir in vedejevec): »Nona, ali bodo partizani prišli s tankom?«

V Peternelevo hiši (na levi fotografiji) je bila od kapitulacije Italije do osvoboditve šiviljska delavnica, v kateri so gospodinja Štefanija, njena hčerka Mira in vaški dekleti Milka in Vika sešile prek tisoč srajc in še več spodnjega perila. Od poletja 1944 so srajce šivale iz padal, s katerimi so zavezniki spuščali pomoč na Cerkljansko. Vencelj (v sredini) je pomagal pri gradnji bolnišnice Franje. Ko so marca 1944 leta nemška letala v več letalih bombardirala Cerkno in so ena za drugo krožila nad Novaki, da bi z druge strani hriba spet prile-

tela nad Cerkno in odvrgle bombe, smo Tine Klinar z Brega pri Žirovnici (na fotografiji na desni), Tone Čuden in Silvester Frčej iz Gorij pri Bledu, Pavel Perko iz Škofje Loke in jaz stekli iz hiše pod bližnji cestni most. Mitraljezec v letalu nas je opazil, streljal za nami, pri tem pa se je vnela slamnata streha Graparjevega gospodarskega poslopja (obno-

vljen hlev se vidi zdaj na desni). Ogenj se je hitro širil, zajel je tri hiše in tri gospodarske objekte. Hiša na levi je ostala cela.

Tovarišstvo, skovano v osvobodilni vojni, je še sedaj iskreno, vsako srečanje pa za vse praznik. Le Janezek je otožno pripomnil: »Kdaj so vam Nemci vzeli tank, da ste prišli z avtom?«

Jože Vidic

varnost

o. sub. o. delovna organizacija za fizično in tehnično varovanje premoženja.

LJUBLJANA, Koprška ul. 46

Telefon: (061) 268-661 • Telex: 31-458

s svojimi TOZD:

Varovanje premoženja

Ljubljana-Bežigrad, Ljubljana-Center, Ljubljana-Moste, Ljubljana-Šiška, Ljubljana-Vič, Celje, Kranj, Kočevje, Koper, Mengeš, Maribor-Tabor, Maribor-Rotovž, Nova Gorica in Novo mesto, kjer opravljamo dejavnosti fizičnega varovanja premoženja (varnostno, receptorsko, telefonsko in gasilsko preventivno službo), obhodnega varovanja in spremstva denarja in vrednostnih papirjev.

Trgovina in tehnične storitve s svojimi sektorji:

Gasilsko opremo

v Ljubljani, Levstikov trg 7, v Mariboru, Strossmayerjeva 3 in v Izoli, Kažipotna 9, kjer prodajamo na veliko in malo sredstva za opremo gasilstva in protipožarno zaščito, civilno zaščito, sredstva za varstvo pri delu in tehnične pline.

Tehnično zaščito

v Ljubljani, Koprška 46, kjer projektiramo, montiramo in tehnično vzdržujemo elemente čutila in sisteme varnostnih naprav pred vlomom, tatvino in požarom.

Gasilskim servisom

v Ljubljani, Koprška 46, kjer servisiramo vse vrste gasilnih aparatov, opreme protipožarne zaščite in testiramo vse vrste visokotlačnih jeklenk.

Sporočite nam svoje želje, mi pa se bomo trudili, da upravičimo vaše zaupanje.

ČRNI VRH

Spominska plošča v
Zadlogu

V Zadlogu pri Črnem vrhu nad Idrijo na domačiji Ludvika Lampeta, po domače pri Abrahmovih, so v avgustu odkrili spominsko ploščo komandi mesta Črni vrh.

Pred 41 leti, od 23. marca do 18. avgusta 1944, je na tem območju delovala komanda Črni vrh in se najdlje zadrževala v tej domačiji.

Prozdravni govor je imel predsednik KO ZZB Črnega vrha Pavel Erjavec, ki je pozdravil vse navzoče nekdanje borce KM Črni vrh in borce Komande goriškega vojnega področja, predstavnike družbenopolitičnih organizacij ter krajanje Zadloga in Črnega vrha. Osrednji govor je imel tedanji komandant Komande GVP Karel Kumše, ki je zbranim osvežil spomin na delovanje zalednih enot 9. korpusa in na pomembnost množičnega sodelovanja z operativnimi enotami na območju severne Primorske. Še posebej je poudaril organizacijske spremembe, ki so v letu 1944 združile komande vipavskega, idrijskega in tolminskega vojnega področja v združeno Komando GVP. Tako organizirana Komanda GVP je povezovala vse komande mest, obrate in delavnice, ki so bile ustanovljene in so delovale na področju severne Primorske do konca vojne.

Spominsko ploščo na pročelju stanovanjske hiše v Zadlogu je odkril prvi komandant Jože Gačnik. Program so z recitacijami popestrile učenke osnovne šole iz Črnega vrha.

Ob koncu pa so krajevne organizacije in vaščani povabljeni nekdanje borce gostoljubno sprejeli in pogostili v hiši Ludvika Lampeta ter za vse udeležence priredili zabavo s plesom, ki se je končala pozno v noč.

F. ŠAVLE

MARIBOR

Priprave na
23. festival Kurirček

V Mariboru se že pripravljajo na sklepne prireditve festival Kurirček, ki jih bodo pripravili decembra v mestu ob Dravi. Za 13. december organizirajo strokovno posvetovanje na temo Partizansko ljudsko pesništvo. Povabili so strokovne sodelavce iz vseh republik in pokrajin in že prejeli prve prijave za udeležbo. Manifestativni del festivala bo potekal 12. in 13. decembra v domu JLA. Na otvoritveni slovesnosti bodo učenci pedagoške šole iz Maribora pripravili recital, ki bo splet recitacij, glasbe in ritmike s poudarkom na 40-letnici osvoboditve. Pripravili bodo tudi tradicionalno prireditev pod naslovom Festival Kurirček mariborskim pionirjem, kjer se bodo med izvajanjem programa predstavili posamezni književniki iz vseh republik in pokrajin. V programu bodo sodelovali tudi vojaki mariborske organizacije.

Objavili so nagradne razpise za literarne prispevke književnikom (teme iz revolucije) in nagradne razpise za literarne in likovne prispevke za pionirje s temo Vsak moj dan je svoboda. Predvidena so tudi literarna srečanja, ko bodo književniki, borci in oficirji obiskali osnovne in srednje šole v Mariboru in okolici, v Slovenski Bistrici, Ptujju, Celju in Ljubljani. Razglasili bodo tudi rezultate natečajev in podelili nagrade. Tudi letos bodo podelili najvišje priznanje festivala Kurirček – kipec partizanskega kurirja. V festivalskih dneh bo v prostorih pedagoške akademije razstava pionirskih izdelkov, ki bodo prispeli na natečaj, v domu JLA pa retrospektivna foto razstava FK in likovnih del pionirjev.

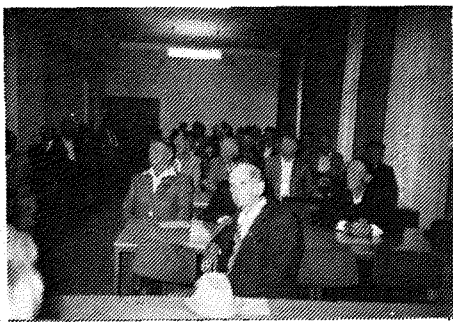
M. K.

LJUBLJANA

Jurišniki 18. divizije
uresničujejo svoj
program

Odbor skupnosti borcev bataljona, ki je bil izvoljen na njihovem zboru, se je resno lotil dela. Vse obveznosti in naloge, ki izhajajo iz delovnega programa za leto 1985, uresničujejo. Nekatere izmed teh nalog so že izvršene. Spominske medalje z listinami so prejeli skoraj vsi upravičenci in tudi svojci padlih in umrlih.

Navezano je ponovno tesnejše sodelovanje z organizacijami v krajih, kjer ima bataljon svoj domicil. Teče tudi akcija za postavitev še nekaterih spominskih obeležij iz NOB v krajih, kjer je bataljon bojeval svoje bitke. Dokončno je tudi sprejel sklep o odkupu že zbranega materiala za pisanje monografije bataljona. Utrjujejo se tesnejše povezave med še živečimi borci in tudi svojci padlih in umrlih. Končno odbor tudi ni pozabil na borce tujih narodnosti, ki so se bojevali v sestavi tega bataljona. Sedanji predsednik odbora Dušan Marinšek – Silni ima občasne že večletne stike z borcem iz Gruzije Dimitrijem Razmadzejem. Od njega je bataljon prejel tudi pozdravno pismo ob letošnji 40-letnici zmage in svobode z iskrenimi pozdravi in z željami po dolgem življenju in trdnem zdravju.

Tudi temu našemu nekdanjemu borcu ima odbor namen vročiti spominsko medaljo, ki naj ga veže na naše skupno trpljenje.

Aktivnost in zavzetost članov odbora zagotavlja, da bodo naloge, ki jih je sprejel zbor skupnosti, tudi uresničene. Zavzetost članov odbora pa dokazuje, da se le ti zavedajo svojih obveznosti in dolžnosti do nekdanjih borcev, s tem pa tudi dolžnosti do razvijanja in krepitev vseh vrednot in NOB.

Zaželimo odboru, da bi pri svojem delu naletel na ustrezno podporo in pomoč pri zbiranju dodatnega gradiva za monografijo in za uspešno zbiranje potrebnih finančnih sredstev, brez katerih odboru ne bi bilo mogoče opraviti vseh zastavljenih nalog.

FRANC BIZJAK

PREDGRAD

Krajevni praznik

Drugega avgusta 1942 sta vodstvi okrožnega odbora OF Kočevje in partizanska enota Kočevskega odreda organizirali pri Predgradu množično zborovanje prebivalcev, kjer so jih seznanili s potekom narodnoosvobodilnega boja proti okupatorjem in z nalogami prebivalstva v boju proti zavojevalcem naše domovine. V spomin na te dogodke so se vodstva krajevnih političnih organizacij in krajevne skupnosti Poljanska dolina v kočevski občini odločili, da bodo na ta dan odslej praznovali krajevni praznik. Ta sklep so sprejeli na skupni juljski proslavi. Na tej slovesnosti so tudi podpisali listi-

vojnem obdobju dokazala, da je sposobna zgraditi svet, ki bo dajal priznanje dobremu in porušil vse slabo.

MARTA BOBNAR

Spremembra
imena naše
organizacije

V vsakdanjih srečanjih, ko teče pogovor o naši borčevski organizaciji, ljudje govorijo o zvezi borcev, o krajevni borčevski organizaciji. Nikogar še nisem slišal, da bi govoril o zvezi združenj borcev ali o združenju borcev.

Večkrat sem premišljeval, zakaj imamo v našem statutu naziv, ki ga borci pa tudi drugi ljudje niso sprejeli. Beseda združenje je vsiljena, pa tudi vsebinsko ne ustreza dejavnosti borčevske organizacije, zato je članstvo tudi ni sprejelo. Borčevska organizacija je družbenopolitična organizacija, v kateri so včlanjeni nekdanji borci proti fašizmu, ki so tudi danes aktivni v družbenopolitičnem življenju in skupaj z drugi-

mi no o pobratenu in medsebojnem sodelovanju s krajevno skupnostjo Drežnica iz območja občine Ogulin v SR Hrvaški. Pobratili so se zato, ker so prebivalci tega kraja in okoliških krajev med NOB, posebno pa v letu 1943 dajali zatočišče številnim materam z otroki in otrokom iz Drežnice in okoliških krajev, ki so bili pregnani s svojih domačij.

VIKTOR DRAGOŠ

SKADANŠČINA

Spomenik in
spominska plošča

Borci krajevnega odbora ZB NOB Materija, vasi Skadanščina so pred kratkim v Matarskem podolju v Skadanščini odkrili spomenik štirim padlim vaščanom. Ob tem pomembnem dogodku pa so tudi borci Istrskega odreda odkrili spominsko ploščo dvema svojima borcem. V Skadanščini, skozi katero je med NOB vodila kurirska pot v Brkine in jih povezovala z Istro, so se ob tem jubileju zbrali borci in aktivisti Istrskega odreda in tukajšnji borci ter krajanje. Spomenik in obeležje, ki ga je odkril Jožef Škerjanc, eden izmed prvih borcev iz Skadanščine, so izročili v varstvo vaški mladini. Slavnostni govornik ob tej slovesnosti je bil predsednik občinske konference SZSM Sežana Rajko Baduder, ki je med drugim dejal, da bo mladina negovala revolucionarne tradicije in kritično nastopala do negativnih pojavov v naši družbi.

Vojaki kozinskega garnizona so v počastitev spomina žrtvam izstrelili častne salve. V kulturnem programu je nastopal moški pevski zbor Društva upokojencev iz Izole pod vodstvom zborovodje Angela Turk. Pri izpeljavi slovesnosti sta sodelovali tudi lovska družina in prostovoljno gasilsko društvo iz Materije.

OLGA KNEZ STOJKOVIČ

MARIBOR

Zgodovinske ure na
pohodih in na šolah

Na skupni seji sveta za razvijanje tradicij NOB in spomeniško varstvo pri OK SZDL in komisije za razvijanje tradicije NOB pri OO ZZB NOV Maribor – Ruše so razpravljali tudi o pohodnih zgodovinskih urah in zgodovinskih urah na šolah, kjer obravnavajo razvoj NOB. V občini so pripravili dvodnevni pohod študentov politične šole Maribor ob pomnikih NOB, ki se je končal na Koroškem. Na pohodnih zgodovinskih urah je bil 4. razred srednješolskega centra Dušan Kveder iz Ptujja. Srednja kemična šola v Rušah je pripravila tradicionalni pohod k spomeniku padlim borcem 14. divizije na Šumik. Na tej šoli so bili tudi borci 14. divizije, ki so pripovedovali o pohodu divizije in so v svoje zanimivo pripovedovanje vključili tudi diapozitive. Sodelovali so tudi pri odkrivanju spominskega obeležja bratoma Robič na osnovni šoli v Limbušu. Sprejeli so pohodnike iz Bačke Topole, za katere se pripravili zgodovinsko uro in uredili pohodnikom tudi povezavo z drugimi krajevnimi organizacijami ZZB NOV do Poljane, kjer se je njihov pohod končal. Mladina Gradisa je udarniško delala pri čiščenju in urejanju okolja spominskega obeležja. Sprejeli so pohodnike osnovne šole Slavko Slander in pripravili zgodovinske ure na šoli. Pri teh zgodovinskih urah in v drugih akcijah je aktivno sodeloval tudi Maks Gašparič, predsednik sveta za tradicije pri OK SZDL Maribor – Ruše. Zgodovinske ure so pripravili tudi po posameznih šolah v občini in za brigadirje delovne brigade Ruška četa.

M. K.

Vabila

Vabimo vas, da se udeležite 2. zbora skupnosti borcev Prešernove brigade, ki bo v soboto, 28. septembra 1985 ob 10. uri v Domu JLA v Kranju, Nazorjeva ulica št. 3.

Na zboru bomo analizirali delo ob 1. zboru sem ter izvolili nov odbor skupnosti borcev. Predsednik Ivan Javor-Igor

★

Odbor skupnosti borcev 1. dolenskega partizanskega bataljona vabi vse borce tega bataljona na slovesnosti ob poimenovanju osnovne šole v Trzišču po našem bataljonu, ki bo v nedeljo, dne 29. septembra ob 9. uri v Trzišču na Dolenskem. K udeležbi vabimo še posebej borce Slobodanove čete, ki biva-jo v bližnji okolici Trzišča.

Odbor skupnosti borcev
1. dolenj. part. bataljona

★

Vabimo vse mladinke in mladince Selške doline, ki so na tem terenu delali med NOV, na srečanje, ki bo 5. 10. 1985 ob 15. uri v Železnikih v menzi pri Vidi Reya.

Stroške udeležbe plačajo udeleženci sami.
V imenu odbora
predsednik Anton Kvaternik

★

Vabimo vse borce I. bataljona VOS-OF, da se udeležijo zbora skupnosti borcev I. bat. VOS-OF, ki bo v soboto 12. 10. 1985 ob 10. uri v domu Maksa Perca (dom Milice) v Ljubljani, Kotnikova 8. Na zboru bomo vsem borcev podelili knjigo in spominsko medaljo. Po poročilih bo družabno srečanje. Prosimo borce, da se z zbora zanesljivo udeležijo.

Odbor skupnosti borcev

★

Vabimo vas, da se udeležite slovesnosti ob odkritju spominskega obeležja slovenskih partizanskih radijskih delavnic 99 d, ki so delovale v sklopu oddelka za zveze Glavne- ga štaba NOV Slovenije v letih 1944–45 v Črmošnjicah in ki predstavlja zametek slovenske elektronske industrije.

Slovesnost, ki sodi v okvir praznovanja 40. obletnice osvoboditve, bo v soboto, 28. septembra 1985 pri Črmošnjicah.

Predsednik odbora 99 d
Radovan Tavzes

Obvestila

V nedeljo, 29. septembra, bo planinsko društvo Idrija organiziralo že III. Planinski pohodni maraton Pavla, ki bo potekal po običajni progi čez Hleviško planino do partizanske bolnice Pavla.

Start bo ob 8. uri pred Sportnim centrom v Idriji, cilj pa ob povratku ob koči na Hlevišah. Proga je dolga 40 km. Za tiste, ki ne zmorejo take poti, je proga krajša.

Maraton je organiziran v spomin na bolnico Pavlo, kjer se je med NOB zdravilo okrog 1000 ranjencev in bolnikov. Letos je organiziran tudi v počastitev občinskega praznika. Janez Jeram

★

Ljubljanska sekcija Briško-beneškega odreda organizira avtobusni prevoz na odkritje spomenika BBO v Starem selu pri Kobaridu, ki bo v nedeljo 13. oktobra 1985 ob 10. uri.

Prijave in vplačilo vrnine din 500, sprejemamo v četrtek, 3. oktobra 1985 v domu delegatov od 18. ure dalje.

Odbor sekcije

★

Domicilni odbor XVI. SNOB Janka Premrla-Vojka obvešča svoje članstvo, da bo lovska družina Železniki 13. 10. 1985 ob 11. uri odkrila spominsko ploščo v počastitev spomina narodnemu heroju komandantu Vojkove brigade Jožetu Mihevcu-Rudarju.

Prevoz do mesta odkritja plošče je mogoč z avtobusi do Železnikov, s svojimi avtomobili do Prtovca – lovska kočica od tu pa peš do Jesenovca. Naprošamo vse borce in borke, ki so se borili v Vojkovi brigadi in XXXI. diviziji, da se v čim večjem številu udeležijo te svečanosti.

Za domicilni odbor
predsednik Ferdo Tolar

Zahvala

Krajevna organizacija ZZB NOV Sora izreka zahvalo vsem, ki so kakorkoli sodelovali pri obnovi grobišča na Osolniku, govorniku, vsem nastopajočim v kulturnem programu in vsem udeležencem ob priliki odkritja obnovljenega grobišča.

KO ZZB NOV SORA
predsednica Knific Angela

Nihče ne skrbi za
grobnico

Dne 8. 9. 1985 sem obiskala skupinski grob talcev, ki so bili ustreljeni v bližini Rudnika kaolina v Črni, in borcev, ki so padli v zimski ofenzivi 1944–45 na Črnicu. Med slednjimi je bil tudi moj brat Jožko Rotar, ki je bil star šele 18 let. Spoznala sem, da je vsej okolici skrb za ta grob odveč, čeprav je v njem 115 ljudi iz različnih bližnjih ali bolj oddaljenih krajev Slovenije. Verjetno je to eden največjih skupinskih grobov.

Hudo mi je ob spominu, da so prav ljudje iz okolice Črne preprečili, da svojci niso smeli svojih pokojnikov prepeljati v družinske grobove, kjer bi njihovi posmrtni ostanki imeli vsaj dostojno družinsko pozornost. Družba po vsej verjetnosti te pozornosti ni več pripravljena dati!

Odgovornim za izročila NOB pa je tak spomenik grob sramota. Počasi razumem, da mladi rod goji vse manj spoštovanja do dogodkov v vojni, čeprav je večina žrtev imela željo, da bi skozi dogodke v

mi družbenopolitičnimi organizacijami uresničujejo program ZKJ, torej delujejo na skupnih, enotnih idejnih osnovah.

V vsakdanji rabi, tudi v sredstvih javnega obveščanja pa celo v uradnih spisih, ko se govori o dejavnosti borčevskih organizacij, le redko zasledimo besedo združenje. Tako se pojavljajo pomote in nejasnosti. Če že kdo uporabi besedo združenje, jo uporabi v napačnem pomenu, n. pr. združenje borcev NOV občine, občinsko združenje borcev in podobno. Če je že tako, da člani ne sprejemajo vsiljenega imena, in če ta naziv ustvarja zmedo, potem to spremenimo!

Zakaj se ne bi borčevska organizacija, tako n. pr. zveza komunistov, zveza socialistične mladine, enostavno imenovala Zveza borcev NOV, združenja pa krajevne organizacije Zveze borcev NOV?

Mislim, da je sedaj čas, da v predkon-gresni dejavnosti premislimo tudi o imenu naše organizacije, ki bo ustrezal dolgoletni praksi in izoblikujemo predlog za spremembo statuta. Podobno mnenje je izrazil tudi Pero Joki v članku Ime ni primerno, ki je bil objavljen v zadnji številki časopisa Četrti jul. Torej tudi v drugih krajih premišljajo o tem.

ANTON KVATERNIK

Vlak bratstva in enotnosti

Obiskala sem tovarišico, ki je bila leta 1941 s starši izseljena v Srbijo. Vsako leto je sedaj obišče Beograd in Zrenjanin, srečuje svoje sošolce, znanke in prijatelje. Takole mi pripoveduje:

»Ko so nas Nemci junija 1941 zgodaj zjutraj naložili na tovornjak in nas z malo prtljage odpeljali v meljsko kasarno, se je začela pot v izgnanstvo. Na betonskih tleh razgrnjena slama, vsa premočena, je bila skromno ležišče, skromno odmerjena hrana pa je bila neužitna. Meljska kasarna je bila zbirališče otrok, starcev in bolnikov. Zaskrbljeni obrazi,

solze pa tudi pèsem O, zdaj gremo, o, zdaj gremo, nazaj še pridemo... so bili živa podoba časov in kraja, zlasti pa takrat, ko se je kolona pomikala proti železniški postaji. Tam so čakali živinski vagoni. Kolona je počasi izginjala, polni vagoni so krenili v neznano. Pripekalo je vroče junijsko sonce. Glad, žeja in smrt so se zlivali v eno samo nasilje.

Kam? Kam nas peljejo? so se spraševali in z veseljem ugotovili da je po treh dneh vožnje vlak prispel v Srbijo. Našli so zatočišče v Čacku. Težko je napisati in z besedami vsaj približno pokazati tisto razpoloženje, objeme,

stiske rok in vzpodbudno besede, polne sočutja in prizadetosti. Spoznali smo ljudi, ki so nam vrnilo vero v človeka, spoznali smo ljudi v najtežjih trenutkih, s katerimi smo si delili vse vojne grozote, žalost, ljubezen pa tudi srečo. Ta setev mora ostati. Ta čas ne more toniti v pozabo. Bratstvo in enotnost ter sožitje so pridobitve, ki morajo ostati dediščina preteklosti in neomajna vera v prihodnost...»

Težko sem sledila pripovedi, kajti besede so prihajale iz srca. Bile so jasne, prepričljive in doživljive. Bilo jih je veliko, jaz pa sem utegnala zapisati le nekaj. A vendar

sem v celoti dojela pomen bratstva in enotnosti, pomen sodelovanja in sožitja. Ko sem povedala, da sem med srečnimi pionirji, ki gredo obiskat svoje vrstnike v Srbijo, mi je dejala:

Tudi ta tvoja pot v Srbijo je pot bratstva in enotnosti. Bodi srečna, da ti je dana možnost spoznati, čutiti, dojeti.

Najin pogovor je vznemiril moje pričakovanje. Trdno sem bila prepričana, da bom v Srbiji našla sebi enake pionirje, ne enake po starosti, ampak po mišljenju, čutenju in prepričanju, da narodi in narodnosti -kujemo mir in svobodo, največjo dobro, ki smo je dolžni braniti.

SUZANA KRAMBERGER, OŠ Kerenčičevih, Pesnica

»...Plemenit, dober in velik človek je manj...«

Letošnjo jesen, ki je sama po sebi vsa meglena in siva, nam je postregla z neprijetno novico, da se je vrsta slovenskih književnikov ustvarjalcev osiromasila z izgubo pisateljice Mire Miheličeve. »Ura njenih dni« ne bi je več. Odšla je tiho in pripravljeno, kot da ne odhaja za vedno. Tiste lepe in črne »meščanske gospe«, tiste ponosne, razumevajoče, razgledane in svetovljanske Mire ne bomo nikoli več gledali in poslušali. Lahko pa bomo, kar je velika sreča za nas, še vedno z zanimanjem segali po njenih delih, ki izhajajo iz nje same in njene življenjske poti.

Rodila se je 1912. leta v Splitu, kjer je preživela le dve leti. Doletela jo je usoda mnogih otrok, ki jih je sodišče prisodi enemu od staršev. Otroštvo je preživela pri dedku in babici v Trbovljah. Po dvanajstih letih se je preselila v »svojo« Ljubljano, v mesto, ki ga je s toliko ljubezni opisovala v svojih delih. Bogata dota, ki jo je dobila od očeta, je bilo poznavanje tujih jezikov. Veliko je prevajala iz angleške, ameriške in nemške literature. Le malo časa ji je ostalo za njeno najljubše delo, za pisanje svojih knjig.

Med prijatelji je bila znana kot pridna delavka, vestna prevajalka in ženska, ki ji je uspelo najti primeren prostor v javnem in kulturnem življenju tudi zase. Bila je predstavnica slovenske kulture in uspešna predsednica Društva slovenskih književnikov, ki je vedno znala vsako besedo postaviti na svojo mesto.

Za svoje bogato in raznovrstno delo je prejela tudi visoka priznanja. Prepričani smo, da bi bila vesela tudi tako skromnega priznanja, kot je lahko naše: Njen Ariel, Puhek in Peter ter Mala čarovnica bodo vedno živeli med nami, njenimi najmlajšimi bralci in z njimi tudi ona. Prečudovite so besede T. Pavčka, ki jih je posvetil Miri ob slovesu: »... na Slovenskem, na ter zemlji, ki smo ji z rojstvom in usodo zapisani, je plemenit, dober in velik človek manj. Tako je tudi v nas nečesa lepega manj in je zato tudi našega skupnega bogastva manj, saj je vse lepo in bogato delila z nami.« K tem besedam nimamo ničesar več dodati.

NATAŠA ŠTARKL, 7. a OŠ Artiče

Učna ura zgodovine v Trebelnem

Učenci sedmih in osmih razredov šol občine Trebnje smo se 4. septembra zbrali na Trebelnem. To je dan, ko trebanjska občina praznuje.

Na Trebelnem smo si najprej ogledali spomenik. Stoji sredi gozdiča, na njem pa piše, da je bila 4. septembra leta 1942 ustanovljena tam Gubčeva brigada. Pripravili smo kulturni program. Učenke so zapele, nekdo od učencev pa je recitiral ob spremljavi harmonike. Skupina učencev je nato zaplesala kolo.

Kulturnemu programu je

sledila ura zgodovine. Borci so nam pripovedovali o vojni. Bili so borci Gubčeve brigade. Posebno so nam položili na srce besede, da če bo sedaj vojna, moramo vsi nastopiti enotno in složno v korist naroda. Ogledali smo si tudi različne vrste pušk. Lahko smo jih vzeli tudi v roke in jih preizkusili.

Zadovoljni smo se vračali proti šoli in ugotovili, da si želimo še takšnih zgodovinskih ur.

MARJANCA ČRČEK, 7. r OŠ dr. Petra Držaja

Planinski tabor, da je kaj!

Neko julijsko sredo smo se brežiški, dobovski, globoški in artiški planinci pripeljali v gozdiček ob Bohinjskem jezeru, kjer je planinsko društvo iz Brežic organiziralo planinski tabor. Naselje je bilo postavljeno iz približno 15 šotorov in leherni od teh je pripadal dvema ali trem ljubiteljem vrhov.

Ko smo si uredili svoje stvari in se privadili drugačnemu zraku, smo odšli na izlet. Morali smo zgodaj vstati. Povzpeli smo se na Vogar, na Vogel, Uskovnico, Črno prst in planino Razor. Videli smo tudi slap Savico.

Ce nismo planinarili, smo vstajali pozneje. Čez dan smo igrali tudi badminton, odbojko, domino, balinali smo in se kopali v jezeru.

Pri taboru so živeli tudi brigadirji, ki so se udeležili mladinske delovne akcije. Z njim smo tekmovali v »igrah brez meja«. Zmagali smo seveda mi, taborniki.

Tako je veselih deset dni še prehitro minilo. Ostali so le še prijetni spomini na tabor, ki ga dolgo ne bom pozabil.

DUSAN CANCEK, 6. a nov. krožek, OŠ Artiče

Spomin na vas, tovariši, ne sme umreti

Sedim in premišlujem. Misli se mi iz sedanjosti preselijo štirideset let nazaj, v čas narodnoosvobodilnega boja. Premišlujem, kako so se naši dedki in očetje bojevali za naš boljši jutri. Odrekli so se vsem dobrinam tega sveta. Sli so se bojevat v hosto, zato da bi pregnali sovražnika in da bi v naši domovini zavladal mir. Niso se ozirali na žrtve, gledali so na življenje, ki bo sledilo vojni. Marsikdo je umrl v cvetu svojega življenja, drugi se je

ranil, da se mu sledovi poznajo še danes. Trpeli so v taboriščih. Tam so jih mučili, topli, jih pustili stradati, da bi izdali skrivnost, a je niso. Zato je marsikdo plačal z življenjem. Pa ne zaman. Čez štiri mučna leta je končno zasijala svoboda in razlila svoj sij po celi državi. To svobodo so izbojevali naši ljudje sami, zato spomin nanje ne sme umreti.

TANJA KRIVEC, 8. b OŠ Prežihovega Vrance Ravne na Koroškem

Dan kmečkih opravil

Neko nedeljo med počitnicami smo imeli v Bakovcih »dan kmečkih opravil«. Snelci ljubljanske televizije so v soboto snemali potek domačih opravil: predenje s kolovratom, brušenje kose, izdelovanje lesenih predmetov in še drugo.

Nedeljsko dopoldne je bilo deževno, pa se je na srečo vreme izboljšalo. Popoldne ob treh so se začele igre. Ljudje so se prijavili po parih in tako tekmovali v čebelarskih igrah, v mlačvi, mesili so testo in podobno. Pri tem je bilo veliko smeha.

Sledile so seveda nagrade, ki so bile zelo zanimive: vožnja z letalom, dvodelno potovanje po Jugoslaviji, otroška zibelka, razne frizure v frizerskem salonu itd. Tudi moji sorodniki so sodelovali. Babica je pekla medeno pecivo, mamica in jaz pa sva drugače pomagali.

Tisto nedeljo so bili zbrani na igrišču vsi vaščani pa še precej turistov si je ogledalo naša domača opravila in se posladkalo z dobrotami.

KATJA ŠAJNOVIČ, 5. a OŠ Bakovci

Svet brez vojne in sovraštva

Teško uresničljivo. Mogoče se bo le našel kdo, ki bi predsednika obeh velesil spravil na pogajalsko mizo in ju prepričal, da odstranita vse nepotrebno jedrsko orožje.

Sovraštvo med Sovjeti in Američani je veliko, toda najbrž bi se dali spraviti s poti. Mislim, da si nihče ne želi vojne med vesesilama, saj bi to pomenilo propad našega planeta. Težke milijarde »zelenih« bankovcev so namenjene za oborožitev. Zakaj tega denarja ne bi namenili za pomoč lačnim otrokom na celnem svetu? Se predsednika bojita leta 2000, ko bo na svetu sedem milijard ljudi, da ne bosta imela kaj jesti? Ampak za take ljudi se vedno najde hrana, pa čeprav je država še v takšni krizi.

Za lačne otroke so angleški pevci namenili osem milijonov dolarjev. Niso jih dali iz svojih žepov. Posneli so pesem in jo prodali v rekordnih nakladah. Dve tretjini čistega dobička sta šli v Afriko, med lačne. Bi velesili storili kaj takega? Najbrž ne. To je zelo preprost odgovor, saj hočeta prevladati ena nad drugo, ali pa vsaj vladati na svoji celini, če že ne celemu planetu. Za to je potreben denar.

Svet brez vojne in sovraštva bo uresničljiv šele takrat, ko bodo ljudje spoznali, da ne ravna jo prav.

DOMEN FRAS, 7. c OŠ Prežihovega Vrance Ravne na Koroškem

Ex tempore Rašica

Že vrsto let sta dvajseti in enaindvajseti september namenjena rašiskemu Ex tempore, ki ga organizira Zveza kulturnih organizacij Bežigrad. Petek je bil namenjen srečanju mladih likovnikov iz osnovnih in srednjih šol, ki so izpred Doma borcev NOV Črnuče krenili z avtobusi in peš na Rašico. Začelo so je s kulturno prireditvijo za udeležence v gasilskem domu na Rašici, potem pa so mladi likovniki ves dopoldne in tudi še malo popoldne v najrazličnejših slikarskih tehnikah upodabljali rašiske domačije. Delo jim je šlo dobro od rok in njihove stvaritve bodo v oktobru razstavljene v Galeriji Ceneta Štuparja v Domu borcev NOV Črnuče. Prvega oktobra bodo namreč odprli razstavo slik učencev iz ljubljanskih

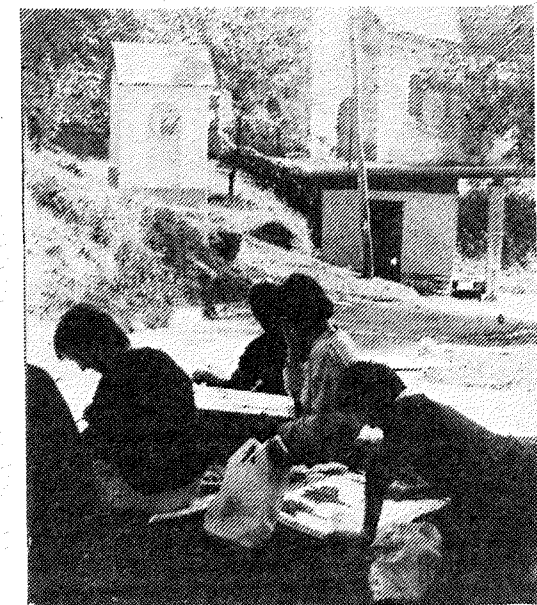

Foto: B. K.

osnovnih šol, 15. oktobra pa razstavo slik učencev iz bežigradskih in zunajljubljanskih osnovnih šol.

Tudi v soboto, 21. septembra, je bilo na Rašici še vse živo; ustvarjali so likovniki ljubitelji in vojaki. Njihova dela bodo razstavljena od 26. novembra naprej v Galeriji Ceneta Štuparja.

Tako je spet oživel spomin na 19. september leta 1941, na dan, ko je gorela Rašica in so pod nebo segajoči plameni ostali vtikani v spomin slovenskega naroda. Z njimi je ostal spomin na požgane domove, izgnane prebivalce, na plamene, ki so sicer uničevali, a na drugi strani podžigali k uporui vse svodoljubne ljudi. Letošnje srečanje likovnikov na Rašici je bilo še posebej posvečeno praznovanju 40-letnice osvoboditve in seveda spominu na ustanovitev in delovanje Rašiske čete.

Ž. D.

Tovarištvo ni prazna beseda

Nekega dne leta 1943 je prišel k moji stari teti Pavli Puc, hudo ranjen partizan. Povedal je, da ga lovijo Nemci, ker je ušel iz zapora. Teta ga je odpeljala v hišo in mu najprej previla rano. Potem ga je po vrvi spustila v izsušen vodnjak. Zaprla je pokrov nad njim in odšla v hišo, kakor da se ni nič zgodilo in ničesar ne ve. Sosedom je že prej naročila, naj partizana ne izdajo.

Komaj je v kuhinji sedla na stol, se je pred hišo ustavil nemški džip. V njem sta

bila dva vojaka in oficir. Vsi so bili do zob oboroženi. Z jeznim glasom so vprašali, če je kaj videla partizana. Pa je zaničala. Preiskali so vse, od kleti do podstrešja. Našli pa niso ničesar. Tudi v vodnjaku so pogledali. Toda partizan se je tako stisnil k zidu, da ga niso opazili. Medtem ko so jezni odšli, je partizan vesel prišel iz svojega skrivališča, se zahvalil rešiteljici in odhitel proti Podkraju.

MARJAN HONOMIHL, 7. r OŠ Col

Manj malomarnosti – manj požarov

Letos sem ob naši obali videla požgano drevje. Zelo žalostno je bilo videti naravo, ki je umrla. Kdo povzroča požare? Ljudje, ki so neprevidni, lahko pa tudi strele. Ker letos dolgo ni bilo dežja, je bila nevarnost še večja. Najmanjša nepazljivost pa je bil požar tu. Na Korčuli, je bilo zelo hudo. Nekje sem brala, da so ljudje 80-odstotno krivi za požare. Vsi se bojimo ognja, a smo vseeno neprevidni. Imamo gasilce, ki pa ne morejo vsega pravočasno pogasiti. Pri požarih nastane velika škoda. Nato je treba tovarno, hiše ali kaj podobnega na novo zgraditi, za to pa porabijo veliko denarja. Del tega denarja bi lahko že uporabili za odplačilo dolgov, ki jih ima naša domovina. Zato si mislim: manj malomarnosti pa več pazljivosti in bo vse drugače!

Smiljana Adamič, 6. r. dop. krožek Stranice

Olga Koželj

V Kopru smo se junija poslovili od Olge Koželj, rojene Daolio 1923. leta v Divači. Bila je aktivistka skokovka od 1943. leta. Po vojni je sodelovala pri gradnji domovine in bila odlikovana.

Nacijo Zuppin-Nace

V Trstu smo se avgusta poslovili od 76-letnega Nacija Zupina. Po odsluženju vojaškega roka je bil vpoklican v italijansko vojsko in pred njeno kapitulacijo je dezertiral. Po prihodu domov se je priključil 4. bataljonu Tržaške brigade, vendar ne za dolgo. Nemci so 1943. leta bataljon popolnoma uničili in po naključju je ostal živ. Nato je delal na terenu za NOG vse do februarja 1944, ko je odšel v Brkine, od koder je bil z drugimi borci poslan na Dolenjsko v 8. SNOUB Frana Levstika. Leta 1945 je bil demobiliziran in odlikovan. Pred 15 leti je prejel zlato medaljo od odporniškega gibanja in republike Italije za zasluge v NOV.

Dane Doltar

Dane Doltar se je rodil 1913. leta v belokranjski vasi Vranovče. Izučil se je za kovača. Leta 1942 je začel aktivno in organizirano sodelovati na terenu in skupaj z bratom odšel v partizane v prvo Belokranjsko četo. Po kapitulaciji Italije je bil dodeljen v ofisersko šolo v Beli krajini. Za zasluge v NOV je prejel več odlikovanj in bil rezervni starešina JLA. Od njega smo se poslovili avgusta v Piranu, kjer je živel.

Anton Goličnik

Lani je v 75. letu umrl Anton Goličnik, rojen v Smihelu nad Mozirjem. Bil je sekretar odbora OF v Smihelu, član vojne tehnike 3-1, skratka aktiven borec za svobodo, kar priča tudi spominska plošča na njegovi rojstni hiši. Po vojni je bil aktiven odbornik na vseh področjih v Belih vodah.

Ivan Brodar-Brdavs

Združenje borcev NOV in VI Kisovec-Loke je izgubilo svojega člana Ivana Brodarja. Rodil se je 1914. leta v vasi Dobrova pri Moravčah. Leta 1943 je odšel v NOB in bil borec Kamniško-zasavskega odreda in Šlandrove brigade. Za zasluge v NOV je bil odlikovan z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo.

Karel Čuk

Rodil se je 1923. leta v rudarski družini v Kočevju. Leta 1942 je postal aktivist OF, zato so ga Italijani odvedli v internacijo. Po kapitulaciji Italije je vstopil v NOV. Po vojni je delal pri milici. Od njega smo se poslovili avgusta v Kočevju.

Mici Rozina

V Zagorju smo se poslovili od Mici Rozine, rojene 1915. leta v Razboru pri Čemšeniku. Na njihovi domačiji so se večkrat sestajali organizatorji NOG, sama pa je sodelovala z OF vse do konca vojne.

Karel Sopotnik

Avgusta je umrl Karel Sopotnik, rojen v stari rudarski družini 1916. leta v Kisovcu pri Zagorju. Med NOV je bil sodelavec OF, v partizane pa se je aktivno vključil 1944. leta v Kamniško-zasavski odred, nato v Dolenjski odred in Šlandrove brigado. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod.

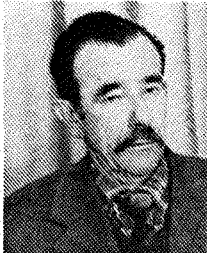
Stane Jež

Junija smo se poslovili od člana ZB NOV Cerkno Staneta Ježa. Takoj po kapitulaciji Italije, ko mu je uspelo vrniti se v domači kraj, se je vključil v NOB. Bojeval se je v raznih enotah na območju 9. korpusa. Tudi po vojni je bil aktiven na vseh področjih družbenega in političnega življenja.

Marija Šercer

Marija Šercer se je rodila 1888. leta v Osilnici. Delala je v tekstilni tovarni v Kočevju. Udeležila se je stavkovnega gibanja na Kočevskem. Imela je štiri sinove in dva sta padla v NOB. Bila je aktivistka OF in članica AFŽ. Prejela je več priznanj in odlikovanj. Od nje smo se poslovili avgusta v Kočevju.

Bojan Fabjan

Julija smo se v Vojni vasi pri Črnomlju poslovili od Bojana Fabjana, nosilca partizanske spomenice 1941, rojenega pred 63 leti. Tovariš Bojan izhaja iz napredne, znane partizanske družine, ki je že v letu 1941 začela sodelovati z OF. Postal je skojevac in 1943. leta tudi član partije. Spomladi 1942. leta je odšel v partizane in bil med organizatorji 1. belokranjske partizanske čete. Ob ustanovitvi udarnega bataljona Toneta Tomšiča je postal njegov borec, kasneje pa odšel v Belokranjski odred in Cankarjevo brigado, kjer je opravljal delo političnega delegata, komandirja čete, pomočnika komandanta bataljona. Bil je večkrat ranjen in zaradi slabega zdravja 1944. leta odrejen za terensko delo. Imenovan je bil za sekretarja mestnega komiteja SKOJ in mestnega komiteja KP Črnomelj. Po vojni je opravljal odgovorne naloge od sekretarja komiteja KPS in OF do šefa odseka za notranje zadeve. Leta 1948 je bil organizator mladinskih delovnih brigad na avtocesti Beograd-Zagreb. Leta 1950 je končal partijsko šolo in se vrnil v Črnomelj. Za svoje delo je prejel več visokih odlikovanj in priznanj.

Anton Rodič

Avgusta je umrl Anton Rodič s Šmiklavža pri Škofji vasi. Bil je borec Cankarjeve brigade in 100-odstotni invalid, trikrat ranjen. Zdravil se je v bolnišnici Jelendol v Rogu.

Irena Kern-Zniderčič

Avgusta se je za vedno poslovila od nas Irena Kern-Zniderčič. Še skoraj otrok se je leta 1943 pridružila borcev NOV. Bila je med partizani 2. bataljona 10. SNOUB Ljubljanske, pozneje v inženirski četi. Po vojni je bila aktivna družbena delavka.

Franc Ostrožnik

Od Franca Ostrožnika smo se poslovili avgusta v Zagorju. V OF je bil aktivno vključen na terenu, v NOV pa se je aktivno vključil 1944. leta v Kamniško-zasavski odred in Šercerjevo brigado. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod.

Dominik Kovačič

Julija je umrl član ZB NOV Sodražica in borec NOV Dominik Kovačič. Rodil se je 1912. leta v Zamostcu. Takoj po kapitulaciji stare Jugoslavije se je vključil v OF, za kar je moral v internacijo najprej v Padovo in kasneje v Renicci, od koder se je po kapitulaciji Italije vrnil domov in se aktivno vključil v vrste NOV. Bil je borec 9. brigade, kasneje pa je prevzel dolžnost intendantov v ekonomatu partizanske bolnišnice Ribnica. Po vojni je aktivno deloval v vseh družbenopolitičnih organizacijah.

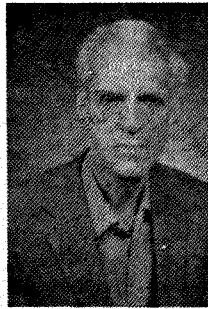
Milka Zelnik

Julija je umrla Milka Zelnik, rojena leta 1920. Že od začetka je sodelovala z NOB, bila izdana in 1942. leta aretirana in zaprta v begunjskih zaporih.

Franc Verč

Aprila smo se poslovili od Franca Verča iz Šmarja pri Ajdovščini. Rodil se je 1920. leta. Do kapitulacije Italije je služil v italijanski vojski, potem se je vrnil domov in se vključil v NOV. Bil je v drugi brigadi 4. bataljona VOS komandir čete. Bil je kapetan 1. razreda.

Ludvik Blatnik-Majo

Rodil se je pred 73 leti v vasi Ponikve. Izučil se je za mesarja in se zaposlil v Soteski pri Novem mestu. Med NOV je bil terec in obveščevalec terena Soteska, Podturna in Dolenjskih Toplic. Zaprt je bil v Novem mestu in interniran v Italijo. Po razpadu Italije je vstopil v prvo prekomorsko tankovsko brigado, kjer je opravljal naloge divizijskega šefa za oborožitev 1. tankovske divizije. Leta 1946 je bil demobiliziran kot poročnik. Pozneje je opravljal pomembne naloge pri obnovi domovine, bil nekajkrat odlikovan in prejel več priznanj.

Nace Golobar

Na Zasavski gori nad Zagorjem smo se poslovili od Naceta Golobarja, rojenega 1907. leta v vasi Golče. Že 1942. leta je začel aktivno delovati za NOB. Skupaj z bratom Jožetom, ki je bil eden prvih aktivistov v tem kraju, sta imela stalne zveze z ustanovitelji prvega štajerskega bataljona ter ostalimi aktivisti in organizatorji. Jože je bil izdan in ustreljen kot talec. Nace je po bratovi smrti še bolj aktivno in organizirano deloval za NOB. Tudi po vojni je bil aktiven v raznih organizacijah. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.

Alojz Mavrič

Septembra smo se v Kopru poslovili od Alojza Mavriča, rojenega 1923. leta v Podbežah pri Ilirski Bistrici. Januarja 1943. leta je bil vpoklican v italijansko vojsko v Pistio, odkoder je bil prepeljan na Sardinijo, kjer je ostal do prihoda Amerikancev. Kot član četnega odbora NOV v tujini je začel vzpodbujati tovarise za prostovoljno vrnitev v domovino in vključitev v NOVJ. Tudi na Korziki in v južni Franciji je nadaljeval z akcijami za pomoč NOG v domovini. Po vrnitvi je sodeloval pri obnovi domovine.

Ivan Omers

V Kranju smo se februarja poslovili od Ivana Omersa, rojenega 1927. leta v Hrastju pri Kranju. V NOV je stopil kot 17-letni fant v udarni bataljon pri 9. korpusu. Po vojni je ostal v sestavi KNOJ kot tehnolog, pozneje pa je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah in prejel več priznanj in odlikovanj.

Janez Novak

Maja smo se v Mavčičah poslovili od Janeza Novaka, rojenega 1906. leta. V KP je bil sprejet 1943. leta. Ko je odšel v partizane, je bil dodeljen pokrajinski transportni četi in zaščitni četi oblasnega komiteja za Gorenjsko. Dobil je dve odlikovanji.

Lado Stepišnik

Konec avgusta smo se na novomeškem pokopališču poslovili od Lada Stepišnika, nosilca partizanske spomenice 1941 in več odlikovanj. Posebno aktiven je bil v štabu 4. operativne cone. Rojen je bil 1918. leta na Čateški gori pri Litiji, živel pa je v Novem mestu.

Viktor Kavčič

V Mavčičah smo se avgusta poslovili od Viktorja Kavčiča, rojenega 1921. leta. Z NOG je začel sodelovati 1942. leta. 1944. odšel v partizane v Cankarjevo brigado, kasneje pa je bil dodeljen KNOJ-u. Bil je aktiven na družbenopolitičnem področju in prejel več odlikovanj.

Spominsko obeležje padlim Levstikovcem

Prejšnjo soboto smo na Krimu odkrili spominsko obeležje padlim borcem Levstikove brigade, ki je na tem predelu, med Rakitno in Gornjim Igom v nemški ofenzivi novembra 1943. za ceno velikih žrtev prebila sovražnikov obroč. Vsa Levstikova in del Ljubljanske brigade sta takrat bili nenehno boj z daleč močnejšim sovražnikom. Levstikova brigada je v teh bojih izgubila skoraj 140 borcev, katerim smo šele po 42 letih postavili skromno spominsko obeležje z veliko pomočjo in prizadevnostjo organizacij in posameznikov iz Iške vasi, Preserij in Rakitne. Spominsko obeležje je narejeno po idejni zasnovi arhitekta Aleša Stanovnika, ki nam je brezplačno izdelal osnovni načrt.

Posebno smo hvaležni krajevnim skupnosti, organizacijam in posameznikom

Iške vasi, ki so s svojo zavzetostjo sodelovali pri postavitvi obeležja in pri izvedbi tovariškega srečanja naših borcev.

Odkritju spominskega obeležja so poleg borcev prisostvovali tudi predstavniki

domicilnih občin Ljubljana Vič-Rudnik, Grosuplja in Ribnice, predstavnik 21. lahke brigade, ki nadaljuje tradicije Levstikove, ter predstavniki sosednjih krajevnih skupnosti.

Slavnostni govornik Ven-

česlav Kolenc je predal spominsko obeležje v varstvo predsedniku krajevnih skupnosti Podpeč-Preserje Damjanu Vidoviču, ki je borci in vse prisotne pozdravil v imenu organov krajevnih samouprave in družbeno političnih organizacij.

Samo slovesnost so obogatili učenci osnovne šole Krimskega odreda iz Preserij in njene podružnične šole Rakitna, ki so pod vodstvom Sonje Karuzo izvedli prisrčen in zgodovinski primeren kulturni program. K vzdušju je veliko prispeval tudi moški pevski zbor Iške vasi pod vodstvom Vide Kopačeve.

Borci Levstikove brigade so imeli ob tej priložnosti tudi svoj redni občni zbor, na katerem so sprejeli poročilo in program dela ter izvolili odbor, ki bo vodil delo skupnosti borcev naslednja štiri leta. **Adolf Dimnik**

»Terjamo svet brez izzivanja in sovraštva!«

Pet stotni žensk, nekdanjih taboriščnic zloglasnih koncentracijskih uničevalnih ustanov Ravensbrück in Auschwitz ter njunih podružnic, se je minule dni po petih letih znova zbralo v Pulju (na Zlatih stijenah) na svojem tretjem srečanju. Bil je to dogodek, kakršen se vtisne človeku globoko v spomin; bila je obtožba nasilja in brezpravja, razčlovečenja in vsakršne manipulacije s človekom, kot je dejala ena izmed udeleženk srečanja.

Zenske, ki so na svoji koži preživele neštivilna mučenja in ponižanja, kakršna si more izmisliti le človek, so ob bogatem kulturnem programu ob bazenu hotela Splendid na Zlatih stijenah v posebni resoluciji zahtevale, da se zaustavi nesmiselno oboroževanje in da se vsa sporna vprašanja rešijo na miren, človeka vreden način. Preneha naj izigravanje odločitev Združenih narodov in sklepne listine iz Helsinkov...

Na Titovih Brionih.

Edinstveno srečanje, kakršnega puljske Zlatne stijene ne doživi velikokrat (letošnje, ob štiridesetletnici osvoboditve je imelo geslo »Mir je edina pot v srečnejšo bodočnost«) so prireditelji, se pravi odbora obeh nemških koncentracijskih taborišč delujoča v Ljubljani, združili še z obiskom Brionov. Vzdušje na Titovem otoku pa tudi v vseh treh dneh na Zlatih stijenah, v soncu in obujanju spominov, žalostnih pa tudi veselih, je bilo enkratno; povsod je odmevala pesem, iskrale pa so se tudi solze; solze sreče nad snidenji in ob bolečini preteklega.

Več o srečanju v prihodnji številki.

Milenko Strašek

Mitja Ribičič na obisku

Založba Borec je obiskal član predststva CK ZKJ Mitja Ribičič ter se v daljšem pogovoru z njenimi predstavniki podrobno seznanil z delom te založniške hiše in v njenem okviru tudi našega tednika TV-15. Posebej smo ga opozorili na težave, ki jih založniškemu delu nalagajo visoke obresti na bančne kredite, brez katerih založba seveda ne more posloovati, kajti stroške priprave in tiska knjig je treba plačati, preden je knjiga razprodana in naročniki svoje obroke poravnajo. To še zlasti velja za knjige, ki niso in ne smejo veljati za kurantno tržno blago – in založba Borec služi prav knjižni produkciji, ki je namenjena predvsem ohranjanju tradicij in učinkovanju na tej, nepridobitniški podlagi.

Med nemajhnimi težavami založbe Borec je tudi prostorska stiska, zlasti, kar za-

deva skladiščne prostore, ki jih ima v najemu, pa jih menijo njihovi »družbeni lastniki« (gostinstvo) meni nič tebi nič prodati najboljšemu ponudniku, kar založba seveda ni.

Tudi financiranje TV-15 je sklekoprej odprto vprašanje. Poleg naročnin so potrebne družbene subvencije, ki pa so se prav v teh časih znašale na prepihu. Dosedanji subvencionerji se obveznosti do našega tednika otepajo, dogovora o novi, sistemski trdni rešitvi še ni.

Vse naštetu vpliva – posredno ali neposredno – na delovni program založbe in njenih publikacij ter vsaj deloma tudi na krog njenih sodelavcev.

Mitja Ribičič se je po seznanitvi s temi odprtimi vprašanji zavezal in obljubil, da bo po svojih močeh prispeval k njihovi obravnavi na pristojnih družbenopolitičnih mestih. **V. K.**

Predstavitev knjige

»Pričevanja rabskih internirancev (1942–1943)« so izšla pri založbi Kmečki glas in bila predstavljena na posebni tiskovni konferenci, na kateri so odgovorni urednik izdaje Herman Janež ter

predstavniki taboriščnega odbora obrazložili tako namene, ki so jih imeli s to knjigo, kot tudi sam potek priprave ter seveda vsebino tega zbornika. Poudarili so, da jim ni šlo za kakršnokoli znanstveno edicijo; da pa so težili h knjigi, ki naj bi z vseh strani osvetlila dogaja-

nja v rabskem taborišču in imela vrednost »učne knjige«, ki naj bralcem – tudi in predvsem vnukom nekdanjih internirancev – seže do srca.

Posebej so poudarili, da je bilo rabsko taborišče sestavni del genocida, ki so ga izvajale italijanske vojaške oblasti v svoji ofenzivi zoper narodnoosvobodilni boj v letu 1942. in kasneje do svoje kapitulacije. Temeljni namen roške ofenzive je bil pobiti partizane in komuniste ter uničiti partizansko bazo: v ta namen so ukazali interniranti kompletne vasi (z ženami, starci in otroki vred) na Rab, kjer so sistematično skrbeli za njihovo telesno in duševno izčrpanost in malodušje (kajti »bolni ljudje,« kot se je izrazil general Roatta »niso nevarni«). Šlo je torej – v polnem pomenu besede – za vojaški teror, katerega žrtve so bili zavestno opredeljeni pripadniki narodnoosvobodilnega gibanja. Takšna je bila tudi njihova notranja taboriščna organiziranost.

O knjigi bomo – na način recenzije – pisali posebej.

Spomenik Janku Premrlu-Vojku

V okviru praznika občine Idrija pripravljata domicilni odbor Vojkove čete in osnovna šola J. P. Vojka iz Črnege vrha nad Idrijo proslavo z odkritjem poprsja narodnega heroja Janka Premrla-Vojka. Slovesnost bo to soboto ob 12. uri pred osnovno šolo v Črnem vrhu nad Idrijo. Slavnostni govornik bo Albert Jakopič-Kajtimir. Sledilo bo odprtje razstave o Vojku, ki so jo pripravili učenci osnovne šole, imenovane po tem legendarnem primorskem partizanu.

Poprsje Janka Premrla-Vojka je izdelal akademski slikar Marijan Keršič-Belač, sredstva zanj pa so prispevali: delovne organizacije iz idrijske občine, tamkajšnje družbeno politične organizacije in posamezniki iz vse Primorske.

F. Š.

Seminar sekretarjev komitejev ZK v TO

Konec prejšnjega tedna sta Republiški štab za TO in CK ZKS pripravila v prostorih republiškega centra za obrambno usposabljanje v Poljčah dvodnevni seminar za sekretarje komitejev ZK v enotah TO Slovenije, ki to dolžnost prevzemajo. Poleg poslušanja strokovnih predavanj in pogovorov o nalogah, ki jih čakajo, so imeli udeleženci seminarja na dnevnem redu tudi srečanja s sekretarjem CK ZKS Miho Ravnikom, z izvršnim sekretarjem za SLO in DS pri CK ZKS Bojanom Fertinom ter s komandantom RŠTO Slovenije, generalmajorjem Edvardom Pavšičem.

Ker je bil seminar namenjen političnim delavcem v enotah TO, ni šlo zgolj za strokovno-vojaško usposabljanje, pač pa so seminaristi iz vse Slovenije obiskali tudi muzej talcev v Begunjah.

Besedilo in foto: Filip Matko

Seminaristi v Poljčah v družbi z generalmajorjem Pavšičem, komandantom RŠ TO

Reševalcem nagradnih križank

Na razpis nagradnih križank Alpina Žiri, Meblo Nova Gorica in Iztok Miren smo prejeli veliko pravih rešitev. Žreb pa je odločil, da prejmejo knjižne nagrade iz programa Založbe Borec tile reševalci: Franc Maroh, Panonska 5, Ptuj, Vinko Črnič ml., Betonova 27, Kranj, Franc Opeka, ul. Prekomorskih brigad 3, Izola, Josip Rihtar, Dročanjka 51, Sevnica, Janez Razinger, c. H. Debelaka 3, Hrastnik, Brane Fatur, Ivana Vadrnala 4, Prestranek, Ignac Gruđen Kersnikova 4, Ljubljana, Ivo Simetinger, Leška cesta 2, Mežica in Albina Laurič, Revolucije 1/a, Jesenice.

Pravilne rešitve: Alpina: Cres, Kecal, sa-

lamar, Risto, Alpina Žiri, net, 1, Italija, Goran, oas, ek, go, vi, Bled, Koen, resonanca, Apenini, Joe, Čar, tabu, Kristy, tu, utež, resnost, Rover, nato, erg, Vanga, strelka, kes, Lahti, Borl, Ant, kava, Nande, Ivana, Ajas, sarna in reč.

Meblo: otka, brod, Jola, Ati, stvor, Vinogradov, Alen, Arara, Vika, aa, nl, Antej, Assisi, opus, Bergen, egida, orkan, slikar, lista, Ava, Klio, ka, Lav, Eil, Olavtri in Panteon.

Iztok: Staša, Ernte, tatar, polo, irena, Lucy, klima, Ot, Drezina, v virman, trik, Inter, poema, Kairo, akna, čuvaj, ti, abandon, Bata, avra, ale, era, Lolita, sj, tajga, ena, tarok, lilinova, Orest, Pitt, aneks in ravan.

tv-15 naš TOVARIS

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovaris: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIČIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, MILAN ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ZOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelk: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 1.100 din, posamezna številka v prosti prodaji 30 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šteje 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem